

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIS FAKULTETAS
ISTORIJOS KATEDRA

GUTJERA MILAŠIŪTĖ
Istorijos specialybės
IV kurso studentė

**ŽIEMGALIŲ KULTŪROS PAVELDO ATSPINDYS LIETUVOS IR LATVIJOS MUZIEJŲ
EKSPONICIJOSE**

Bakalauro darbas

Mokslinė vadovė: doc.dr. B. Salatkienė

Darbas originalus – Gutjera Milašiūtė
(.....)

Šiauliai,
2011

TURINYS

ĮVADAS	4
1. ŽIEMGALIŲ KULTŪROS BRUOŽAI.....	12
2. ISTORINĖS ŽIEMGALOS REGIONO MUZIEJŲ APŽVALGA	18
3. ISTORINĖS ŽIEMGALOS REGIONO MUZIEJŲ EKSPOZICIJŲ TEMATIKOS APTARIMAS .	23
3.1. Istorinės Žiemgalos muziejų ekspozicijų tematikos tarpusavio palyginimas.....	29
4. ISTORINĖS ŽIEMGALOS REGIONO MUZIEJŲ EKSPOZICIJŲ ANALIZĖ	32
4. 1. Muziejų, neišskiriančių žiemgalių kultūros paveldo, ekspozicijų lyginamoji analizė	44
4.2. Žiemgalių kultūrinio paveldo atspindžio ekspozicijoje bendrasis modelis	46
IŠVADOS	49
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	51
SANTRAUKA	56
Summary.....	57
1 lentelė. <i>Žiemgaliams būdingų archeologinių dirbinių tipologinė lentelė</i>	59
2 lentelė. <i>Žiemgalių laidosenos bruožai</i>	63
3 lentelė. <i>Žiemgaliams būdingų įkapių tipologija</i>	64
4 lentelė. <i>Pakruojo krašto muziejus „Žiemgala“</i>	66
5 lentelė. <i>Pasvalio krašto muziejus</i>	67
6 lentelė. <i>Biržų krašto muziejus „Sėla“</i>	68
7 lentelė. <i>Šiaulių „Aušros“ muziejus</i>	69
8 lentelė. <i>Papilės Simono Daukanto vidurinės mokyklos kraštotyros muziejus</i>	70
9 lentelė. <i>Lietuvos Nacionalinis muziejus</i>	71
10 lentelė. <i>Tervetės istorijos muziejus</i>	72
11 lentelė. <i>Bauskės pilies muziejus</i>	73
12 lentelė. <i>Dobelės kraštotyros muziejus</i>	74
13 lentelė. <i>G. Eliaso Jelgavos istorijos ir meno muziejus</i>	75
14 lentelė. <i>Latvijos nacionalinis istorijos muziejus</i>	76
15 lentelė. <i>Žiemgalos regiono muziejuose naudotos papildomos ekspozicinės priemonės tipai</i>	77
1 priedas. <i>Pakruojo krašto muziejaus „Žiemgala“ archeologijos ekspozicijos fotofiksacija</i>	78
2 priedas. <i>Pasvalio krašto muziejaus archeologijos ekspozicijos fotofiksacija</i>	79
3 priedas. <i>Biržų krašto muziejus „Sėla“ fotofiksacija</i>	80
4 priedas. <i>Šiaulių muziejaus „Aušros“ archeologijos ekspozicijos fotofiksacija</i>	81

5 priedas. Lietuvos nacionalinio muziejaus archeologijos ekspozicijos fotofiksacija.....	82
6 priedas. Papilės Simono Daukanto vidurinės mokyklos kraštotyros muziejaus archeologijos ekspozicijos fotofiksacija	83
7 priedas. Tervetės istorijos muziejaus archeologijos ekspozicijos fotofiksacija.....	84
8 priedas. Dobelės kraštotyros muziejaus archeologijos ekspozicijos fotofiksacija	85
9 priedas. Bauskės pilies muziejaus archeologijos ekspozicijos fotofiksacija.....	86
10 priedas. G. Eliaso Jelgavos istorijos ir meno muziejaus archeologijos ekspozicijos fotofiksacija	87
11 priedas. Latvijos istorijos nacionalinio muziejaus archeologijos ekspozicijos fotofiksacija	88

ĮVADAS

Temos aptarimas. Šiais laikais daugelis žmonių skirtingai suvokia muziejaus esmę, paskirtį ir tikslus. Dažnai muziejus jiems asocijuojasi su įstaiga, kurioje stengiamasi atkurti istoriją, sendaikčių saugykla ir pan. Lietuvos ir Latvijos muziejų svarbiausia misija - kaupti, saugoti, restauruoti, tirti, eksponuoti bei populiarinti materialines, dvasines kultūros vertybes ir gamtos objektus. Kaip matome, muziejų misija ganėtinai plati. Šiame darbe siekiama aptarti siauresnę muziejaus misijos sritį, t.y. eksponavimą bei populiarinimą, kurią būtų galima įvardyti kaip muziejaus pažintinę misiją. Ši misija yra orientuota į visuomenę, nes ekspozicijomis siekiama parodyti ir atkleisti muziejines vertybes, jų esmę.

Taip pat šiame darbe siekiama atkreipti dėmesį ir į priešistorės perteikimą ir suvokimą. Reikėtų pažymėti, kad žiemgalių gentis, istorinių aplinkybių įtakojama, palengva asimiliavosi su lietuvių ir latvių tautomis, todėl su jos kultūra įmanoma susipažinti tik archeologinių tyrimų dėka. Archeologijos mokslas tyrinėdamas praeities visuomenių materialines liekanas, žmonių veiklos pėdsakus, remiasi ne vien tik paminklų kasinėjimais, bet kartu ir kaupia archeologijos mokslo šaltinius rinkinių pavidalu. Šiame darbe taip pat siekiama atskleisti šių rinkinių panaudojimą muziejuose. Aplinka, kuri sukuriama muziejuje, yra ganėtinai palanki platesniam archeologijos paveldo pažinimui, bei atskirų artefaktų eksponavimui. Todėl šis archeologijos mokslo (kaip šaltinio suteikiančio informacijos apie tiriamąją gentį) ir muziejaus (kaip pasitelkus artefaktus sugeba atkurti tiriamosios genties materialinę bei dvasinę kultūrą) santykis bus plėtojamas tolimesniame darbe.

Darbo tyrimo objektas. Lietuvos ir Latvijos muziejų, kurie yra įsikūrę istorinės Žiemgalos teritorijoje, archeologinės ekspozicijos.

Istoriografija ir šaltinių apžvalga. Visų pirma reikėtų paminėti, kad darbe naudotą istorinę literatūrą būtų galima suskirstyti į porą savotiškų blokų. Pirmajam blokui būtų galima priskirti istoriografiją, kuri apžvelgia žiemgalių genties kultūrą bei jos paveldą, pasitelkus archeologinius tyrinėjimus. Antrajam būtų galima priskirti veikalus apie ekspozicijos rengimo ypatumus bei literatūrą apie archeologijos paveldo sampratą, kaip muziejinę vertybę.

Žiemgalių genties materialinė ir dvasinė kultūra susilaukė didelio tyrinėtojų dėmesio ir yra išsamiai ištyrinėta. Viena iš pagrindinių šios genties tyrinėtojų yra Ilona Vaškevičiūtė. Jos pagrindinės mokslinių tyrimų sritys: baltų genčių etninė istorija, laidojimo papročiai. Žiemgalių gentis yra vienas iš pagrindinių šios mokslininkės tyrinėjimo objektų. I. Vaškevičiūtės „Žiemgaliai ir jų kaimynai V-XIII

amžiuje: baltų etnoso tyrimai priešistorės duomenimis“¹ darbo tyrimo objektas yra žiemgalių gentis – jos kultūra, teritorija, ryšiai su kitomis giminingomis gentimis ir Žiemgalos gyventojų likimas po kovų su Livonijos ordinu. I. Vaškevičiūtė taip pat išsamiai aprašo žiemgalių kultūrą, jos dvasinį ir materialinį paveldą. Genčiai būdingus bendruosius bruožus ji aptarė straipsnyje „Žiemgala ir jos gyventojai V-XII amžiuje“². Šiame straipsnyje pateikiama informacija apie gyvenvietės ūkio bei laidojimo ypatybes. Panaši tematika pastebima straipsniuose „Etnokultūrinė žiemgalių sritis“³ bei „Baltų gentys. Žiemgaliai“⁴. Pirmajame straipsnyje žiemgalių kultūros bruožų ypatumai perteikiami aprašant laidoseną. Antrasis straipsnis panašėja į trumpą, konkretizuotą pranešimą apie genties gyvenimą bei apie panašumus su kitomis baltų gentimis. I. Vaškevičiūtė taip pat nemažai dėmesio skiria kapams, išsiskiriantiems iš būdingų genčiai. Tokie išskirtiniai žiemgalių archeologijos paminklai aprašomi straipsniuose „Žiemgališka Gruzdžių žemė“⁵ ir „Ginklai žiemgalių moterų kapuose“⁶. Taip pat ganėtini išsamiai žiemgaliams būdingas laidosenos ypatybės aptariamoms archeologės straipsnyje „Laidosenos ypatumai vakarų Žiemgaloje (Pavirvytės kapinyno duomenys)“⁷. Viena iš reprezentatyviausių genties įkapių grupių yra ginklai. Iš būdingų ginklų tipų bei jų padėties kape, galima nustatyti ar kapas priklauso žiemgaliams ar ne. Geriausiai išsaugoję etniškumą yra įmoviniai bei įtveriamieji ietigaliai bei platusis kovos peilis. Apie šių ginklų svarbą nustatant genties gyvenamosios teritorijos ribas, kapinynų priklausomybę genčiai ir pan. aptariama straipsniuose „Pavirvytės bendruomenės karių ginkluotė ir jos atspindžiai laidojimo“⁸ ir „Semigallian warrior weaponry and its reflection in burial rites in the fifth to the 12th century AD“⁹.

Archeologė išsamiau genties kultūrą aprašo monografijoje „Žiemgaliai V-XII amžiuje“¹⁰. Monografijoje nagrinėjama visų – tiek pietinių, tiek šiaurinių – žiemgalių priešistorė. I. Vaškevičiūtės darbas apie žiemgalių genties etnogenezę, jų ribas, dvasinės kultūros ypatumus paremtas laidojimo

1. Vaškevičiūtė I., *Žiemgaliai ir jų kaimynai V-XIII amžiuje: baltų etnoso tyrimai priešistorės duomenimis*. Vilnius. 2010. Prieiga per: <http://www.vpu.lt/document.aspx?id=5395>; žiūrėta 2011-01-12d.

2. I. Vaškevičiūtė. Žiemgala ir jos gyventojai V-XII amžiuje. *Žiemgala. Žiemgalos krašto praeitis*. T. 2. Kaunas. 1999m.

3. I. Vaškevičiūtė. Etnokultūrinė žiemgalių sritis. *Lietuvos archeologija*. T. 20. Vilnius. 2000m.

4. I. Vaškevičiūtė. Baltų gentys. Žiemgaliai. *Lietuvos istorija. Geležies amžius*. T. 2. Baltos lankos. 2007m.

5. I. Vaškevičiūtė. Žiemgališka Gruzdžių žemė. *Lietuvos lokaliniai tyrimai. Archeologija*. Internetinė prieiga per: http://www.ilt.lt/pdf/gruzdziai/ziemgaliska_zeme.pdf, žiūrėta 2010-12-20.

6. I. Vaškevičiūtė. Ginklai žiemgalių moterų kapuose. *Žiemgala. Žiemgalos krašto praeitis*. T. 2. 2006m. Internetinė prieiga per: < <http://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala/ziemgala-20062/ginklai-ziemgaliumoteru-kapuose> >, žiūrėta 2010-12-20.

7. I. Vaškevičiūtė. Laidosenos ypatumai vakarų Žiemgaloje (Pavirvytės kapinyno duomenys). *Lietuvos archeologija*. T. 26. 2006.

8. I. Vaškevičiūtė. Pavirvytės bendruomenės karių ginkluotė ir jos atspindžiai laidojimo papročiuose. *Lietuvos archeologija*. T. 28. 2005.

9. I. Vaškevičiūtė. Semigallian warrior weaponry and its reflection in burial rites in the fifth to the 12th century AD. Prieiga per: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2007~ISSN_1392-5520.N_8.PG_214-222/DS.002.1.01.ARTIC; žiūrėta 2011-04-02d.

10. I. Vaškevičiūtė. *Žiemgaliai V-XII amžiuje*. Vilnius. 2004 m.

paminklų tyrimais. Archeologė savo darbe pateikia plačią ir išsamią literatūros, archeologinių paminklų tyrinėjimų apžvalgą tiek Lietuvos, tiek Latvijos teritorijoje. Šios monografijos dalys yra išsamios, pateikti net smulkiausi tyrinėjimai Žiemgaloje.

Gintauto Zabielos straipsnis „Piliakalniai – seniausieji Lietuvos gynybiniai įtvirtinimai“¹¹ apibrėžė piliakalnius bei archeologinį kompleksą kaip archeologinio paveldo sudėtinę dalį. Nors G. Zabiela labiau piliakalnius aprašo bendrais bruožais, kaip įtvirtintas gyvenvietes, bet tai netrukdo susidaryti išsamesnį vaizdą apie genties gyvenvietes struktūrą.

Romas Jarockis savo straipsnyje „Dar kartą apie žiemgalių migraciją geležies amžiuje“¹² remdamasis archeologine senkapių medžiaga, atsižvelgdamas į tai, ar tyrimams pasirinkto arealo ribose yra fizinių, geografinių sąlygų ir žmonių egzistencijai reikalingų gamtinių resursų vienovė, taip pat aprašo vykusių teritorinius pokyčius Žiemgaloje. Jis sienų pokyčius gretina su kaimyniniais santykiais, t.y., jei santykiai draugiški, tai sienų ribos nelinkusios kisti, tačiau jei prasideda tarpgentiniai neramumai pastebimi tam tikri pokyčiai.

Ernesto Vasiliausko straipsnyje „Žagarės II (Žvelgaičio) piliakalnio ir kapinyno radiniai“¹³ nagrinėjama Žagarės II (Žvelgaičio) piliakalnio, kapinyno, dvaro sodybos archeologinė medžiaga, sukaupta ir atsitiktinai, ir 1956 m. tyrinėjimų metu. Suteikia informacijos apie žiemgaliams būdingas gyvenvietes, jos buities aplinką ir pan.

Prie žiemgalių arealo ribų nustatymo klausimo polemikos prisidėjo ir daugiau tyrinėtojų. Istorikas Edvardas Gudavičius palietė ši klausimą straipsnyje „Žagarė XIII a. Žiemgalos įvykių fone“¹⁴. Autorius aprašydamas vieną iš Žiemgalos centrų Žagarę, kartu apima ir mums rūpimą klausimą, t.y. Žiemgalos teritorijos sienų pokyčius, kurie priklausė nuo tam tikrų tuometinių įvykių: santykių su kaimynais, migracijų ir pan..

Guščika E., Lazdiņa I., darbe „Latvijas pilskalnu arheoloģiskā izpēte un tās rezultāti“¹⁵ aptariama Latvijos teritorijoje esančių piliakalnių atliktus tyrinėjimus. Mūsų nagrinėjamai temai šis

¹¹ G. Zabiela. Piliakalniai – seniausieji Lietuvos gynybiniai įtvirtinimai. *Lietuvos piliakalniai, atlasas*. T. 1. Vilnius. 2005m.

¹² R. Jarockis. Dar kartą apie žiemgalių migraciją geležies amžiuje. *Senosios Žiemgalos istorinis ir etnokultūrinis paveldas*. Vilnius 2004m.

¹³ Vasiliauskas E.. *Žagarės II (Žvelgaičio) piliakalnio ir kapinyno radiniai*. Prieiga per: <http://www.minfolit.lt/arch/17501/17635.pdf>; žiūrėta 2011-04-12d.

¹⁴ E. Gudavičius. Žagarė XIII a. Žiemgalos įvykių fone. *Žiemgala. Žiemgalos krašto praeitis*. T. 2. 2002m. Internetinė prieiga per: <p://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala/ziemgala-20022/zagare-xiii-a-ziemgalos-ivykiu-fone>, žiūrėta 2010-12-20.

¹⁵ Guščika E., Lazdiņa I., Ušpelis O., Vasks A.. Latvijas pilskalnu arheoloģiskā izpēte un tās rezultāti. *Latvijas universitates raksti. Zemes un vides zinatnes Pilskalni Latvijas ainava*. Nr. 695. 2006. Prieiga per: <http://www.lu.lv/materiali/apgads/raksti/695.pdf>; žiūrėta 2011-04-02d

darbas aktualus, tuo jog, jis suteikia informacijos apie Latvijos valstybės teritorijoje esančių istorinės Žiemgalos piliakalnių, juose vykdytus tyrinėjimus bei šių tyrinėjimų rezultatus.

Muziejinė istoriografija nepasižymi gausa. Lietuvoje nekreipiama dėmesio į muzeologijos teorijos kūrimą ar analizavimą jau sukurtos svetur. Todėl teorinių veikalų šia tematika, kuriais būtų galima remtis, ne per daugiausia.

Analizuojant muziejų ekspozicijas labai pravartus yra Friedrich Waidacher veikalas „Bendrosios muzeologijos metmenys“¹⁶. Šis veikalas yra skirtas supažindinimui su muzeologijos mokslo sritimis. Veikalo tikslas – supažindinti studentus, muziejų darbuotojus ir šiaip besidominčiuosius mokslu bei jo taikymo sritimis ir padėti susigaudyti nepaprastai įvairiame muziejininkystės pasaulyje. Muzeologija ir jos gretimos sritys yra sukaupusios beveik neaprėpiamą gausybę duomenų, todėl ši knyga gali būti tik pagalbinė priemonė ir vadovas tolesnėms savarankiškomis studijoms. Šį darbą būtų galima priskirti naujosios muzeologijos kryptčiai, kuri gimė XX a. 8 deš.

Dar vienas iš veikalų, kuris yra svarbus nagrinėjamai temai yra R. Šermukšnytės „Istorija, muziejus ir didaktinė pateikimo problema: metodinė priemonė“¹⁷, kuriame aptariama muziejaus profilio ir ekspozicijos santykis, eksponatų raiškos formas ir pan.

Šaltinių apžvalga. Prie šaltinių būtų galima priskirti Lietuvos nacionalinio muziejaus ir Latvijos istorijos muziejaus bendrą darbą „Žiemgaliai. Baltų archeologijos paroda. Katalogas“¹⁸. Leidinyje pristatomi žiemgaliai – viena iš baltų genčių, susiformavusi apie V a. gana plačioje pilkapių kultūros teritorijoje. Latvijos ir Lietuvos archeologai apžvelgė Žiemgalos istoriją: teritoriją, laidojimo paminklus, gyvenvietes, ūkį, kryžiaus karus ir žiemgalių likimą po jų.

Taip pat prie šaltinių būtų galima priskirti ir „Zemgalės ir Šiaurės Lietuvos muziejų katalogą“¹⁹, kuriame pateikia informacija apie 80 istorinės Žiemgalos ir Šiaurės Lietuvos teritorijoje įsikūrusius muziejus. Šis katalogas suteikia informacijos apie muziejuose surengtas ekspozicijas, muziejų darbo valandas ir pan.

Su Lietuvos ir Latvijos muziejų misija supažindina „Lietuvos Respublikos muziejų įstatymas“²⁰ bei „Latvijos Respublikos muziejų įstatymas“²¹. Taip pat šiais teisiniais dokumentais yra reglamentuota visa muziejų veikla.

¹⁶ Waidacher F., *Bendrosios muzeologijos metmenys*, Vilnius, 2007.

¹⁷ Šermukšnytė R., *Istorija, muziejus ir didaktinė pateikimo problema: metodinė priemonė*. Vilnius. 2008.

¹⁸ *Žiemgaliai. Baltų archeologijos paroda. Katalogas*. Lietuvos nacionalinis muziejus ir Latvijos istorijos muziejus. 2005m.

¹⁹ *Zemgalės ir Šiaurės Lietuvos muziejų katalogas*. Jelgava. 2007

²⁰ *Lietuvos Respublikos muziejų įstatymas*. Prieiga per :

http://www.muziejai.lt/Prev_vers/Informacija/Teisiniai_aktai_a.htm; žiūrėta 2011-05-19d.

²¹ *Latvijos Respublikos muziejų įstatymas*. Prieiga per: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=124955>; žiūrėta 2011-05-19d

Vienas iš svarbiausių šaltinių, kuriais buvo operuojama atliekant ekspozicijų analizę, bei suteikė daugiausiai informacijos apie muziejų požiūrį į žiemgalių kultūrinį paveldą buvo pačių muziejų ekspozicijos. Iš viso buvo analizuojama 11 Žiemgalos regione įsikūrusių muziejų ekspozicijos. Iš Lietuvos teritorijos analizuojama: „Pakruojo krašto muziejaus „Žiemgala““ archeologinė ekspozicija „Žiemgaliai viduriniame (400-900 m. po Kr.) ir vėlyvajame (900-1300(1400) m. po Kr.) geležies amžiuje“, „Pasvalio krašto muziejaus“ archeologijos ekspozicijos struktūrinė dalis „Žiemgalių kraštas“, Biržų krašto muziejaus „Sėla“ priešistorės ekspozicijos struktūrinė dalis „Žiemgaliai“, Šiaulių „Aušros“ muziejaus ekspozicijos „Šiaulių krašto praeitis nuo seniausių laikų iki XVII a.“ struktūrinė dalis „Baltai I-XIII a. po Kr.“, Papilės Simono Daukanto vidurinės mokyklos kraštotyros muziejaus archeologinė ekspozicija „VIII- XIII a. Papilės pilkapyno ir Papilės apylinkės archeologiniai radiniai“, Lietuvos Nacionalinio muziejaus priešistorės ekspozicijos „Lietuvos proistorė“ struktūrinė dalis „Lietuva iki valstybės susidarymo“. Iš Latvijos teritorijos analizuojama: Tērvetės istorijos muziejaus ekspozicija „Žiemgaliai 13-14 amžiuje“, Bauskės pilies muziejaus ekspozicija „Bauskės pilies istorija“, Dobelės kraštotyros muziejaus ekspozicijos „Kadaise Dobelėje“ struktūrinė dalis „Dobelės žiemgaliai“, G. Eliaso Jelgavos istorijos ir meno muziejaus ekspozicija „Priešistorijos ir Livonijos periodas“, Latvijos nacionalinio istorijos muziejaus archeologijos ekspozicija „Latvijos istorija 9 a. pr. Kr.-12 a.“.

Taip pat apie Lietuvos nacionalinio muziejaus surengtą ekspoziciją suteikia išsamesnės informacijos perengtas „Lietuvos proistorė. Archeologijos ekspozicijos vadovas“²². Šiame archeologijos ekspozicijos vadove pateikiama informacijos ne tik apie ekspozicijos struktūrą bei turinį, bet ir apie Lietuvos nacionalinio muziejaus archeologijos skyriaus susikūrimo istoriją.

Panašaus pobūdžio leidinys yra išleistas ir apie Latvijos nacionalinio istorijos muziejaus surengtą archeologijos ekspoziciją. Taigi Radinš A. parengtame leidinyje „Guide to the national history museum of Latvia“²³ išsamiai aprašoma kiekvienos ekspozicinės salės turinys bei struktūra. Taip pat pateikiama informacija apie įvairių muziejaus rinkinių sudėtį, trumpai aprašoma Rygos pilies istorija, kuriame muziejus yra įsikūręs, bei muziejaus gyvavimo istorija.

Šiaulių „Aušros“ muziejus taip pat yra parengęs „Šiaulių krašto praeitis nuo seniausių laikų iki XVII a. ekspozicijos aprašą“²⁴, kuriame smulkiai aptariama kiekviena vitrina bei rekonstrukcinė erdvė. Šis parašas skirtas tiems muziejaus lankytojams, kurie nori sužinoti apie eksponatus daugiau, ei parašyta etiketėse.

²² Griciuvienė E., Grižas G., Steponaitis V.. *Lietuvos proistorė. Archeologijos ekspozicijos vadovas*. Lietuvos nacionalinis muziejus. 2000

²³ Radinš A.. *Guide to the national history museum of Latvia*. 2006

²⁴ *Šiaulių krašto praeitis nuo seniausių laikų iki XVII a. ekspozicijos aprašas*. Šiauliai. 2004.

Kitai šaltinių grupei galime priskirti ir darbe analizuojamų muziejų internetines svetaines. Jos suteikia gausios informacijos apie muziejaus įkūrimo istoriją, esančias ekspozicijas bei muziejų rinkinius. Dar vienas šaltinių tipas yra muziejų leidiniai, įvairūs lankstinukai, ekspozicijų aprašai.

Tyrimo problema. Archeologijos ir muziejininkystės mokslai tarpusavyje gana aktyviai bendradarbiauja. Dažnai muziejininkai į archeologiją žvelgia, kaip į informacijos bei eksponatų šaltinį. Šis bendradarbiavimas atsiranda iš praktinių paskatų. Tačiau poleminiame lygmenyje bendradarbiavimas yra silpnesnio pobūdžio. Dažniausiai istoriografijoje tokio pobūdžio darbai būna siauros tematikos. Tad teorinių veikalų, nurodančių kaip suderinti muziejų ekspozicijų rengimą su archeologijos paveldo galimybėmis nėra gausu. Tad tiriamojo darbo viena iš pagrindinių problemų ir yra iširti, kokiomis temomis, priemonėmis ir raiškos būdais šiuolaikiniai muziejai nušviečia žiemgalių genties kultūrą ir jos paveldą. Nors žiemgalių genties paveldas tėra maža dalelė archeologijos mokslo kontekste, tačiau šiame darbe ji tampa sąsaja tarp archeologijos ir muziejininkystės mokslų. Šia tematika istoriografijos nėra daug, tad mano darbas yra vienas iš bandymų ją pajavairinti.

Temos aktualumas ir naujumas. Tyrinėjama tema yra aktuali keliais aspektais. Visų pirma sparčiai modernėjanti Lietuvos visuomenė, globalizacijos procesai, lietuvių emigracija kaip šiuolaikinio tautų kraustymosi reiškiniai, keičiantys mūsų visuomenę, paskatino žmonių bendruomenės burtis į įvairias draugijas. Domėjimasis senąja Žiemgalos praeitimi, jos kovų su kalavijuočiais istorija, senąja kalba šiandien vis labiau auga ir apima platesnius gyventojų sluoksnius, vis daugiau šio krašto žmonių savo šaknis sieja su Žiemgala ir nenori savęs sutapatinti nei su žemaičiais, nei su aukštaičiais. Tad nors žiemgalių genties šiandien jau nebėra, bet ji paliko gilų įspaudą savo palikuonių savimonėje. Šie žmonės vis dėlto nepasiduoda globalaus pasaulio tendencijomis, o atvirksčiai stengiasi iš užmiršties prikelti protėvių atminimą.

Taip pat prie Žiemgalos vardo garsinimo prisidėjo tokiu pat pavadinimu įsikūrusi draugija. Draugija, plėsdama savo kultūrinę veiklą augo, stiprėjo ir šiuo metu savo struktūriniu tinklu apraizgė ne tik Šiaurės Lietuvos rajonus, bet ir didžiuosius Lietuvos miestus. „Žiemgalos“ draugijos tikslais tapo kultūros pagrindu suartinti dvi valstybes - Latviją ir Lietuvą bei pažinti žiemgalių etninę kultūrą ir papročius, jų istoriją ir kalbą. Kartu ji stengiasi atgaivinti užmaršties kultūrinius klodus, populiarinti liaudies meną tradicijas, amatus, prisiminti ir pagerbti čia gimusius ir gyvenusius išžymius krašto žmones. Be to, draugija stengiasi suburti po visą Lietuvą ir užsienyje išsibarsčiusius kraštiečius. Ji siekia, kad bendrą kalbą rastų lietuviai su latviais, nes juos vienija ne tik kultūra ir istorija, tradicijos ir papročiai, bet ir Žiemgalos žemė. Kadangi mano tiriamasis darbas yra apie žiemgalių paveldą bei kaip jis yra atspindimas šiuolaikiniuose muziejuose, tai per šią analizę galime suprasti, kaip žiemgalių palikuoniai t.y. šio regiono visuomenė, vertina savo protėvių atminimą. Visa tai aktualu ir draugijai.

Mano darbas ne tik atitinka draugijos profilio tematiką, taip pat juo stengiamasi išsiaiškinti muziejų kaip to regiono bendruomenės atstovų bei tuo pačiu netiesioginių žiemgalių palikuonių požiūrį į genties paveldą.

Taip pat darbe analizuojamos Lietuvos ir Latvijos teritorijoje esančios muziejų archeologinės ekspozicijos, tad galbūt tai pagelbėtų šių valstybių muziejams užmegzti bendradarbiavimo ryšius ar bent jau poleminei plotmėje sukelti tam tikrų diskusijų. Šie aspektai į genties pažinimo arealą įtrauktų naują tyrimų pakraipą.

Nagrinėjant nacionalinių muziejų ekspozicijas galima išskirti valstybės požiūrį į gentį valstybės kūrimosi procese. Šiame darbe į žiemgalių paveldą stengiamasi pažvelgti ne vien kaip į priešistorės pažinimo šaltinį, bet ir kaip į muziejinį eksponatą, kuris leidžia suvokti muziejų bei šio regiono žmonių požiūrį į genties paveldą.

Taip pat yra rašomi ne tik įvairūs moksliniai straipsniai ar steigiamos draugijos, bet ir rengiami įvairūs projektai. Galima būtų paminėti Pakruojo rajono savivaldybės bendradarbiavimą su Latvijos savivaldybėmis bei įgyvendintą projektą „Tarptautinis bendradarbiavimas bei tradicijų išsaugojimas Žiemgalos regione“ („*International Collaboration and Preservation of Traditions in Ziemgala region*“). Šio projekto tikslas – paskatinti lietuvių ir latvių bendruomenių suartėjimą pasienio regione per autentiško Žiemgalos krašto kultūros, tradicijų konstravimą ir plėtrą. Kadangi mano tiriamasis darbas apima tiek Lietuvos, tiek Latvijos sritis bei tyrinėja žiemgalių gentį, tad tai tiesiogiai yra susiję su projekto tikslu ir galbūt gali pasitarnauti panašių projektų rengimui.

Temos chronologinės ribos. Žiemgalos genties kultūros chronologinės ribos V-XIII a., tačiau muziejų ekspozicijoms taikomos kitokios chronologinės ribos, t.y. bus nagrinėjamos šiuo metu veikiančios ekspozicijos, kurios buvo įrengtos 1980 – 2010 m. laikotarpiu.

Tyrimo tikslas. Apibūdinti žiemgalių kultūros paveldą ir jo struktūrą bei iširti, kaip jis atspindimas šiuolaikiniuose muziejuose bei sudaryti formalųjį modelį.

Darbo uždaviniai:

1. Aptarti žiemgalių kultūros materialųjį ir dvasinį paveldą.
2. Pristatyti istorinės Žiemgalos muziejus, tinkamus ekspozicijų analizei.
3. Išsiaiškinti, kiek ekspozicijų pavadinimuose akcentuojama žiemgalių tema.
4. Iširti, kiek svarbi atrinktiems muziejams žiemgalių paveldo tema.
5. Sudaryti formalų modelį, kaip muziejų ekspozicijose atspindima žiemgalių materialinė ir dvasinė kultūra.

Darbo metodai. Rašant darbą buvo naudoti tokie metodai:

1. *Kartografinis metodas* - analizuojami muziejai ir jų ekspozicijos buvo atrenkamos vadovaujantis teritoriniu principu, t.y. muziejai, kurie yra įsikūrę istorinės Žiemgalos teritorijoje.
2. *Lyginamasis metodas* - pasitelkiant šį metodą buvo lyginamos tarpusavyje atrinktų muziejų ekspozicijos, taip buvo išsiaiškinta, kiek svarbi tiems muziejams žiemgalių paveldo tema. Taip pat šis metodas buvo panaudotas norint nustatyti tiek Latvijos, tiek Lietuvos valstybių požiūrį į gentį valstybės kūrimosi procese.
3. *Statistinis analitinis metodas* - buvo skaičiuojami eksponatai, kurie geba atspindėti žiemgalių genties kultūrą. Taip pat aiškinamasi, kokią dalį ekspozicijos užima žiemgalių paveldas, t.y., ar absoliučią daugumą, ar vos keli eksponatai. Visa tai padeda išsiaiškinti analizuojamų muziejų bei šio regiono visuomenės interesus, t.y., ar jiems žiemgalių paveldas svarbus.

Darbo struktūra. Bakalauro darbą sudaro keturi skyriai. Pirmasis skyrius yra skirtas žiemgalių materialinės ir dvasinės kultūros bruožų aptarimui. Antrasis skyrius skirtas tyrimui reikalingų muziejų, pagal pasirinktus kriterijus atrinkimui ir pasirinktų muziejų pristatymui. Trečiajame skyriuje aptariama muziejų ekspozicijų tematika. Ir paskutinis, ketvirtas skyrius skirtas muziejų ekspozicijų analizei.

1. ŽIEMGALIŲ KULTŪROS BRUOŽAI

Žiemgaliai – viena iš baltų genčių, susiformavusi apie V a. gana plačioje pilkapių kultūros teritorijoje²⁵. Žiemgalos krašto archeologinis paveldas, visų pirma kapinynai, piliakalniai ir gana gausūs rašytiniai šaltiniai leidžia daug sužinoti apie šios genties praeitį, dvasinę ir materialinę kultūrą.

Išsamūs archeologiniai tyrimai leido praplėsti Lietuvoje žiemgalių genčiai priklausiusią teritoriją. Remiantis šiandieniniais tyrimais Žiemgalos riba vakaruose siekia Ventos - Virvytės santaką ir nedidelę teritoriją kairėje Virvytės pusėje, pietuose žiemgalių gyventa iki dabartinių Šiaulių ir Panevėžio rajono, rytuose – iki Apaščios upės. Tokios ribos yra patvirtintos tiriant Pavirvytės, Šukionių, Stačiūnų, Kyburių, Vabalninko kapinynus²⁶. Latviškai Žiemgalos daliai priklauso šiandieniniai Bauskės, Jelgavos ir Duobelės rajonai²⁷. Kalbant apie Žiemgalos teritoriją reikėtų atsižvelgti ir į istorinį laikotarpį, nes nuo santykių su kaimynais priklausė ir teritorijos dydis bei genties migracijos kryptys.

Remiantis archeologinių paminklų tyrimų duomenimis, nustatomas genties atsiskyrimo nuo baltų etninio masyvo laikas, jų teritorijos ribos, būdingiausi kultūros bruožai, santykiai su kaimyninėmis gentimis²⁸. Todėl reikėtų trumpai aptarti, kaip archeologiniai paminklai gali padėti atskleisti tik šiai genčiai būdingus bruožus.

Žiemgaliai savo gyvenvietes kūrė piliakalniuose ir jų papėdėse. Šis bruožas būdingas visoms baltų gentims. Dabar lietuviškojoje Žiemgalos dalyje žinoma apie 20 piliakalnių²⁹. Iš 470 Latvijos teritorijoje esančių piliakalnių apie 20 priskiriama latviškai Žiemgalos teritorijai³⁰.

Piliakalniai – tai įtvirtintos gyvenvietės su jai būdingais bruožais. Kadangi žiemgalių piliakalniai ir gyvenvietės turi bendrų bruožų su kitų genčių įtvirtintomis gyvenvietėmis, tiriant genties kultūrą didžiausias dėmesys skiriamas laidojimo paminklams. Jų suskaičiuota iki 130³¹. Išsamūs piliakalnių, gyvenviečių bei kapinynų tyrinėjimai gali suteikti žinių apie senųjų visuomenių gyvenimą.

²⁵ *Žiemgaliai. Baltų archeologijos paroda. Katalogas*. Vilnius, 2005, p. 5.

²⁶ I. Vaškevičiūtė. *Žiemgaliai ir jų kaimynai V-XIII amžiuje: baltų etnoso tyrimai priešistorės duomenimis*. Vilnius, 2010. Prieiga per: <http://www.vpu.lt/document.aspx?id=5395>; žiūrėta 2011-01-12d.

²⁷ R. Jarockis. Dar kartą apie žiemgalių migraciją geležies amžiuje. *Senosios Žiemgalos istorinis ir etnokultūrinis paveldas*. Vilnius 2004m. p. 37.

²⁸ I. Vaškevičiūtė. *Žiemgaliai V-XII amžiuje*. Vilnius, 2004 m. p. 16.

²⁹ I. Vaškevičiūtė. Žiemgališka Gruzdžių žemė. *Lietuvos lokaliniai tyrimai. Archeologija*. 200p. p.2. Prieiga per: http://www.llt.lt/pdf/gruzdziai/ziemgaliska_zeme.pdf Žiemgalai; žiūrėta 2011-01-12d.

³⁰ E. Guščika, I. Lazdiņa, O. Ušpelis, A. Vasks. Latvijas pilskalnu archeoloģiskā izpēte un tās rezultāti. *Latvijas universitātes raksti. Zemes un vides zinātnes Pilskalni Latvijas ainava*. Nr. 695. 2006. p. 29. Prieiga per: <http://www.lu.lv/materiali/apgads/raksti/695.pdf>; žiūrėta 2011-04-02d

³¹ I. Vaškevičiūtė. Žiemgališka Gruzdžių žemė. *Lietuvos lokaliniai tyrimai. Archeologija*. 200p. p.2. Prieiga per: http://www.llt.lt/pdf/gruzdziai/ziemgaliska_zeme.pdf Žiemgalai; žiūrėta 2011-01-12.

Atsižvelgiant į archeologinių paminklų tarpusavio ryšį, svarbu tai, kad piliakalnio ir jį įrengusios bei naudojusios bendruomenės palikto kapinyno santykis yra mažiau svarbus, nei piliakalnio ir gyvenvietės, tačiau jis gali padėti patikslinti chronologiją ir pateikti įvairių demografinių rodiklių tai bendruomenei rekonstruoti³².

Žiemgalos teritorijoje priskaičiuojama apie 40 piliakalnių, iš kurių ne visi buvo reikšmingi genties gyvenime. Tik keletas jų priskiriama prie administracinių bei politinių centrų.

Latvijos teritorijoje žymiausiais žiemgalių centrais laikomi Tervetė (Vakarų Žiemgaloje) ir Mežuotnė (Rytų Žiemgaloje). Tervetės piliakalnis buvo tyrinėtas keletą kartų. Atliekant žvalgomuosius tyrinėjimus priešpilyje buvo aptikta senovės gyvenvietė. Piliakalnio ir senovės gyvenvietės iširta 673m².³³ Žiemgaliams kovojant su Livonijos ordinu Tervetės piliakalnis buvo žiemgalių politinis ir administracinis centras.

Dar vienas svarbus Žiemgalos centras – Mežuotnės piliakalnis. Piliakalnio tyrinėjimai vyko keliais etapais. Pirmasis tyrinėjęs Mežuotnės piliakalnį V. Ginters (1938-1942 m.) atliko didelės apimties tiriamuosius darbus, kurių metu iširta 584 m² piliakalnio teritorijos ir 356 m² senovės gyvenvietės³⁴.

Žagarė buvo vienas iš svarbesnių Vakarų Žiemgalos centrų, o II piliakalnyje buvo Žagarės žemės pilies apygardos centras³⁵. Žagarės piliakalnis ypatingą vaidmenį suvaidino kovose su Livonijos ordinu. Paskutinės kovos vyko Tervetės, Dobelės, Raktės ir Sidabrės apylinkėse. Taigi Žagarės žemė buvo paskutinė laisvos Žiemgalos atrama. 1290 m. Žiemgala buvo galutinai užkariauta³⁶.

Piliakalnių tyrimų duomenys yra svarbūs analizuojant piliakalnio ir papėdės gyvenvietės tarpusavio santykius³⁷. Piliakalnių tyrinėjimai suteikia informacijos apie čia gyvenusios bendruomenės kasdieninį gyvenimą, buitį, demografinius rodiklius ir pan.

Laidosenos ypatybių nustatymas archeologams padeda atpažinti genties paveldą. Dažniausiai genties kapinynams buvo parenkamos vietos ant kalvelės arba prie upės ar ežero. Kapai išdėstyti eilėmis, negilios, iki 1 metro kapų duobės. Laidojant mirusiuosius nebuvo atsižvelgta į hierarchinę ar socialinę padėtį. Moterys, vaikai, vyrai buvo laidojami vienas šalia kito. Būtina atkreipti dėmesį į tik žiemgaliams būdingą priešpriešinį vyrų ir moterų laidojimą, bei mirusiųjų deginimo papročio

³² G. Zabiela. Lietuvos piliakalniai: tyrinėjimų aspektas. Lietuvos archeologija. 2003. T.24. p. 46.

³³ Žiemgaliai. Baltų archeologijos paroda. Katalogas. Lietuvos nacionalinis muziejus ir Latvijos istorijos muziejus. 2005m.p 235.

³⁴ Ten pat. p. 233.

³⁵ E. Vasiliauskas. Žagarės II (Žvelgaičio) piliakalnio ir kapinyno radiniai. Prieiga per: <http://www.minfolit.lt/arch/17501/17635.pdf>; žiūrėta 2011-04-12d.

³⁶ E. Gudavičius. Žagarė XIII a. Žiemgalos įvykių fone. Žiemgala. 2002. T. 2. Internetinė prieiga per: <p://www.ziemgala.lt/t/zurnalas-ziemgala/ziemgala-2002/zagare-xiii-a-ziemgalos-ivykiu-fone>; žiūrėta 2011-04-22d.

³⁷ G. Zabiela. Lietuvos piliakalniai: tyrinėjimų aspektas. Lietuvos archeologija. 2003. T. 24. p.46.

nebuvimą. Yra tik vienas žinomas žiemgaliams priskiriamas kapinynas t.y. Pavirvytės, kuriame aptikti degintiniai kapai³⁸. Visai Žiemgalos teritorijai būdinga ir tai, kad praėjus 200 – 300 metų vėl pradėdama laidoti anksčiau apleistuose kapinyuose. Toks procesas pastebimas ir Šukioniuose³⁹. Tai galėtume laikyti vienu iš žiemgališkos laidosenos ypatumų, nes tokio reiškinio nepastebėta kituose etniniuose junginiuose.

Gentis per visą egzistavimo laikotarpį nelaidojo žirgų. Aukštaičiai ir žemaičiai mirusiuosius laidavo su žirgais, o kuršiai į kapus dėjo žirgų pakinktus⁴⁰. Kapinynų priklausomybę genčiai padeda nustatyti ne tik šie bruožai, bet ir įkapių komplektai.

Išsamiau susipažinti su genties materialine kultūra galima ne tik iš gyvenviečių, bet ir kapinynų tyrinėjimų. Trumpai pristatysiu tyrinėtų kapinynų duomenis, kurių dėka galima atpažinti žiemgalių genčiai būdingus bruožus.

Ginklai ir karyba vaidino svarbų vaidmenį baltų visuomenėje. Ginklų tipologijos pagalba galima atskleisti savitus genties bruožus. Apie ginklų svarbą to meto gyvenime informacijos suteikia laidosenos papročiai. Žiemgalių kapinyuose ginklai sudaro 12–23% visų radinių⁴¹.

Vyrams į kapus, dažniausiai galvos srityje, buvo dedamos 1 ar 2 ietys. Vėlesniais amžiais (nuo VIII a.) iečių skaičius kape didėjo. Kartais siekė net iki 5 - 6 iečių viename kape. Žiemgaliai daugiausia naudojo įmovinius ietigalius. Tokie ietigaliai sudaro nuo 80% (Stungiai) iki 98,5% (Šukioniai) visų rastų ietigalių⁴². Žiemgalos regione rastų ietigalių plunksnos yra labai plokščios (pjūvyje – ištęsto rombo formos) ir neaiškiai pereina iš plunksnos į įmovą. Šiuo bruožu žiemgališki ietigaliai skiriasi nuo kitų genčių naudotų ietigalių. Svarbu pabrėžti, kad iš visų ietigalių daugiausiai naudoti ietigaliai su karklo lapo formos plunksna. Jie sudaro 33% – 48 %. Ietigaliai su lauro lapo plunksna taip pat buvo mėgstami žiemgalių. Jie sudaro 27 % – 44 % visų iečių antgalių⁴³. Su ietimis palaidota dauguma (apie 80 %) žiemgalių vyrų. Ietigalius į kapus dėdavo ne tik vyrams, bet ir vaikams. Todėl I. Vaškevičiūtė straipsnyje „Semigallian warrior weaponry and its reflection in burial rites in the fifth to the 12th century AD“ teigia: „Ne ietys, o tik iečių skaičius įgalina kalbėti apie socialinį vyro statusą“. Galime daryti prielaidą, kad kapai, kuriuose aptinkami 4-6 ietigaliai yra profesionalių karių. Moters kape rasti

³⁸ Vaškevičiūtė. Laidosenos ypatumai vakarų Žiemgaloje (Pavirvytės kapinyno duomenys). *Lietuvos archeologija*. T. 26. 2006. p. 30.

³⁹ Ten pat. 30.

⁴⁰ I. Vaškevičiūtė. Žiemgala ir jos gyventojai V-XII amžiuje. *Žiemgala. Žiemgalos krašto praeitis*. T. 2. Kaunas. 1999m. p. 11.

⁴¹ I. Vaškevičiūtė. Semigallian warrior weaponry and its reflection in burial rites in the fifth to the 12th century AD. Prieiga per: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2007~ISSN_1392-5520.N_8.PG_214-222/DS.002.1.01.ARTIC; žiūrėta 2011-04-02d.

⁴² Ten pat.

⁴³ Ten pat.

ietigalį beveik neįmanoma, tačiau pasitaiko ir išimčių (Pavirvytės kapinynas)⁴⁴. Ginklas kape rodo ypatingą moters padėtį visuomenėje⁴⁵.

Kovos peilių naudojimą taip pat galima laikyti skiriamuoju žiemgalių genties bruožu. Gausiausiai naudoti platieji kovos peiliai – kalavijai. Šio tipo peiliai randami visuose žiemgališkuose kapavietėse, tiek pietinėje, tiek ir šiaurinėje dalyse. Žiemgaliai turėjo tik jiems būdingą paprotį dėti šiuos ginklus į kapą įstrižai šlaunikaulių⁴⁶. Tokius pačius peilius naudojo ir žemaičiai bei latgaliai, tačiau Žemaitijoje šiuos plačiuosius kovos peilius – kalavijus greitai pakeitė kalavijai. Be to, žemaičiai, skirtingai nuo žiemgalių, tokius peilius dėdavo į kapą (prie mirusiojo galvos, peties, rečiau – šono, bet visada išilgai mirusiojo). Latgaliai šios formos peilius naudojo ilgesnį laiką, tačiau į kapą dėdavo irgi išilgai griaučių, dažniausiai ant jų, bet niekada nedėdavo skersai. Nors šios trys gentys naudojo plačiuosius kovos peilius, bet žiemgalių gentį išskyrė savita jų dėjimo į kapą tvarka. Žiemgaloje kalavijai, tiek vienašmeniai, tiek dviašmeniai, nebuvo populiarūs.

Dar viena materialinę kultūrą sudaranti grupė yra darbo įrankiai (įnagai, įrankiai, darbo priemonės). Darbo įrankiai turi ir savo nuolatinę vietą kape – jie dedami peties, juosmens ar kojų srityje⁴⁷. Darbo įrankius žiemgaliai rečiau dėdavo į kapus nei ginklus, todėl kai kuriuose kapinyuose bendras jų skaičius nesiekė net 20%. Jauneikių kapinyne darbo įrankiai sudaro tik 20% visų radinių, Stungiuose – 16%, Pavirvytėje – tik apie 6%, Pamiškiuose – 10%, Šukioniuose – 12% ir t.t.⁴⁸. Panaši situacija ir latviškoje Žiemgalos dalyje.

V-VII a. vyrų kapuose dešinėje galvos ar juosmens pusėje dar galima rasti kirvį, kurio ašmenys nukreipti į mirusįjį, kotas – kojų link⁴⁹. Žiemgaliai naudojo dviejų tipų kirvius – įmovinius ir pentinius. Įmovinių kirvių daugiausia aptikta Jauneikių kapinyne: iš 31 kirvio tik 2 pentiniai. Rudiškių kapinyne iš 13 rastų kirvių tik 1 pentinis⁵⁰. Mažiau populiarūs buvo pentiniai kirviai. Žiemgaloje rasta tik 15 vienetų tokio tipo kirvių.

Peiliai priskiriami darbo įrankių grupei. Jų randama ir vyrų, ir moterų kapuose. Visi rastieji peiliai Žiemgaloje buvo įtveriamieji, 2 formų: tiesia nugarėle, dažniausiai aptinkami vyrų kapuose, ir

⁴⁴ I.Vaškevičiūtė. Ginklai žiemgalių moterų kapuose. *Žiemgala*. Nr. 2. 2006m. Internetinė prieiga per: <<http://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala/ziemgala-20062/ginklai-ziemgaliu-moteru-kapuose>>, žiūrėta 2010-12-20.

⁴⁵ I.Vaškevičiūtė. Pavirvytės bendruomenės karių ginkluotė ir jos atspindžiai laidojimo papročiuose. *Lietuvos archeologija*. T.28. 2005. p.98.

⁴⁶ I.Vaškevičiūtė. *Žiemgaliai V-XII amžiuje*. Vilnius. 2004. p. 48.

⁴⁷ Vaškevičiūtė. Laidosenos ypatumai vakarų Žiemgaloje (Pavirvytės kapinyno duomenys). *Lietuvos archeologija*. T. 26. 2006. p.36.

⁴⁸ I.Vaškevičiūtė. *Žiemgaliai V-XII amžiuje*. Vilnius. 2004. p. 40.

⁴⁹ I.Vaškevičiūtė. Žiemgališka Gruzdžių žemė. *Lietuvos lokaliniai tyrimai*. Archeologija. 200p. p.4. Prieiga per: http://www.llt.lt/pdf/gruzdziai/ziemgaliska_zeme.pdf Žiemgaliai; žiūrėta 2011-01-12.

⁵⁰ I.Vaškevičiūtė. *Žiemgaliai V-XII amžiuje*. Vilnius. 2004. p. 40.

peiliukai lenkta viršūne – tik žiemgalėms būdinga įkapė. Beveik visos moterys Jauneikių ir Stungių kapinyuose palaidotos su lenktos viršūnėlės tipo peiliukais⁵¹.

Vienas būdingiausių žiemgalės darbo įrankių – kaplys. Jis dedamas šalia kairiojo blauzdikaulio ar šlaunikaulio, kotu galvos link, ašmenimis į kapo vidų⁵². Jauneikių kapinyne rasti 2 nedideli kapliai. Be Žiemgalos, jų rasta tik centrinėje ir rytinėje Lietuvos srityse. Latvijoje kapliai kaip įkapės žinomi tik iš Žiemgalos regiono. Gali būti, kad centrinėje ir rytinėje Lietuvos srityse atsiradęs paprotys kaplius dėti į kapus, kilo iš Žiemgalos regiono. Kapliai randami kapuose beveik visada kartu su peiliais lenkta viršūne. Šios dvi įkapės ir jų dėjimo tvarka išskiria žiemgalius. Be to, darbo įrankiai žiemgalių kapuose daug rečiau randami nei kitose gentyse. Žiemgaliams būdingų įkapių padėtis kape aprašyta **3 lentelėje**. „*Žiemgaliams būdingų įkapių tipologija*“.

Žiemgalių gentis per visą savo egzistavimo laikotarpį mėgo puoštis. Papuošalai pasižymi didele gausa bei įvairove. Papuošalų tipologija struktūrizuotai pateikiama **1 lentelėje** „*Žiemgaliams būdingų archeologinių dirbinių tipologinė lentelė*“. Toliau tik paminėsiu papuošalų tipus, kurie yra geriausiai išsaugoję etninius bruožus.

Žiemgalės galvos dangą puošė apgalviais. Pavirvytės kapinyne rasta nemažai palaidojimų kai moters galvos apdangalas puoštas įvijėlėmis, tampriai užspaustomis ant audeklo, apgalviais ar įvijų vainiku⁵³.

V–XI a. žiemgalių palaidojimuose aptinkamas nedidelis antkaklių skaičius. Jauneikių kapinyne 10%, Pavirvytėje 11%, Linksmučių 12%, Pamiškių 20%, Stungių 26%, Šukionių kapinyne šis rodiklis dar mažesnis – tik apie 6%⁵⁴. Labiausiai paplitusios ir be išimties randamos visoje Žiemgalos teritorijoje antkaklės su kabliuku ir kilpele. Tik šio tipo antkaklės buvo rastos Šukionių kapinyne, didžiąją daugumą jos sudarė ir Pamiškiuose (iš 65 antkaklių net 36 šio tipo) bei Jauneikiuose⁵⁵. Pasak I. Vaškevičiūtės, šis antkaklių tipas tarp kitų genčių paplito žymiai vėliau nei Žiemgalos regione. Tad galime drąsiai teigti, kad tai žiemgaliams būdingas antkaklių tipas ir tarp kitų genčių paplito iš šio krašto. Taip pat prie žiemgališkų antkaklių galima būtų priskirti ir užkeistais keturkampiais galais bei sudėtinės antkakles. Svarbu tai, kad Žiemgaloje nebuvo papročio puoštis karolių apvaru, tad randami tik pavieniai karoliukai, kurie greičiausia buvo nešiojami kaip amuletai⁵⁶. Karolių apvarų nebuvimas Žiemgaloje padeda atskirti gentį nuo kuršių, kurie ypač mėgo karolių apvaras.

⁵¹ Ten pat. p.43.

⁵² I. Vaškevičiūtė. Etnokultūrinė žiemgalių sritis. *Lietuvos archeologija*. T. 20. Vilnius. 200m. p.148.

⁵³ Vaškevičiūtė. Laidosenos ypatumai vakarų Žiemgaloje (Pavirvytės kapinyno duomenys). *Lietuvos archeologija*. T. 26. 2006. p. 37.

⁵⁴ I. Vaškevičiūtė. *Žiemgaliai V-XII amžiuje*. Vilnius. 2004. p.60.

⁵⁵ Ten pat. p.60.

⁵⁶ I. Vaškevičiūtė. Šukionių kapinynas (Pakruojo rajonas, Lygumų apylinkė). *Lietuvos archeologija*. T. 20. 2000. p.173

Segės yra vienas būdingiausių žiemgalių papuošalų. Pavirvytės kapinyno medžiaga šiuo požiūriu yra gana išsami. Vyrai dažniausiai nešiojo pasagines seges. Labiausiai mėgtos segės cilindriniais ir daugiakampiais galais⁵⁷. Moterys, kaip ir įprasta žiemgalėms, drabužiams susegti naudojo smeigtukų porą, tarpusavyje sujungtą 2-3 grandinėlių eilėmis, kurios laisvai krinta ant krūtinės ir siekia juosmenį. Žemaitės taip pat laidotos su dviem smeigtukais, tačiau priešingai nei žiemgalių smeigtukai jie neįsegti į drabužį, o padėti vienoje krūtinės pusėje, adatos apvyniotos grandinėle. Mėgstamiausi smeigtukai Žiemgaloje buvo žiediniai, trikampe galvute ir įvairūs kryžiniai. Vyrai nešiojo tik kai kurių tipų smeigtukus: dažniau lazdelinius, nuokamienius, rečiau žiedinius ir trikampe galvute⁵⁸.

Apyrankių gausiai rasta visuose tyrinėtuose kapinyuose. Jomis puošėsi tiek vyrai, tiek moterys, skyrėsi tik jų nešiojimo būdas. Vyrai nešiojo tik po vieną, dažniausiai ant kairės rankos, o moterys dažniausiai vienodos formos apyrankėmis puošė abi rankas. Gana gausiai žemgalių kapinyuose randamos įvijinės apyrankės. Pavyzdžiui, Jauneikių kapinyne šios apyrankės sudaro 38% visų rastųjų. Stungių kapinyuose beveik visos rastosios apyrankės irgi įvijinės⁵⁹. Remiantis Pavirvytės kapinyno duomenimis pastebima, kad šios bendruomenės moterys dažniausiai puošėsi dviem apyrankėmis – kaip įprasta žiemgalėms, ant kiekvienos rankos mūvėjo po vieną.

Žiedai visoje Žiemgaloje nebuvo labai populiariūs. Randami tik viename kitame kape. Pavyzdžiui, Jauneikiuose su žiedais palaidota tik 2,3% visų mirusiųjų⁶⁰.

Apžvelgus žiemgalių materialinės kultūros ypatumus galima pastebėti jų panašumą su kitomis baltų gentimis. Šį panašumą galima sieti su tuo, kad žiemgaliai kaip ir kitos baltų gentys yra kilusios iš bendro baltų kamieno, tad šis tarpgentinis materialinės kultūros panašumas nėra atsitiktinumas. Tik laidosenos ypatybės t.y., įkapių dėjimo tvarka, mirusiojo kūno padėties orientacija leidžia atpažinti, kad kapas priklauso žiemgaliams. Susipažinus su genties materialinės ir dvasinės kultūros bruožais galima pradėti aiškintis, kokiais būdais muziejų ekspozicijose atspindima žemgalių genties kultūra.

⁵⁷ Vaškevičiūtė. Laidosenos ypatumai vakarų Žiemgaloje (Pavirvytės kapinyno duomenys). *Lietuvos archeologija*. T. 26. 2006. p. 38.

⁵⁸ I. Vaškevičiūtė. *Žiemgaliai V-XII amžiuje*. Vilnius. 2004. p. 78.

⁵⁹ Ten pat. p. 79.

⁶⁰ I. Vaškevičiūtė. Šukionių kapinynas (Pakruojo rajonas, Lygumų apylinkė). *Lietuvos archeologija*. T. 20. 2000. p. 180.

2. ISTORINĖS ŽIEMGALOS REGIONO MUZIEJŲ APŽVALGA

Istorinės Žiemgalos regione yra priskaičiuojama apie 80 įvairaus profilio muziejų⁶¹. Reikėtų išsiaiškinti, ar visi šie muziejai tinkami tolimesniam darbui. Tai galima padaryti išsikeliant tam tikrus kriterijus. Šiame skyriuje trumpai aptarsiu, kokiais kriterijais vadovaujantis buvo atrinkti muziejai bei trumpai juos pristatysiu.

Pirmiausia, pasitelkus kartografinį metodą buvo nustatytos Žiemgalos regiono ribos: šiaurėje siekė Baltijos jūrą ties Rygos įlanka, pietuose ir rytuose – Mūšą, vakaruose – Ventos ir Virvytės upes. Pagal dabartinį administracinį suskirstymą Lietuvos Respublikai būtų galima priskirti Joniškio, Pakruojo ir Pasvalio bei iš dalies Šiaulių ir Biržų rajonų savivaldybių teritorijas, o Latvijos Respublikai – Bauskės, Jelgavos, Tervetės ir Duobelės rajonus. Taip pat remiantis šiuo metodu buvo nustatyta, kokius muziejus galima priskirti istorinės Žiemgalos teritorijai.

Žiemgalių genties gyvenamosios ribos nusidriekusios tarp dviejų valstybių (Lietuvos ir Latvijos), todėl būtų tikslinga šių valstybių nacionalinių muziejų ekspozicijas įtraukti į tiriamąjį darbą. Šių ekspozicijų analizės dėka bus galima suvokti valstybės požiūrį į žiemgalių genties svarbą valstybės susikūrimo istorijai.

Kadangi ekspozicijos pakraipa priklauso nuo muziejuje kaupiamų rinkinių, kurie yra apsprendžiami muziejaus profilio, norėdama susiaurinti galimų tyrinėti muziejų sąrašą, didelį dėmesį skyriau šiam aspektui.

Istorijos ir kraštotyros profilio muziejai, manau, yra tinkamiausi analizuojamai temai atskleisti. Kadangi šių profilių muziejų ekspozicijose vyrauja temų įvairovė, kuria pasitelkiant siekiama papunkčiui nuosekliai papasakoti istoriją, atkleisti krašto ypatumus.

Tačiau ir profilio tinkamumas dar negarantuoja, kad šie muziejai suteiks naudingos informacijos, todėl reikėtų atkreipti dėmesį į dar vieną faktorių, t.y. ar muziejuje yra archeologinė ekspozicija, nes muziejų ekspozicijos yra pagrindinis darbo šaltinis, be jų negalima tolimesnė analizė.

Visa informacija apie muziejų profilius bei ekspozicijų tematikas buvo tikrinama dviem etapais: teoriniu bei praktiniu. Teoriniu – apie muziejus sukauptos informacijos analizė, t.y., jų internetiniai puslapiai, lankstinukai ir pan. Tačiau ši informacija gana neišsami, todėl buvo būtinas praktinis patikrinimas – tai yra realus susipažinimas su muziejuose esamomis ekspozicijomis. Taip buvo galima atrinkti muziejus tolimesnei analizei.

⁶¹ Zemgalės ir Šiaurės Lietuvos muziejų katalogas. Jelgava. 2007. p.1.

Remiantis aukščiau išvardintais kriterijais toliau darbe bus nagrinėjama 11 muziejų: 6 esantys Šiaurės Lietuvos teritorijoje ir 5 – Latvijos teritorijoje.

Toliau trumpai apžvelgsime istorinės Žiemgalos regione įsikūrusius muziejus, kurių ekspozicijos tiesiogiai susisijusios su analitine darbo dalimi. Visa faktinė medžiaga apie muziejus pateikiama **4 – 14 priedų lentelėse**, kuriose pateikiama informacija apie muziejaus įsikūrimą, profilio pakraipą, muziejaus priklausomybę, ekspozicijų tematiką. Per šią ekspozicijų tematiką netiesiogiai supažindinama ir su muziejaus rinkiniais. Taip pat lentelėse pateikiami ir statistiniai duomenys, kurie supažindina su muziejaus bendrame fonde esamų eksponatų skaičiumi, bei kiek eksponatų sudaro archeologijos rinkinį, kuris yra itin aktualus tiriamajam darbui.

Pakruojo krašto muziejus „Žiemgala“ įsikūręs istorinės Žiemgalos teritorijoje, dabartiniame šiaurės Lietuvos regione.

Muziejuje kaupiama medžiaga apie Žeimelį, jo apylinkes, žiemgalių kraštą, iš ten kilusius žmones. Taigi šis muziejus tolimesniam darbui tinka ne tik pagal teritorinę priklausomybę, bet ir pagal muziejaus profilį. Gausiausias muziejaus rinkinys – archeologijos. Visi rinkinio artefaktai yra eksponuojami, tad genties kultūrai pristatyti yra skirta gana nemažai dėmesio.

Pasvalio krašto muziejus taip pat yra įsikūręs istorinės Žiemgalos teritorijoje, todėl muziejuje esančios ekspozicijos aktualios mano tiriamajam darbui.

Muziejuje sukaupta Pasvalio krašto kultūros ir istorijos medžiaga, atspindinti krašto istoriją nuo seniausių laikų iki šių dienų: archeologijos radiniai, dokumentai, leidiniai, fotonuotraukos, numizmatikos fondas, įvairūs žymių žmonių asmeniniai daiktai ir kita⁶². Pagal profilį jį galima priskirti prie kraštotyros muziejų. Tai atsispindi ir ekspozicijų tematikoje. Ekspozicijos skirtos regiono istorijos bei įžymybių reprezentavimui.

Muziejaus ekspozicijose pateikiami laikotarpiai chronologine tvarka – nuo seniausių laikų iki šių dienų, vieniems laikotarpiams skiriama daugiau dėmesio, kitiems – mažiau, nepamirštama ir priešistorė.

Biržų krašto muziejus „Sėla“ yra įsikūręs kunigaikščių Radvilų tvirtovės rūmuose⁶³. Nors muziejus įsikūręs žemgalių ir sėlių genčių gyventos teritorijos paribyje, archeologinėje ekspozicijoje gentys yra pristatomos tolygiai. Biržų krašto muziejus taip pat yra priskiriamas kraštotyros profilio muziejams.

⁶² Zemgalės ir Šiaurės Lietuvos muziejų katalogas. Jelgava. 2007. p. 44.

⁶³ A. Seibutis. Kunigaikščių Radvilų biržų tvirtovė. Biržai. (*Lankstinukas*)

Muziejaus fonduose saugoma unikali Biržų krašto kultūros ir istorijos medžiaga. Taip pat 25 salėse eksponuojami eksponatai, pasakojantys apie krašto istoriją ir kultūrą. Viena salė yra skirta sėlių ir žiemgalių archeologijai.

Nors Biržų miestas tik iš dalies atitiko teritorinius reikalavimus, jame įrengta archeologinė ekspozicija tinka tolimesniam darbui.

Šiaulių „Aušros“ muziejus taip pat yra įsikūręs žemaičių ir žiemgalių genčių paribyje. Mokslininkai nesutaria, kuriai genčiai reiktų priskirti Šiaulių regioną. Dauguma archeologų jį priskiria žemaičiams, tačiau iš atliktų archeologinių tyrinėjimų šiame regione pastebima gana stipri ir žiemgalių įtaka.

Archeologinėje ekspozicijoje panaudoti Šiaulių „Aušros“ muziejaus saugyklose sukaupti eksponatai. Artefaktai yra surinkti iš Šiaulių bei Šiaulių krašto, tad jie atspindi šio regiono praeitį. Ekspozicijoje reprezentuojami išlikę žemaičių ir žiemgalių genties artefaktai⁶⁴. Šis pasirinkimas susijęs su Šiaulių krašto lokalizacija. Ekspozicijoje taip pat atspindimi ir kiti priešistorės laikotarpiai, bet tiriamajam darbui aktuali tik ta ekspozicijos dalis, kuri atspindi baltų genčių kultūrą.

Papilės Simono Daukanto vidurinės mokyklos kraštotyros muziejus taip pat yra įsikūręs genčių paribyje.

Muziejuje eksponuojami Juros periodo ir archeologiniai radiniai, namų apyvokos daiktai, ikonografinė medžiaga. Kadangi šis muziejus priklauso Simono Daukanto vidurinei mokyklai, archeologinė ekspozicijos dalis yra nedidelė.

Lietuvos nacionalinis muziejus į istorinės Žiemgalos teritoriją nepatenka, tačiau jis mums yra aktualus, nes analizuojant ekspozicijos raiškos būdus, galima daryti prielaidą kokią vietą ši gentis užima valstybės kūrimosi procese.

Kadangi muziejus turi nacionalinio muziejaus statusą, viena iš jo pareigų yra atspindėti visos valstybės, o ne vieno regiono istoriją. Tai pastebima ir archeologinėje ekspozicijoje. Joje reprezentuojamos visos gentys kažkada gyvenusios Lietuvos teritorijoje. Baltų genčių materialinėje kultūroje gausu panašumų. Labiau skyrėsi tik drabužiai ir papuošalai bei laidojimo papročiai, kiek mažiau darbo įrankiai. Remiantis šiais skirtumais stengiamasi atskleisti kiekvienos genties ypatybes.

Tervetės istorijos muziejus yra įsikūręs Pietinėje Latvijos dalyje, istorinės Žiemgalos teritorijoje. Šis muziejus turbūt specifiškiausias iš lankytų muziejų, nes čia visas dėmesys yra skirtas žiemgalių genčiai.

⁶⁴ „Šiaulių krašto praeitis nuo seniausių laikų iki XVII a.“ ekspozicijos aprašas. Šiauliai. 2004. p.3.

Šis muziejus yra privatus, tad jo ekspozicijos tipas priklauso nuo savininko įnorių. Muziejus orientuojasi į žiemgalių genties reprezentavimą, siekiama parodyti istorinės Žiemgalos gyventojų ir Tervetės istoriją. Nors šio muziejaus rinkiniai nėra labai dideli, tačiau faktas, kad genties gyvenimui skiriamas toks didelis dėmesys, sureikšmina šį muziejų ir iškelia jo svarbą atliekamam tyrimui.

Bauskės pilies muziejus įsikūręs pilyje. Pilies ansamblis susideda iš dviejų dalių: XV amžiaus vidurio Livonijos ordino pilis ir XVI amžiaus pab. bastionas ir žemės pylimu saugoma Kuržemės hercogų rezidencijos dalis⁶⁵. Po 300 metų Naujoji pilis, esanti Nemunėlio ir Mūšos santakoje rekonstruota, čia, kaip jau minėjau, veikia Bauskės pilies muziejus, įkurtas 1990 metais⁶⁶. Aplink pilį rekonstruoti žemės gynybiniai įrenginiai – fortifikacijos.

Muziejaus ekspoziciją sudaro archeologiniuose kasinėjimuose rasti daiktai, kurie teikia žinių ne tik apie pilies pastatymo istoriją ir vykusius karinius konfliktus, bet ir apie pilies gyventojų gyvenimą. Taip pat yra radinių ir iš Bauskės apylinkių, kurie supažindina su Bauskės regiono istorija.

Duobelės kraštotyros muziejus yra įsikūręs Pietinėje Latvijos dalyje, istorinės Žiemgalos teritorijoje. Muziejaus rengiamos ekspozicijos atitinka muziejaus profilį. Prieistorijos ekspozicija supažindina su žiemgalių kovomis prieš vokiečių kryžiuočius, reprezentuoja genties materialinę kultūrą. Kitos ekspozicijos vaizduoja religinės minties ir visuomeninio gyvenimo, švietimo, medicinos ir karo istoriją⁶⁷. Taigi muziejus atitinka iškeltus atrankos kriterijus ir galimas tolimesnei analizei.

G. Eliaso Jelgavos istorijos ir meno muziejus (buvęs KPM⁶⁸) taip pat pateko į istorinės Žiemgalos ribas. Muziejus įsikūręs buvusiam „Academia Petrina“ pastate⁶⁹. Stebėtinas Latvijos muziejų profilių gretinimas, t.y. istorijos ir meno profiliai sugretinami. Jungiami meno ir istorijos profilio muziejai. Toks profilių derinimas nepastebimas Lietuvoje.

G. Eliaso Jelgavos istorijos ir meno muziejus yra vienas seniausių muziejų Latvijoje. Jame rengiamos ekspozicijos, siekiančios atskleisti Jelgavos rajono istoriją. Tad muziejuje galima apžiūrėti ekspoziciją, pasakojančią apie Kuržemės ir Žiemgalos hercogystę (1561–1795 m.), susipažinti su miesto ir regiono istorija (iki XX a. pabaigos), žymaus latvių dailininko Gederto Eliaso (1887–1975 m.) paveikslais ir memorialu⁷⁰.

⁶⁵ Atdzimestoša Bauskas pils aicina. (lankstinukas)

⁶⁶ XVI a. Bauskės pilyje atgijo hercogo šeimos gyvenimas. 2009m. Prieiga per: http://www.zebra.lt/lt/laikas_sau/keliones/xvi-a-bauskes-pilyje-atgijo-hercogo-seimos-gyvenimas-160012.html; žiūrėta 2011-02-02d.

⁶⁷ Когда-то в Добеле. (lankstinukas)

⁶⁸ KPM- Kuršo provincijos muziejus.

⁶⁹ „Academia Petrina“ parodos aprašas.

⁷⁰ Jelgavos istorijos ir meno muziejaus internetinė svetainė. Prieiga per : <http://www.jymm.lv/index.php?id=54>; žiūrėta 2010-12-10d.

Latvijos nacionalinis istorijos muziejus buvo pasirinktas remiantis tokiais pat kriterijais kaip ir Lietuvos nacionalinis muziejus.

Muziejaus misija – vadovaujantis Latvijos valstybės ir tautos interesais kaupti, saugoti, tyrinėti ir populiarinti Latvijos ir pasaulio dvasines ir materialines kultūros vertybes nuo seniausių iki šių laikų, kurios turi archeologinės, etnografinės, numizmatinės, istorinės ar meno istorijos reikšmės⁷¹. Ši muziejaus misija įgyvendinama ekspozicijų dėka. Dvidešimtyje ekspozicinių salių chronologiškai išdėstoma visa Latvijos valstybės istorija nuo priešistorės iki 1941 metų.

Apibendrinant galima teigti, kad remiantis išsikeltais kriterijais buvo atrinkta 11 muziejų, esančių Lietuvos ir Latvijos teritorijoje. Nors, kaip jau minėjau, Žiemgalos regione priskaičiuojama gana nemažas skaičius muziejų, daugumos muziejų profilis neatitinka tiriamojo darbo tematikos. Taip pat tyrimo reikalavimų neatitiko ir Bauskės kraštotyros muziejus, nes po apsilankymo paaiškėjo, kad muziejaus ekspozicijoje nėra nei vieno archeologinio radinio.

⁷¹ I. Jakobsonė. Nacionalinis Latvijos istorijos muziejus pradeda renginius, skirtus jo 140 metų jubiliejui. 2009. Prieiga per: http://www.travelnews.lt/?m_id=18119&i_id=2&pub_id=46985&i_ctr=51; žiūrėta 2011-03-21d.

3. ISTORINĖS ŽIEMGALOS REGIONO MUZIEJŲ EKSPOZICIJŲ TEMATIKOS APTARIMAS

Šiuolaikiniuose muziejuose ekspozicijų rengimas, muziejaus veikloje, užima ganėtinai svarbią vietą, juk nerastume muziejaus, kuriame nebūtų įrengta ekspozicija. Esama daug visos muziejines ekspozicijas vienijančių bruožų (vizualumas, didžiulis estetinio vaizdo vaidmuo, suvokimo specifika ir pan.), tačiau nepaisant to, ekspozicijos yra ir labai įvairios tiek pagal eksponatūrą, tiek pagal jų formavimo būdus ir stilius⁷². Ekspozicijos samprata šiandien yra įgavusi ganėtinai plačią reikšmę, ji yra tarsi daugiasluoksnis reiškinys, todėl šiame skyriuje stengiuosi apžvelgti tik vieną ekspozicijos sudedamąją dalį - tematiką. Bandysiu išsiaiškinti ekspozicijos pavadinimo pasirinkimo svarbą ekspozicijos turiniui atskleisti, neatsižvelgiant į eksponatų raiškos formas.

Pakruojo krašto muziejus „Žiemgala“ nepateikia griežtos ekspozicijų tematikos. Tai galbūt susiję su tuo, jog muziejuje tėra dvi ekspozicijų salės, tad vyraujanti bendra erdvė kliudo griežtam ekspozicijų suskirstymui. **4 priedų lentelėje** „*Pakruojo krašto muziejus „Žiemgala“*“ pateikiau sąlyginį stendų suskirstymą į tam tikrus tematinis blokus. Mus dominantis būtų pirmasis, t.y. „Akmens (iki 1700 m. pr. Kr.) ir įvairių laikotarpių geležies amžių“ ekspozicija, kuri išskyriau remdamasi stenduose pateiktų artefaktų tipais. Taip pat priešistorėi reprezentuoti skirtą ekspoziciją būtų galima suskirstyti ir į smulkesnius tematinis blokus:

1. „Akmens amžius (iki 1700 m. pr. Kr.)“,
2. „Žiemgaliai viduriniajame (400-900 m. po Kr.) ir vėlyvajame (900-1300(1400) m. po Kr.) geležies amžiuje“.

Ekspozicijos rengėjai antrajai ekspozicijos struktūrinei daliai įvardinti pasirinko žiemgalių genties pavadinimą. Taip pabrėžiamas jų suvokimas, kokioje žemėje gyvena ir noras tai atspindėti. Net ¾ ekspozicijos „Akmens (iki 1700 m. pr. Kr.) ir įvairių laikotarpių geležies amžių“ erdvės yra skirta atspindėti žemgalių kultūrą.

Pasvalio krašto muziejus pateikia jau struktūrizuotą ekspozicijų suskirstymą. Muziejuje atskira ekspozicijos dalis yra skirta ir archeologijai. Šioje ekspozicijoje eksponatai yra suskirstyti į priešistorėi būdingus laikotarpius, t.y. akmens, žalvario, geležies amžius. Šiems amžiams ekspozicijoje yra suteikiami specifiniai pavadinimai.

Taigi archeologijos ekspozicijos temą galima suskirstyti dar į keletą smulkesnių potemių:

⁷² R. Šermukšnytė. *Istorija, muziejus ir didaktinė pateikimo problema: metodinė priemonė*. Vilnius. 2008. p.30.

1. akmens amžius ekspozicijoje įvardijamas kaip „Pirmieji žmonės“, šioje ekspozicijos dalyje pateikiama informacija apie senąjį, vidurinįjį, naująjį akmens amžius.
2. Žalvario amžius įvardijamas kaip „Metalų pradžia“.
3. „Geležies amžiaus“ ekspozicijos dalis skiriasi nuo kitų, nes šiam laikotarpiui reprezentuoti pasirinktas žiemgalių genties gyvenimas. Ši ekspozicijos dalis vadinasi „Žiemgalių kraštas“. Taigi ji yra skirta yra geležies amžiaus bruožams atskleisti, tuo pačiu, pasitelkiant šiame regione gyvenusios genties paveldą, yra papasakojama ir Žiemgalos krašto istorija. „Žiemgalių kraštu“ įvardyta ekspozicijos dalis užima pusę visos priešistorėi skirtos ekspozicijos erdvės.

Biržų krašto muziejus „Sėla“ yra įsikūręs žiemgalių ir sėlių gyvenamų teritorijų paribyje. Ši pozicija pastebima ir proistorijos ekspozicijoje. Ji, kaip ir dauguma priešistorijai skirtų ekspozicijų, prasideda akmens ir baigiasi geležies amžiumi.

Proistorės ekspozicijoje išskirtos tokios temos:

1. „Akmens amžius“ – taip pat šioje ekspozicijos dalyje pateikiamas smulkesnis suskirstymas į „Paleolitą“, „Mezolitą“ ir „Neolitą“.
2. „Žalvario amžius“.
3. „Geležies amžius“. Čia pastebima panaši tendencija kaip ir Pasvalio krašto muziejuje. Šiuose muziejuose geležies amžius atspindimas per tose teritorijose gyvenusių genčių paveldą. Taigi priešistorės ekspozicijos dalis „Geležies amžius“ yra suskirstytas dar į smulkesnes potemes „Sėliai“ ir „Žiemgaliai“. Ekspozicijos rengėjai geležies amžiumi reprezentuoti pasirinkę sėlių bei žiemgalių genčių vardus parodo savo poziciją, rodančią, kad šios gentys jiems yra svarbios.
4. „Prekybiniai ryšiai I - XIII a.“.

Remiantis išskirtais teminiais blokais galima teigti, kad šio muziejaus archeologinėje ekspozicijoje tolygiai dėmesio skiriama tiek sėlių tiek žemgalių gentims. Žiemgalių genties paveldui reprezentuoti yra skiriama $\frac{1}{7}$ archeologinės ekspozicijos. Tokį santykį išskytariau remdamasi ekspozicijų tematiniais suskirstymais į smulkesnius tematinius blokus bei pagal vitrinų kiekį, kurios buvo įvardintos terminu „Žiemgaliai“.

Šiaulių „Aušros“ muziejus taip pat yra įsikūręs dviejų genčių gyvenamosios teritorijos paribyje. Šiame muziejuje archeologijos ekspozicijai yra suteikiamas konkretesnis pavadinimas nei iki šiol aptartų muziejų ekspozicijoms. Šiaulių „Aušros“ muziejus savo archeologinę ekspoziciją įvardija kaip „Šiaulių krašto praeitis nuo seniausių laikų iki XVII a.“. Iš pavadinimo galima spręsti, jog ekspozicijoje pateikta informacija turėtų būti susijusi su Šiaulių regiono istorija, čia gyvenusių bendruomenių gyvenimu ir pan.

„Šiaulių krašto praeitis nuo seniausių laikų iki XVII a.“ suskirstoma į tokius tematinis blokus:

1. „Paleolitas ir mezolitas X-V tūkst.. pr. Kr.“.
2. „Akmeniniai kirviai su skyde kotui IV tūkst.. pr. Kr.- iki Kr.“.
3. „Neolitas, žalvario amžius IV tūkst.. pr. Kr.- V a. per. Kr.“.
4. „Ankstyvieji piliakalniai I tūkst.. pr. Kr. pab.- I tūkst.. po Kr. I p.“.
5. „Geležies lydymas Lieporių I gyvenvietėje IV-VIII a. po Kr.“.
6. „Baltai I-XIII a. po Kr.“ – skirstoma dar į smuklesnius tematinis blokus - „Žemaičio vyro ir žemaitės moters papuošalai, ginklai, įrankiai“ ir „Žiemgalės moters ir žiemgalio vyro papuošalai, įrankiai, ginklai“.
7. „Archeologiniai paminklai ir radimvietės Šiauliuose X tūkst.. per. Kr.- XVII a. po . Kr.“.
8. „Trobos rekonstrukcija V-VIII a.“.
9. „Pasaulėžiūra I-XIII a.“.
10. „Karyba X-XV a.“.
11. „Piliakalniai X-XIII a.“.
12. „Senkapiai XIV-XVII a.“.
13. „Krosnies rekonstrukcija XVI a.“.
14. „Šiauliai XVI-XVII a.“.
15. „Šiaulių krašto dvarai XVI-XVII a.“.
16. „Žemėlapis, skrynja XVI-XVII a.“.
17. „Medinis luotas XIX a.“.

Šiam darbui aktuali yra 6 ekspozicijos dalis „Baltai I - XIII a. po Kr.“. Kadangi žiemgaliai kaip ir kitos baltų gentys yra kilusios iš bendro baltų kamieno, ekspozicijoje galima pamatyti žemgalių genties sukurtus dirbinius ir pan. Be to, muziejus yra įsikūręs žemaičių ir žiemgalių paribyje, ši tendencija pastebima iš 6 ekspozicijos dalies smulkesnio suskirstymo. Taip pat pavadinimas „Žiemgalės moters ir žiemgalio vyro papuošalai, įrankiai, ginklai“ mums padeda suvokti, jog šioje ekspozicijos dalyje bus pristatoma genties materialinė kultūra. Reikėtų pasakyti, kad tiek žemaičių, tiek žiemgalių gentis pristatoma tolygiai.

Papilės Simono Daukanto vidurinės mokyklos kraštotyros muziejuje taip pat yra keletas eksponatų, skirtų priešistorės laikotarpio reprezentavimui. Ši ekspozicijos dalis įvardijama kaip „VIII-XIII a. Papilės pilkapyno ir Papilės apylinkės archeologiniai radiniai“. Taigi ekspozicijos pavadinimas mums leidžia teigti, kad čia bus orientuojamasi į Papilės miesto archeologijos paveldą. Kadangi pagal atliktus archeologinius tyrinėjimus, žinome, kad toje vietoje, kur dabar yra įsikūręs Papilės miestelis gyventa ir žiemgalių, tai galime numanyti, kad galbūt ekspozicijoje bus keletas būdingų genčiai

dirbinių. Tačiau sprendžiant iš ekspozicijos pavadinimo, jos rengėjai neakcentuoja Papilės lokalinės situacijos ir neaktualizuoja jos priklausymo istorinės Žiemgalos regionui.

Lietuvos Nacionalinis muziejus. 2000-aisiais metais Vilniaus žemutinės pilies Senojo arsenalo šiauriniame korpuse, dviejose salėse, įrengta archeologijos ekspozicija „Lietuvos proistorė“⁷³. Ekspozicijos chronologinės ribos – nuo pirmųjų gyventojų pasirodymo Lietuvos teritorijoje XI tūkstantmetyje pr. Kr. iki Lietuvos valstybės susidarymo XIII a. Taigi ekspozicija „Lietuvos proistorė“ yra pateikiama per dvi sales:

1. „Lietuva iki Kristaus“ (1 salė).
2. „Lietuva iki valstybės susidarymo“ (2 salė).

Mus domina 2 salėje pateikta ekspozicijos koncepcija, nes iki Lietuvos valstybės susikūrimo, jos teritorijoje gyveno kelios baltų gentys, tokios kaip lietuviai, jotvingiai - sūduviai, aukštaičiai, sėliai, žiemgaliai, žemaičiai, skalviai, lamatiečiai ir kuršiai. Taigi galima teigti, kad šioje ekspozicijos dalyje turėtų būti pristatoma būtent šių genčių materialinė ir dvasinė kultūra, bei tai, kokią vietą jos užėmė valstybės kūrimosi procese.

Taip pat pastebima, jog šioje ekspozicijoje žmonių buities, gyvenenos raida nuo I iki XIII a. išdėstyta atskiromis temomis: mainai ir prekyba, žemdirbystė, metalurgija, ginkluotė, raitelis ir žirgas, verpimas ir audimas, keramika. Šiek tiek akcentuojama ir kiekvienos etninės grupės istorija. Ekspozicijos dalis, skirta gentims pristatyti pavadinta „Vidurinysis ir vėlyvasis geležies amžius. Gentys V-XIII a.“, ši vėlgi skirstoma į smulkesnius tematinius blokus: „Lietuviai“, „Jotvingiai – sūduviai“, „Aukštaičiai“, „Sėliai“, „Žiemgaliai“, „Žemaičiai“, „Skalviai“, „Lamatiečiai“ ir „Kuršiai“⁷⁴. Vartojami genčių pavadinimai leidžia nuspėti, kad ekspozicijoje bus norima supažindinti su genties gyvenimu. Žiemgalių genčiai skiriama tiek pat dėmesio kaip ir kitoms gentims.

Tervetės istorijos muziejus iš visų lankytų muziejų yra siauriausio profilio. Jis orientuojasi tik į archeologiją. Šitokia veiklos specifika pastebima ir ekspozicijoje. Taip pat ekspozicijos pavadinimas „Žiemgaliai 13-14 amžiuje“ suteikia nemažai žinių ir apie jos turinį. Tai, kad ši ekspozicija yra orientuota tik į žemgalių genties materialinę kultūrą, išskiria šį muziejų iš visų mano tyrimui pasirinktų muziejų. Patį ekspozicijos turinį siūlyčiau suskirstyti į tokius teminius blokus: „Tervetės miestelio istorija, kaip vienas iš žiemgalių centrų“ ir „Žiemgalių materialinės kultūra“.

Bauskės pilies muziejus neiškiria archeologijos ekspozicijos. Ji tarsi įeina į bendrą ekspozicijos kompleksą, kuris supažindina su pilies istorija, tačiau atskirų vitrinų tematiką galima

⁷³ Lietuvos nacionalinio muziejaus internetinis puslapis. Prieiga per: <http://www.lnm.lt/ekspoziciniai-padaliniai/senasis-arsenas/ekspozicija.html?task=view>; žiūrėta 2011-05-19 d.

⁷⁴ E.Griciuvienė, G.Grižas, V.Steponaitis. Lietuvos proistorė. Archeologijos ekspozicijos vadovas. Lietuvos nacionalinis muziejus. 2000.

suskirstyti į tokius tematinis blokus: „Bauskės apylinkės ir jos gyventojai iki XV amžiaus“ ir „Bauskės pilies istorija iki Livonijos karo“. Pirmosios dalies ekspozicijos pavadinimas mums leidžia teigti, kad ekspozicijos chronologinės ribos yra tinkamos ir, kad galbūt joje yra genčiai būdingų dirbinių, nes iki kol čia atsikraustė Livonijos ordinas, Bauskėje gyventa žiemgalių⁷⁵. Nors ekspozicijos dalies pavadinime „Bauskės apylinkės ir jos gyventojai iki XV amžiaus“ nėra nei „Žiemgalos krašto“, nei „žemgaliai“ ir pan. terminų, susipažinus su stenduose pateikta informacija tie pavadinime minimi gyventojai ir yra žiemgaliai.

Dobelės kraštotyros muziejus informaciniuose leidiniuose pateikiama informacija apie jame įrengtą ekspoziciją „Kadaise Dobelėje“. Šis pavadinimas apima visą Dobelės regiono istoriją nuo seniausių laikų iki 1940 m.⁷⁶. Visgi, patyrinėjus ekspozicijos tematinį suskirstymą, galima išvelgti smulkesnių ekspozicijų, kurios sudaro „Kadaise Dobelėje“ ekspozicijos kompleksą. Muziejuje pateikiamas smulkesnis „Kadaise Dobelėje“ ekspozicijos suskirstymas:

1. „Dobelės žiemgaliai“.
2. „Religinės minties“.
3. „Dobelės karo istorija“.
4. „Dobelės medicinos istorija“.
5. „Dobelės švietimo istorija“.
6. „Dobelės socialinis gyvenimas“.
7. „Klėtis ir gyvenamasis kambarys“.

Mus domina pirmoji ekspozicijos dalis „Dobelės žiemgaliai“, nes kaip galima suprasti iš genties vardo paminėjimo pavadinime, šioje dalyje bus pristatoma Dobelės regione gyvenusių žiemgalių bendruomenė.

G. Eliaso Jelgavos istorijos ir meno muziejuje mus dominančios ekspozicijos pavadinimas yra „Priešistorijos ir Livonijos periodas“. Taigi ekspozicijos chronologinės ribos apima laikotarpį nuo ankstyvojo akmens amžiaus iki Livonijos ordino žlugimo 1561 m. Ekspozicijos vitrinų tematinis suskirstymas panašus kaip ir kituose muziejuose. Jos suskirstytos į:

1. „Akmens amžius“.
2. „Žalvario amžius“.
3. „Geležies amžius“, kuris dar skirstomas į ankstyvąjį, vidurinį, vėlyvąjį geležies amžius.
4. „Livonijos laikais“.
5. „Jelgava viduramžiais“

⁷⁵ Bauskės pilies ekspozicijoje informacinis standas.

⁷⁶ В Дофельском краеведческом музее. Когда- то в Доеэле.. (Lankstinukas)

Mus domina 3 – 4 ekspozicijos dalys, kurių chronologinės ribos apima genties gyvavimo laikotarpį, tačiau šiuose ekspozicijos struktūrinių dalių pavadinimų formuluotėse nerandama terminijos susijusios su gentimi. Tai leidžia teigti, kad ekspozicijos rengėjams nėra svarbu akcentuoti tai, kad muziejus yra įsikūręs istorinės Žiemgalos teritorijoje.

Latvijos nacionalinis istorijos muziejaus archeologijos ekspozicijos „Latvijos istorija 9 a. pr. Kr.-12 a.“ apima akmens, žalvario geležies amžius. Ekspozicija pateikiama 5 salėse, kurios įvardijamos remiantis chronologiniu principu:

1. „8500-2300 pr. Kr.“.
2. „2300 per. Kr.- 400 po Kr.“.
3. „400-1000 po Kr.“.
4. „1000-1200 po Kr.“.
5. „100-1400 po Kr.“.

Tyrimu yra svarbi 3 salė, nes joje pateiktų stendų įvardijime pastebimi Latvijos teritorijoje gyvenusių genčių pavadinimai, didesnę dėmesį skiriant 3-sios salės 65-67 stendams, kurie įvardijami „Vėlyvasis geležies amžius. Žiemgaliai“. Tokiu pat principu įvardijami ir kiti stendai, tačiau genties pavadinimas pakoreguojamas pridėdant tos genties pavadinimą, kurią stengiamasi pristatyti. Žiemgalių gentis pristatoma tolygiai su kitomis gentimis.

Apibendrinant, galima teigti, kad Žiemgalos regiono muziejai įvairiai formuluoja ekspozicijų pavadinimus. Vieni muziejai yra linkę į pavadinimus įtraukti įvairius terminus susijusius su gentimi ir Žiemgalos kraštu, kiti - linkę į bendresnę terminologiją. Iš 11 aptartų muziejų tik 3 muziejai ekspozicijoje nevalo su gentimi susijusių terminų. Visi kiti muziejai, jeigu ne pagrindiniame ekspozicijos pavadinime juos panaudoja tai bent smuklesnę ekspozicijos dalį yra linkę įvardyti šiais terminais. Šių terminų vartojimas pavadinimuose yra aktualus nagrinėjamai temai, nes tai yra vienas iš žemgalių paveldo įprasminimo muziejų ekspozicijose atspindžių.

3.1. Istorinės Žiemgalos muziejų ekspozicijų tematikos tarpusavio palyginimas

Šio poskyrio tikslas yra, remiantis, tam tikromis muziejų grupėmis, kurie yra lyginami tarpusavyje, aptarti muziejuose vyraujančių pavadinimų tematiką ir kiek tuose pavadinimuose yra naudojama su žemgalių gentimi susijusi terminologija. Tai leistų atspindėti, ar muziejaus pavadinimo pasirinkimui turi įtakos muziejaus profilis ir priklausomybės statusas (savivaldybės, nacionalinio lygmens ir pan.).

Dauguma muziejų yra kraštotyrinio profilio, kuris lemia tai, kad pagrindinis jų tikslas yra atskleisti tam tikro krašto, regiono istoriją. Remiantis šiuo bruožu, archeologinės ekspozicijos turėtų būti orientuotos į to regiono, kuriame yra įsikūręs muziejus priešistorės reprezentavimą. Vienas iš šio skyriaus tikslų yra išsiaiškinti, ar ši tendencija pastebima muziejų ekspozicijose.

Nemaža dalis muziejų archeologines ekspozicijas tiesiog taip ir įvardija arba suteikia joms priešistorės pavadinimą. Taigi terminus „archeologija“ arba „priešistorė“, savo ekspozicijų pavadinimuose pavartojo Pasvalio, Biržų bei Jelgavos miestų muziejai. Nors, atlikus ekspozicijų tematikos aptarimą, pastebima, kad ekspozicijų struktūrinių dalių pavadinimuose atsiranda tokių terminų kaip „žemgaliai“, „Žiemgalos regionas“. 8 muziejai (Žeimelio, Pasvalio, Biržų, Šiaulių, Tervetės, Dobelės miesto muziejai bei Lietuvos ir Latvijos nacionaliniai muziejai) atskirų ekspozicijų dalių įvardijimui taip pat pasitelkia šiuos terminus. Tai leidžia manyti, kad šie muziejai žiemgalių genties paveldą laiko gana svarbiu savo regiono priešistorės atskleidimui. Likusių 3 muziejų (Papilės, Bauskės ir Jelgavos) ekspozicijų pavadinimuose neaktualizuojama jų lokalinė padėtis, kuri juos sieja su Žiemgalos kraštu.

Bendrais bruožais aptarus vyraujančias tematikas, pabandyčiau tarpusavyje palyginti panašaus lygio, stiliaus muziejų ekspozicijas.

Pirmiausia būtų galima palyginti Lietuvos ir Latvijos nacionalinių muziejų ekspozicijų pavadinimus. Abi valstybės savo priešistorės ekspozicijoms įvardyti pavartojo valstybių pavadinimus, taip turbūt, norėdamos parodyti, jog jose bus žvelgiama į Latvijos ir Lietuvos teritorijose gyvenusių genčių pristatymą, kaip dabartinių lietuvių ir latvių protėvius, bei šių genčių tarpusavio asimiliavimosi procesą, kaip valstybės kūrimosi pradžią. Abiejų muziejų ekspozicijose žemgalių genčiai skiriamas vienodas dėmesys. Lietuvos nacionalinio muziejaus ekspozicijos struktūrinė dalis, kurioje pristatomos gentys pavadinta „Vidurinis ir vėlyvasis geležies amžius. Gentys V-XIII a.“ Ši ekspozicijos dalis yra dar skirstoma į smulkesnius tematinius blokus, kurių įvardijimui naudojami genčių pavadinimai, pavyzdžiui, „Žemgaliai“, „Kuršiai“, „Lietuviai“ ir t.t. Panaši tendencija pastebima ir Latvijos

nacionaliniame muziejuje, tik čia, kartu su genties pavadinimu, minimas ir laikotarpis „Vėlyvasis geležies amžius. Žiemgaliai“. Visoms gentims ekspozicijoje yra skiriamas vienodas dėmesys.

Biržų ir Bauskės pilių archeologijos ekspozicijų tematikas tarpusavio palyginimui pasirinkau dėl to, kad abu šie muziejai yra įsikūrę pilyse. Šių muziejų ekspozicijų pavadinimuose neminimi terminai susiję su Žiemgalos kraštu ar žiemgaliais. Vis dėlto Biržų krašto muziejus „Sėla“ norėdamas pristatyti geležies amžių pasitelkia žemgalių ir sėlių gentims priklausančius dirbinius ir vieną ekspozicijos dalį įvardija kaip „Žiemgaliai“. Tuo tarpu Bauskės pilies muziejuje atskiros dalys nėra vadinamos su gentimi susijusiais terminais, čia naudojama bendresnė terminologija. Pagal ekspozicijos struktūrinių dalių pavadinimus Biržų krašto muziejus „Sėla“ daugiau dėmesio skiria genties paveldo reprezentavimui, o Bauskės pilies muziejus savo ekspozicijai įvardyti pasirinko bendresnę terminologiją, tuo norėdamas pabrėžti tą priešistorijos dalį, kuri yra tiesiogiai susijusi su pilies istorija.

Taip pat pagal ekspozicijų pavadinimų terminologiją tarpusavyje galima būtų palyginti ir Pasvalio, Dobelės ir Žeimelio muziejų ekspozicijas. Visi trys muziejai turi savivaldybinio lygmens muziejaus statusą ir priskiriami kraštotyros profilio muziejams. Šių muziejų archeologinių ekspozicijų pavadinimuose nėra su žemgalių gentimi susijusios terminų, tačiau tokio pobūdžio terminai vartojami ekspozicijų struktūrinėms dalims įvardinti. Išimtimi galima laikyti Dobelės krašto muziejų, kuriame priešistorėi skirta ekspozicija yra įvardijama kaip „Dobelės žemgaliai“, kurią būtų galima įvardinti kaip atskirą žemgaliams skirtą ekspoziciją, o ne ekspozicijos dalį, nors patys muziejininkai linkę šią ekspoziciją laikyti kaip bendros ekspozicijos „Kadaise Dobelėje“ sudėtine dalimi. Visgi, nenuginčijama, kad palyginus su Pasvalio ir Žeimelio muziejais, Dobelės muziejuje žemgaliams yra skiriamas didžiausias dėmesys.

Taigi, galima teigti, kad šie muziejai suvok žemgalių paveldo svarbą savo kraštui ir suvokia jį ne tik kaip priešistorės komplekso dalį, bet ir kaip išskirtinę priemonę tam tikro etnoso materialinei kultūrai atskleisti.

Kadangi tiek G. Eliaso Jelgavos istorijos ir meno muziejus, tiek Šiaulių „Aušros“ muziejus yra regioninės svarbos muziejai, tai manau, kad būtų galima palyginti jų ekspozicijų pavadinimų terminologiją. Abu muziejai ekspozicijų bendruosiuose pavadinimuose neįvardija su gentimi susijusių terminų. Šiaulių „Aušros“ muziejaus struktūrinės ekspozicijos dalis yra įvardijama žiemgalių terminu, tačiau G. Eliaso Jelgavos istorijos ir meno muziejaus ekspozicija tokiu bruožu nepasižymi. Šiaulių „Aušros“ muziejus, nors ir įsikūręs dviejų genčių paribyje, aktualizuoja genties svarbą Šiaulių regiono istorijai. Tuo tarpu, G. Eliaso Jelgavos istorijos ir meno muziejus, nors ir yra įsikūręs istorinės Žiemgalos teritorijoje, ekspozicijų pavadinimuose to neparodo.

Deja, dviejų muziejų, t.y. Papilės Simono Daukanto ir Tervetės istorijos muziejų ekspozicijų pavadinimų tematikos tarpusavyje negalima palyginti dėl šių muziejų specifiškumo. Papilės Simono Daukanto vidurinės mokyklos kraštotyros muziejaus ekspozicijos palyginimui neradau atitikmens, nes dar vieno mokyklos muziejaus tarp analizuojamų muziejų nėra. Taip pat kitas muziejus, kuriam nepavyko rasti atitikmens yra Tervetės istorijos muziejus. Pagrindinė priežastis, dėl ko šitas muziejus negali būti lyginamas su kitais tyrimui atrinktais muziejais yra tai, kad šis muziejus, priešingai, nei anksčiau aptarti labiau priskiriamas archeologijos, bet ne kraštotyros profilio muziejams.

Taigi apibendrinant šio skyriaus informaciją galima teigti, kad nemaža dalis muziejų yra linkę į ekspozicijų pavadinimus įtraukti terminus „Žiemgalos kraštas“, „žemgaliai“ ir pan. ir tam neturi įtakos muziejų priklausomybės statusas.

4. ISTORINĖS ŽIEMGALOS REGIONO MUZIEJŲ EKSPOZICIJŲ ANALIZĖ

Ilgą laiką muziejininkai manė, jog ekspozicija turi remtis tik unikaliais rinkinių artefaktais, o ekspozicijos tematika ir projektavimas priklauso tik nuo ją rengusių specialistų⁷⁷. Vėliau šis ekspozicijos modelis kito. Didesnį dėmesį imta skirti ne tik muziejaus rinkinių reprezentavimui, bet ir artefaktų sąryšio su jį sukūrusiomis bendruomenėmis atskleidimui⁷⁸.

Nesvarbu koks muziejaus tipas bebūtų, bet jie visi turi bendrą bruožą, t.y. remiasi objektais. Šie ekspozicijose yra pateikiami pagal tam tikrus požiūrius į juos. F. Waidacher išskiria pora požiūrių, kaip pasitelkiant eksponatus galima perteikti istorinius faktus. Pirmajam priskiriamas formalusis požiūris, kuriame objektai atpažįstami pagal datą, funkciją, kilmės vietą ir įtraukiami į stilistinę arba technologinę panašių objektų seką. Čia svarbiausia pats eksponatas.

Antrasis - analitinis požiūris reiškia perteikti ne vien tai, kas įvyko, bet kaip ir kodėl įvyko, todėl eksponatai siejami su to meto įvykiais, asmenybėmis ir pan.⁷⁹. Analitiniu požiūriu eksponatai tėra tik praeities liudytojai. Čia pats eksponatas nėra suvokiamas kaip pranešimas, jis tėra simbolis. Nors F. Waidacher išskiria du požiūrius, tačiau norint pasiekti optimaliausią rezultatą, siūlo derinti juos tarpusavyje.

Taigi šiame skyriuje apžvelgsiu analizuojamų muziejų ekspozicijas, t.y. kokiais artefaktais, eksponatūra, vizualumu bei raiškos formomis stengiamasi atskleisti ekspozicijų turinį. Taip pat mus domina ir tai, kiek šis ekspozicijos turinys orientuotas į žiemgalių genties kultūros pristatymą.

Pakruojo krašto muziejus „Žiemgala“. Tyrimui yra svarbi muziejaus archeologinės ekspozicijos „Akmens (iki 1700 m. pr Kr.) ir įvairių laikotarpių geležies amžių“ antroji struktūrinė dalis įvardijama kaip „Žiemgaliai viduriniajame (400-900 m. po Kr.) ir vėlyvajame (900-1300(1400) m. po Kr.) geležies amžiuje“ (Žr. 1 priedą).

Bendri statistiniai duomenys. Kaip matome 1 pav. Pakruojo krašto muziejuje „Žiemgala“ iš 128 ekspozicijoje

1 pav. Pakruojo krašto muziejus „Žiemgala“

⁷⁷ G. Anderson. *Reinventing the museum. Historical and contemporary perspectives on the paradigm shift*. 2003m. p. 190.

⁷⁸ Ten pat. p. 190.

⁷⁹ F. Waidacher. *Bendrosios muzeologijos metmenys*. Lietuvos nacionalinis muziejus. 2007. 181.

eksponuojamų artefaktų net 118 reprezentuoja Žiemgalių kultūrą. Likę 10 eksponatų skirti pristatyti struktūrinę ekspozicijos „Akmens amžius (iki 1700 m. pr. Kr.)“ dalį.

Reiktų paminėti, kad į šiuos skaičius įtraukti ne tik artefaktai, bet ir kita eksponatūra (informaciniai tekstai, žemėlapiai). Didžioji ekspozicijos dalis yra orientuota į žiemgalių genties kultūros atskleidimą. Tai rodo, kad ekspozicijos rengėjams žiemgalių genties paveldas yra labai svarbus.

Ekspozicijos pavadinimų suderinamumas su eksponatūra. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kiek „Akmens (iki 1700 m. pr. Kr.) ir įvairių laikotarpių geležies amžiaus“ ekspozicijose pateikti aprašai, įvairūs žemėlapiai bei piešiniai suteikia informacijos apie ekspozicijos turinį bei kaip jie prisideda prie genties paveldo reprezentavimo. Antrosios ekspozicijos dalies „Žiemgaliai viduriniajame (400-900 m. po Kr.) ir vėlyvajame (900-1300(1400) m. po Kr.) geležies amžiuje“ tekstinėje informacijoje pristatoma genties istorija nuo jos susikūrimo iki asimiliavimosi su kitomis gentimis proceso. Šiame tekste trumpai pristatomas genties kultūros panašumas su žemaičiais, tačiau nepamirštama pabrėžti ir šios genties išskirtinių bruožų. Taip pat yra pateikiamas žemėlapis, kuriame pažymėtos baltų genčių teritorijos. Jis suteikia žinių apie žiemgalių gyvenamos teritorijos dydį V-VIII amžiuose. Taigi, galima sakyti, kad ekspozicijos dalies, kuri yra skirta žiemgalių genčiai pavadinimas dera su eksponatūra. Tai leidžia ekspozicijos rengėjams pasiekti aiškesnę ekspozicijos vaizdo formavimą. Toks dėmesys genties gyvenimui parodo, kad ne tik archeologams, bet ir muziejininkams bei jų lankytojams yra įdomus genties kultūrinis palikimas.

Ekspozicijos raiškos formos. Pabandykime išsiaiškinti, kuris iš F. Waidacher išskirtų ir darbe aptartų požiūrių vyrauja analizuojamoje ekspozicijoje. Ekspozicijos struktūrinės dalies „Žiemgaliai viduriniajame (400-900 m. po Kr.) ir vėlyvajame (900-1300(1400) m. po Kr.) geležies amžiuje“ pirmojoje vitrinoje pateikiami žiemgaliams būdingi ginklai. Artefaktai suklasifikuoti pagal tipus ir potipius. Muziejaus rinkinys labai glaudžiai susijęs su ekspozicija, nes joje reprezentuojami rinkinyje saugomi artefaktai. Kuo didesnis rinkinys, tuo platesnė eksponatų pasiūla ekspozicijai. Visgi, Pakruojo krašto muziejaus „Žiemgala“ archeologinis rinkinys yra negausus, todėl ir ekspozicija nepasižymi eksponatų įvairove. Pavyzdžiui, ekspozicijoje nėra plačiojo kovos peilio, pagal kurio paplitimą laidojimo paminkluose nustatomos genties teritorijos ribos.

Antrojoje vitrinoje pateikiami darbo įrankiai, kurie klasifikuojami pagal tai, iš kokios medžiagos jie yra pagaminti, pavyzdžiui: kaulas, ragas, geležis ir pan. Taip pat jie pateikiami grupelėmis pagal tipus, taigi kauliniai rėžtukai pateikiami visi kartu, geležiniai peiliukai pateikiami grupelėmis ir t.t. Kol kas pastebime, jog ekspozicijoje eksponatai pateikiami vadovaujantis klasifikavimu pagal dirbinio paskirtį, tipą bei medžiagą iš kokios jis yra pagamintas. Pateikiama keletas

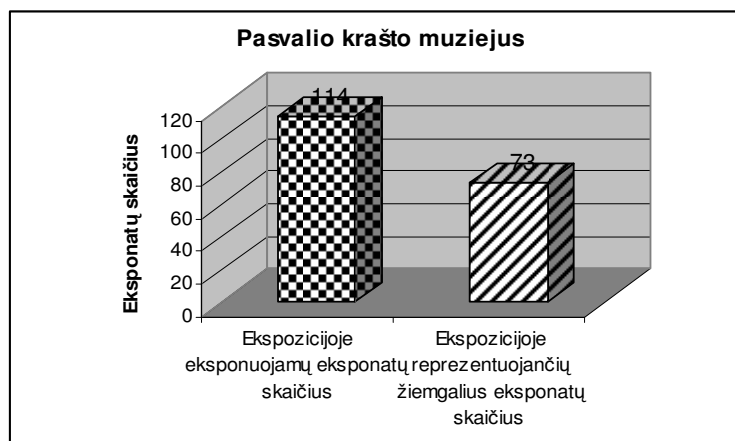
ekspонатų iš genties buities t.y. molinio puodo rekonstrukcija, įvairios šukės, akmeninės trinamosios garnos. Šie eksponatai muziejaus lankytojus supažindina, kokiais buities rakandais, darbo įrankiais naudojami žiemgaliai kasdieniniams darbams nudirbti.

Trečiojoje vitrinoje pateikiami genčiai būdingi papuošalai. Čia kaip ir kitose vitrinose laikomasi tokio pat klasifikavimo principo: tipas, potipis. Kadangi Žiemgalių papuošalai pasižymi didele įvairove, jie dar suskirstomi pagal tai, kurias kūno sritis puošė, t.y. galvos, kaklo, krūtinės, rankų papuošalai. Kai kurios papuošalų formos atsirado vėlesniais amžiais, todėl jie klasifikuojami ir chronologiniu principu. Reikėtų paminėti, jog didžiąją šios ekspozicijos dalį užima papuošalai.

Remiantis eksponatų pateikimo ekspozicijoje būdais, Pakruojo krašto muziejaus „Žiemgala“ archeologinę ekspoziciją, pagal F. Waidacher, galima priskirti formaliam požiūriui. Ekspozicijoje objektai atpažįstami pagal datą, funkciją, įtraukiami į stilistinę arba technologinę panašių objektų seką. Čia svarbiausia pats eksponatas, interpretacijos laisvė paliekama lankytojams. Taip pat pastebima, jog ekspozicijoje nėra pateikiama jokios informacijos apie tyrinėtus genčiai priklausančius kapinynus, jų radinius ir pan. Visi pateikti eksponatai reprezentuoja materialinę genties kultūrą, tuo tarpu dvasinė kultūra šioje ekspozicijoje lieka nuošalyje.

Pasvalio krašto muziejus. Iš šešių muziejuje surengtų ekspozicijų, viena yra skirta priešistorėi. Archeologijos ekspozicijoje esantys radiniai nušviečia savitą Šiaurės Lietuvos ir Pasvalio krašto praeitį. Mus dominanti ekspozicijos dalis yra „Žiemgalių kraštas“, kuri apima geležies amžių (**Žr. 2priedą**).

Bendri statistiniai duomenys. Iš **2 pav.** „Pasvalio krašto muziejus“ duomenų matome, kad iš viso ekspozicijoje eksponuojama 114 eksponatų. Į šį skaičių taip pat įskaičiuota ir kita eksponatūra (Migonių pilies maketas, įvairūs piešiniai, fotografijos, žemėlapiai, informaciniai tekstai ir pan). Kaip matote **2 paveiksle**, net 73 eksponatai yra skirti žiemgalių kultūros reprezentavimui. Tik maža dalis,

2 pav. Pasvalio krašto muziejus

t.y. 41 eksponatas, yra skirtas atspindėti kitiems priešistorės laikotarpiams. Taigi remiantis eksponatų skaičiais, kurie reprezentuoja gentį, galima nustatyti muziejaus poziciją. Ekspozicijos rengėjai žino, kokios genties istorinėje žemėje yra įsikūrę ir tai nori parodyti lankytojams.

Ekspozicijos pavadinimų suderinamumas su eksponatūra. Jau vien struktūrinės dalies pavadinimas „Žiemgalių kraštas“ nuteikia, jog šioje dalyje bus pristatoma gentis, jos gyvenimas ir pan.

Šios ekspozicijos informacinis tekstas yra suskirstytas į dvi dalis. Pirmoji dalis yra skirta bendrais bruožais informuoti apie geležies amžiuje susiformavusias gentis ir nustatyti jų gyvenamosios teritorijos ribas. Nuo bendros genčių istorijos pristatymo einama link lokaliai istorijos. Taip atkreipiamas dėmesys į tai, kad Pasvalio krašte būta žiemgalių gyvenvietės. Čia išskiriama informacinio stendo antra potėmė, kuri jau tiesiogiai nukreipta į Žiemgalą, genties etninių bruožų pristatymą bei pabrėžiama, jog būtent Pasvalio miestas yra įsikūręs ant žiemgalių žemės. Taip pat pateikiamas piešinys, kuriame vaizduojama žiemgalių pora su etninių kostiumų atributika. Pateikiamas ir žemėlapis, kuriame yra išskirtos Lietuvos teritorijoje gyvenusios gentys. Žiemgalių gyventa teritorija išskirta kita spalva bei pavaizduota ir Pasvalio miesto lokalinė situacija Žiemgalos regione. Taigi eksponatūros pateikimas dar kartą užtikrina, jog ekspozicijos rengėjai sąmoningai pabrėžia genties svarbą Pasvalio miesto raidos istorijai. Rodoma ir keletas nuotraukų iš vykdytų archeologinių tyrinėjimų Pasvalio krašte bei Migonių pilies maketas (spėjamas). Šis pilies maketas sąlyginai supažindina ir su įtvirtintos žiemgalių gyvenvietės struktūra. Pateikta eksponatūra tikslingai siekiama įgyvendinti ekspozicijos struktūrinės dalies „Žiemgalių kraštas“ pavadinime išsiskelbtą tikslą, t.y. kuo išsamiau ir vaizdžiau muziejaus lankytojams pateikti informaciją apie gentį, Žiemgalos kraštą ir pan.

Ekspozicijos raiškos formos. Ekspozicijos struktūrinėje dalyje „Žiemgalių kraštas“ eksponatai pateikiami keturiose virtinose bei naudojami Migonių pilies maketui pagyvinti. Vitrinose eksponatus stengiamasi pateikti ne tik pagal tipą, laikotarpį ar paskirtį, bet ir pagal priklausomybę tam tikram archeologiniam paminklui. Viena vitrina yra skirta Norelių kapinyno radiniams. Taip ekspozicijoje atkreipiamas dėmesys ne tik į materialinę, bet ir į dvasinę genties kultūrą. Eksponatai pateikiami neįprastu būdu t.y. jie yra sudedami į vitrinas primenančius stalčius. Lankytojas, norėdamas apžiūrėti eksponatus, turi juos atsitraukti. Prie ekspozicijos pagyvinimo prisideda ir minėtasis Migonių pilies maketas. Juo ekspozicijos rengėjai supažindina muziejaus lankytojus ne tik su žiemgaliams būdinga gyvenviečių struktūra, bet taip pat pateikiama ir tai, kaip laikui bėgant susiformuoja kultūriniai sluoksniai, kuriuos apžiūrėti gali tik pats juos „atidengdamas“. Visos šios eksponatų pateikimo formos nukreipia lankytojo dėmesį nuo eksponato ir skatina sutelkti dėmesį į bendrą ekspozicijos konceptą.

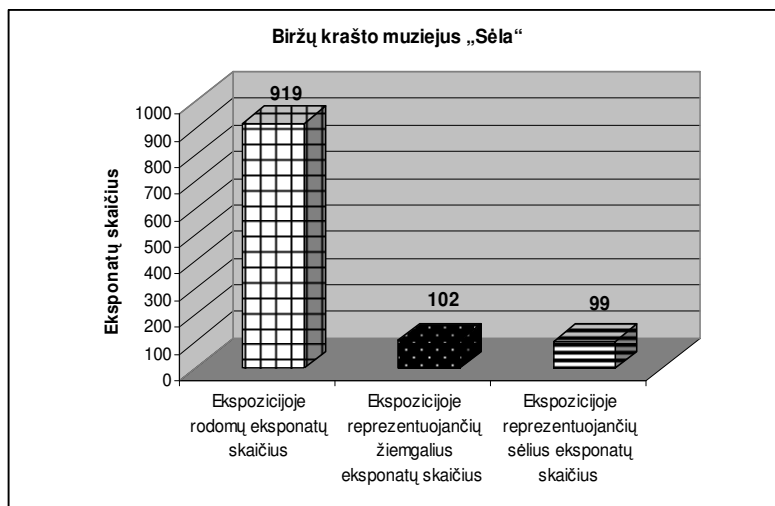
Apibendrinant Pasvalio krašto muziejaus ekspoziciją galima teigti, kad ekspozicijos rengėjai į pagalbą pasitelkdami įvairias technines priemones (dideli aiškinamieji, kryptį rodantys stendai, maketai, „stalčiai“ ir pan.) stengiasi sukurti konceptualią ekspoziciją. Ekspozicijoje jaučiamas jos rengėjų noras genties kultūrą pateikti kaip savą, žiemgalių gentį pristatant kaip Pasvalio krašto protėvius.

Biržų krašto muziejus „Sėla“. Iš šešių ekspozicinių salių viena salė yra skirta šio regiono priešistorėi atskleisti. Mus dominanti ekspozicijos dalis yra „Geležies amžius“. Vietoje to, kad

pasirinkčiau tik žiemgalių kultūrai reprezentuoti skirtą ekspozicijos dalį, aptarsiu visą ekspozicijos struktūrinę dalį „Geležies amžius“. Tai leis susidaryti aiškesnį vaizdą apie tai, kaip ekspozicijos rengėjai vertina žiemgalių kultūrinį palikimą (juos išskiria iš kitų genčių, o gal kaip tik sumenkina jų svarbą), nes ši dalis skirta baltų genčių - žiemgalių ir sėlių paveldui reprezentuoti (**Žr. 3 priedą**).

Bendri statistiniai duomenys.

3 pav. pateikti statistiniai duomenys apie eksponatų skaičių ekspozicijoje ir tai, kiek iš jų reprezentuoja žemgalius. Taigi iš 919 ekspozicijoje rodomų eksponatų 102 reprezentuoja žiemgalių gentį ir apie 99 eksponatus yra skirta sėliams. Sudarinėjant diagramą, kaip ir kituose muziejuose buvo įskaičiuota ir kita eksponatūra. Taigi statistiniai duomenys parodo, kad genties kultūras stengiamasi pristatyti tolygiai.

3 pav. Biržų krašto muziejus „Sėla“

Ekspozicijos pavadinimų suderinamumas su eksponatūra. Struktūrinė ekspozicijos dalis „Geležies amžius“ yra skirstoma dar į siauresnius tematinius blokus: „Sėliai“, „Žiemgaliai“. Taigi išsamiau paanalizuokime šioje ekspozicijos dalyje pateiktą eksponatūrą, kiek ji siejasi su struktūrinių dalių pavadinimais. Informaciniame stende, skirtame žiemgalių genčiai pristatyti, pateikiama bendro pobūdžio informacija apie gentį: teritorija, būdingų dirbinių tipologija, dvasinės kultūros išskirtiniai bruožai ir pan. Tokiu pat principu pateikiama informacija ir apie sėlių gentį. Nepastebimas, kurios nors genties išskyrimas. Pateikiama informacija apie Biržų rajone gentims priklaususių archeologinių paminklų tyrinėjimus, kartu su šia informacija pateikiant ir juose rastus artefaktus. Taip pat ši informacija išspraudžiama į teritorinius rėmus, pateikiant žemėlapi, kuriame sužymėti visi Biržų rajone esantys archeologiniai paminklai priklausantys genčiai. Pateiktas žiemgalės moters portretas, kuris suteikia informacijos apie galvos, kaklo ir krūtinės papuošalų dėvėjimo specifika. Taigi ekspozicijos struktūrinių dalių bei eksponatūros suderinamumas tinkamas. Eksponatūra padeda išplėtoti mintį išreikštą pavadinime.

Ekspozicijos raiškos formos. Ekspozicijos struktūrinėje dalyje „Geležies amžius“ kaip minėjau reprezentuojamos dvi gentys. Taip norima pabrėžti, kad muziejus yra įsikūręs dviejų genčių paribyje. Eksponatams bei eksponatūrai pristatyti vyrauja bendra erdvė, t.y. atskirti vienos genties

paveldą nuo kito nėra jokio fizinio barjero. Tai, kad šioje dalyje pristatomos dvi skirtingos gentys pastebima tik iš tematikos ir ekspozicijos turinio.

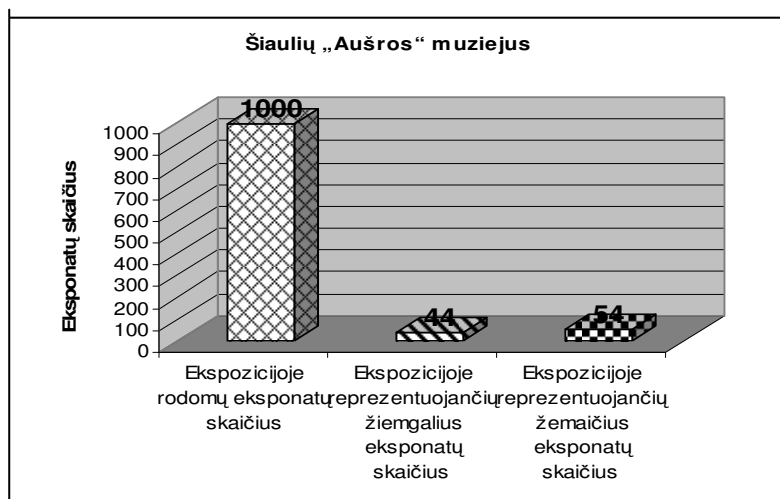
Patys eksponatai klasifikuojami pagal datą, kilmės vietą, funkciją ir įtraukiami į stilistinę arba technologinę panašių objektų seką. Ekspozicijoje svarbiausias yra eksponatas, vengiama didesnės interpretacijos. Joje pateikti eksponatai orientuoti į genties materialinės kultūros reprezentavimą. Pateikiama keletas eksponatų ir iš kapinynų, tačiau apie dvasinę kultūrą tai suteikia mažai informacijos. Pats eksponatų pateikimas nėra orientuotas atskleisti kaip jie yra randami kapuose. Šis trūkumas užpildomas tekstinio pobūdžio informacija. Kita vertus, lankytojas gali susipažinti su genčiai būdingų įkapių tipologija. Tokia pat eksponatų pateikimo forma pastebima ir ekspozicijos dalyje, kuri reprezentuoja sėlius. Taigi muziejus abiejų genčių kultūrinį paveldą stengiasi atspindėti tolygiai.

Apibendrinant, Biržų krašto muziejaus „Sėla“ archeologinės ekspozicijos struktūrinę dalį „Geležies amžius“ galima teigti, kad ji yra įrengta vadovaujantis formaliu požiūriu į eksponatą, vengiant didesnės interpretacijos. Genties paveldas ekspozicijoje užima ganėtinai svarbią vietą kaip ir sėlių paveldas, tad ekspozicijos rengėjai kuriant šią ekspoziciją suprato genčių svarbą Biržų krašto istorijai. Muziejaus lokalizacijos pobūdis pabrėžiamas visoje ekspozicijoje.

Šiaulių „Aušros“ muziejaus archeologinė ekspozicija apima laikotarpį nuo pačių seniausių laikų – akmens amžiaus – iki XVII a. ir atspindi gyvenimą Šiauliuose ir Šiaulių krašte. Mus dominanti ekspozicijos struktūrinė dalis „Baltai I-XIII a. po Kr.“ (**Žr. 4 priedą**). Muziejus taip pat yra įsikūręs tarpentinėje žemaičių ir žiemgalių teritorijoje.

Bendri statistiniai duomenys.

4 pav. „Šiaulių „Aušros“ muziejus“ atspindi ekspozicijos „Šiaulių krašto praeitis nuo seniausių laikų iki XVII a.“ statistinius duomenis. Kaip matote, ekspozicijoje rodoma apie 1000 eksponatų iš kurių 44 eksponatai yra priskiriami žiemgalių genčiai, 54 - žemaičiams. Remiantis eksponatų skaičiumi, kuris reprezentuoja genčių kultūrinį palikimą atrodo, kad

4 pav. Šiaulių „Aušros“ muziejus

žemaičiams ekspozicijoje skiriama truputį daugiau dėmesio. Visgi remiantis vien eksponatų skaičiais negalima nuspręsti, kurios genties kultūrinis palikimas ekspozicijoje labiau pabrėžiamas. Reikia atsižvelgti ir į kitas aplinkybes, t.y. kokie ir kaip eksponatai pateikiami ir pan.

Ekspozicijos pavadinimų suderinamumas su eksponatūra. Struktūrinė ekspozicijos dalis „Baltai I-XIII a. po Kr.“ yra skirstoma į dar smulkesnes tematikas „Žemaičiai“ ir „Žiemgaliai“. Žemaičių genčiai reprezentuoti skirta keletu eksponatų daugiau, todėl būtų tikslinga pabandyti išsiaiškinti, ar ši tendencija pastebima ir eksponatūros pateikime. Šioje dalyje papildoma ekspozicinė medžiaga nėra gausi. Pateikiamas tik žemėlapis, kuriame pažymėtos genčių gyvenamosios teritorijos. Aiškinamųjų, informacinio pobūdžio tekstų pačioje ekspozicijoje nepateikiama, tačiau yra atskirai lankytojams skirtas ekspozicijos aprašas, kurį kiekvienas norintis gali pasiskaityti. Taigi eksponatūra pateikiama taip, kad kuo geriau būtų galima atskleisti ekspozicijos temą. Ekspozicijoje viena gentis nėra svarbesnė už kitą.

Ekspozicijos raiškos formos. Ekspozicijos struktūrinėje dalyje „Baltai I-XIII a. po Kr.“ žiemgaliams ir žemaičiams pristatyti yra skirta viena bendra erdvė, tačiau pasitelkiant tokias dizaino detales kaip lininį audinį bei minėtąjį žemėlapi, sudaromas genčių kultūrinio paveldo atskirybės imitacija.

Vitrinos nėra perkrautos eksponatais. Pirmenybė teikiama tiems eksponatams, kurie geriausiai sugeba reprezentuoti gentis. Eksponatai pateikiami tam tikromis grupelėmis, pirmiausia pabrėžiant tai, kas juos nešiojo, t.y. vyras ar moteris. Taip pat grupuojami pagal tipą, paskirtį, datą. Papuošalai grupuojami pagal dėvėjimo specifiką (rankų, galvos, krūtinės, kaklo). Vienas iš išskirtinių eksponatų yra žalvarinė raudonu emaliu puošta geriamojo rago rankena, priklausiusi III–IV a. turtuoliui⁸⁰. Šiuo eksponatu ekspozicijoje netiesiogiai parodoma, jog gentyje būta ir socialinės diferenciacijos. Visa ekspozicijos koncepcija yra orientuota į žiemgalių materialinės kultūros pristatymą. Tokia pati eksponatų pateikimo forma vyrauja ekspozicijos dalyje „Žemaičiai“.

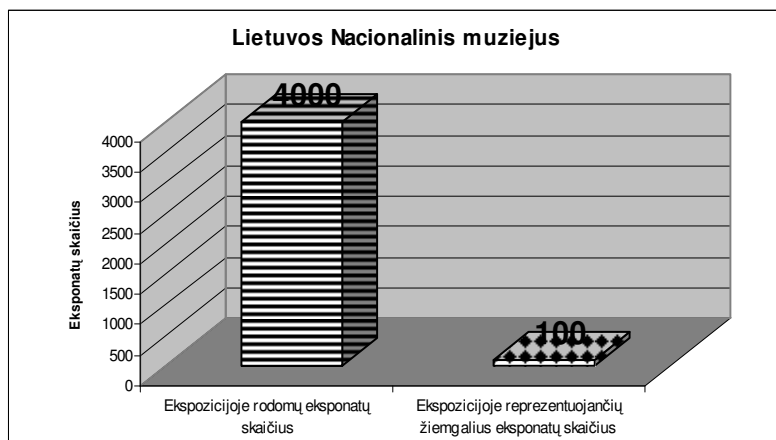
Apibendrinant Šiaulių „Aušros“ muziejaus archeologinės ekspozicijos analizę reikėtų užsiminti, jog šiame darbe buvo analizuojama tik viena struktūrinė ekspozicijos dalis, todėl didžioji ekspozicijos dalis liko neaptarta. Joje greta įstiklintų vitrinų su archeologiniais radiniais yra įrengtos atviros erdvės, kuriose demonstruojami rekonstruoti įvairių laikotarpių darbo procesai ir statiniai. Ši ekspozicijos savybė yra labai svarbi ekspozicijos tipo nustatymui. Taigi apžvelgus visą „Šiaulių krašto praeitis nuo seniausių laikų iki XVII a.“ ekspoziciją, galima teigti, kad jos rengėjai siekė sukurti konceptualią ekspoziciją. Taip pat ekspozicijos rengėjai pristatydami genčių kultūrinį paveldą stengėsi laikytis tolygumo principo. Remiantis statistiniais duomenimis žemaičių genčiai pristatyti pasirinktas didesnis eksponatų skaičius, tačiau eksponatai, eksponatūra bei ekspozicijos vizualumo raiškos formos buvo orientuotos į tolygų genčių reprezentavimą. Na o didesnę eksponatų skaičių, skirtą žemaičiams

⁸⁰ R. Kazlauskaitė. *Šiaulių krašto praeitis nuo seniausių laikų iki XVII a.. Ekspozicijos aprašas*. Šiauliai. 2004. p. 12.

reprezentuoti, būtų galima paaiškinti tuo, kad ekspozicijoje pateikti smulkesni eksponatai, tad išraiškumui sukurti reikia keleto tokio pat tipo eksponatų.

Lietuvos nacionalinis muziejus. Priešistorėi skirta ekspozicija įrengta 2-ose salėse. Analizuojama bus 2 salėje įrengta ekspozicija „Lietuva iki valstybės susidarymo“ (Žr. 5 priedą).

Bendri statistiniai duomenys. 5 paveiksle pateikti statistiniai ekspozicijos „Lietuvos priešistorė“ duomenys. Joje eksponuojama daugiau nei 4000

5 pav. Lietuvos nacionalinis muziejus

eksponatų. Ekspozicijos struktūrinėje dalyje, įvardintoje kaip „Žiemgaliai“, genčiai reprezentuoti skirta apie 100 eksponatų iš šių skaičių įskaičiuojant ir kitą eksponatūrą.

Ekspozicijos pavadinimų suderinamumas su eksponatūra. Eksponatūra nėra gausi, tačiau orientuota į temos atskleidimą. Pateikta žiemgalės moters kapo fotografija (Jauneikių kapinynas, 124 kapas). Šio kapo radiniai yra pristatomi ekspozicijoje. Nors pateikimas, galima sakyti, minimalus, vis dėlto paliečiama ir dvasinė kultūra. Iš visų lietuviškų Žiemgalos istorinėje dalyje įsikūrusių muziejų tik Lietuvos nacionalinis muziejus bando atkurti gentims būdingus aprangos kostiumus. Atkurti trijų narių žiemgalių šeimos aprangos kostiumai, kurie paįvairina ekspoziciją. Taip pat kiekvienoje dalyje, skirtoje reprezentuoti tam tikrą gentį, yra pateikiamas žemėlapis, kuriame pažymimos tos genties ribos. Taigi eksponatūra tiesiogiai susieta su struktūrinių dalių pavadinimais.

Ekspozicijos raiškos formos. Ekspozicijoje pavadinimu „Lietuva iki valstybės susidarymo“ eksponatų pateikimo formos neatsiejamos nuo ekspozicijos struktūros. Taigi remiantis ekspozicijos struktūra, eksponatai yra klasifikuojami pagal laikotarpį ir paskirtį. Pirmoji ekspozicijos dalis skirta geležies amžiui būdingų verslų pristatymui, amatams bei ūkio reprezentavimui. Čia pateikti eksponatai nėra orientuoti į etniškumo parametrų pabrėžimą, pagrindinė eksponato funkcija yra atskleisti tam tikro proceso raidą.

Antroji ekspozicijos dalis skirta viduriniojo ir vėlyvojo geležies amžiaus ypatybėms atskleisti. Šioje ekspozicijos dalyje eksponatai jau orientuoti į etniškumo reprezentavimą. Ši dalis suskirstyta į 9 tematinis blokus, kuriuose reprezentuojamos šiame laikotarpyje gyvenusios baltų gentys. Iš šių 9 tematinių blokų, mums aktualus tas teminis blokas, kuris reprezentuoja žiemgalius.

Šioje dalyje pateikiami genčiai būdingi dirbiniai, taip norima parodyti, kuo gentis skiriasi nuo kitų genčių. Pabrėžiama materialinė kultūra.

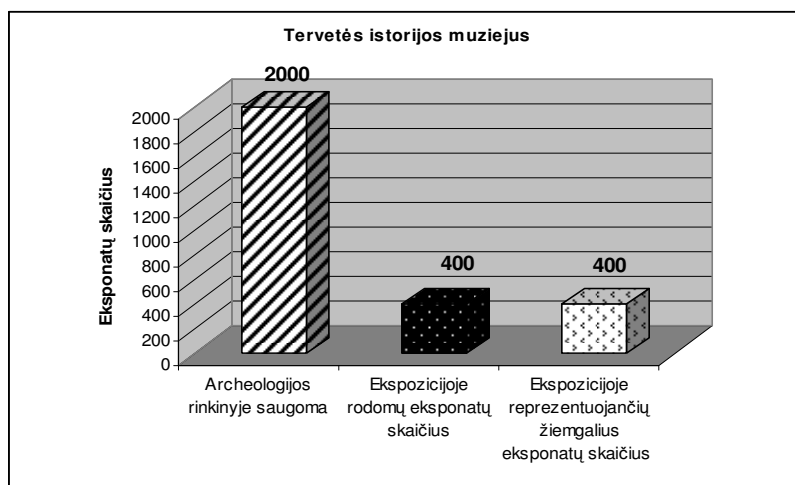
Ekspوناتai pateikiami grupelėmis skirstant juos pagal tipus ir paskirtį. Taip pat pateikiamas Jauneikių kapinyne rastas žiemgalės moters įkapių kompleksas. Šalia jo pateikta fotografija, kurioje pavaizduota, kaip šios įkapės buvo aptiktos. Šis įkapių kompleksas pateikiamas tarsi ant įsivaizduojamo skeleto, nes jos bandomos išdėlioti tokiu pat principu, kaip kad buvo aptiktos. Taigi genties etninę istoriją stengiamasi parodyti per laidojimo paminklų radinius, genčiai būdingus dirbinius.

Apibendrinant Lietuvos nacionalinio muziejaus ekspoziciją „Lietuva iki valstybės susidarymo“ galima teigti, kad ekspozicijos rengėjai šia ekspozicija stengiasi bendrais bruožais pristatyti tam laikotarpiui būdingą buitį, gyvenimą, verslus ir pan. ir tuo pačiu pabrėžti 9 genčių egzistavimą, kurios vėlesniais laikais palengva asimiliavosi ir sudarė Lietuvos valstybės kūrimosi pagrindą. Genčių kultūrinis palikimas pristatomas tolygiai, žiemgalių reprezentavimui skiriama tiek pat dėmesio kiek ir kitoms gentims. Taip pat ekspozicijoje stengiamasi pasitelkti laidojimo paminklų teikiamą informaciją apie genčių laidojimą, dvasinę kultūrą, tačiau vis dėlto, ekspozicijos pagrindą sudaro materialinės kultūros reprezentavimas.

Tervetės istorijos muziejus. Tervetės istorijos muziejus įsteigtas 2000 metais⁸¹ siekia parodyti Tervetę priešistoriniais laikais kaip vieną iš svarbesnių žiemgalių administracinių centrų. Kadangi muziejus orientuojasi į žiemgalių genties reprezentavimą, jame yra įrengta viena ekspozicija „Žiemgaliai 13-14 amžiuje“ (Žr. 7 priedą).

Bendri statistiniai duomenys. Nors muziejus ir vadinasi Tervetės istorijos muziejumi, tačiau visa jo veikla orientuota į archeologiją.

Tai galima pastebėti ir iš 6 paveiksle pateiktų duomenų. Muziejaus rinkinį sudaro 2000 archeologinių radinių, iš kurių 400 rodomi ekspozicijoje. Visi jie reprezentuoja žiemgalių kultūrinį palikimą.

6 pav. Tervetės istorijos muziejus

⁸¹ Tervetės vėstures muzejs. (Internetinis puslapis). Prieiga per: <http://www.lielkenins.lv/parmums.html>, žiūrėta 2011-05-22 d.

Ekspozicijos pavadinimų suderinamumas su eksponatūra. Ekspozicijoje „Žiemgaliai 13-14 amžiuje“ pateikta eksponatūra glaudžiai dera su ekspozicijos turiniu ir jos pavadinimu. Joje nemažai fotografijų, kuriose vaizduojami atkurti žiemgalių aprangos kostiumai. Kostiumų rekonstrukcijas galima išvysti ne tik fotografijose, bet ir ekspozicijoje. Iš mano aplankytų muziejų, šiame muziejuje pateikiama daugiausiai žemgalių genčiai būdingų aprangos kostiumų. Taip pat pateikiami įvairūs piešiniai, kuriuose vaizduojama Tervetės pilis. Eksponuojami dveji pilies maketai. Rodomi dviejų Žiemgalos kunigaikščių Nameišo, Viestarto portretai su trumpomis biografijomis. Taigi ekspozicijoje gana gausiai pateikta eksponatūra, kuri pilnai orientuota į žiemgalių materialinės kultūros reprezentavimą.

Ekspozicijos raiškos formos. Ekspozicija „Žiemgaliai 13-14 amžiuje“ yra dvejopos tematikos. Pirmoji orientuota į Tervetės miestelio, kaip vieno iš žemgalių administracinių centrų, reprezentavimą. Tai pabrėžia minėti Tervetės pilies maketai ir įvairūs Tervetės pilį vaizduojantys piešiniai. Antroji ekspozicijos dalis skirta vien tik žemgalių materialinės kultūros reprezentavimui, parodant genčiai būdingų dirbinių įvairovę ir pan. Ekspوناتai grupuojami pagal tipus, paskirtį. Didžiąją ekspozicijos dalį sudaro papuošalai. Jie klasifikuojami pagal tai, kaip buvo dėvimi, bei tipą. Ganėtinai didelę ekspozicijos dalį užima papildoma ekspozicijos medžiaga. Rekonstruotais žiemgalių aprangos kostiumais ir jų pateikimo forma stengiamasi atkurti kuo realesnę aplinką, kuri pagyvina ekspoziciją. Taip pat daugumą eksponatų sudaro ne originalai, o jų rekonstrukcijos. Taigi visas ekspozicijos turinys yra orientuotas į genties istorijos papasakojimą, pabrėžiant genties svarbą Tervetės miestelio istorijai.

Apibendrinant Tervetės istorijos muziejaus ekspoziciją „Žiemgaliai 13-14 amžiuje“ galima sakyti, jog ekspozicija įrengta vadovaujantis dviem F. Waidacher išskirtais požiūriais į eksponatą, t.y. formalioju ir analitiniu požiūriais. Šioje ekspozicijoje pastebimas jų derinimas tarpusavyje. Čia didelis dėmesys skiriamas eksponatui, tačiau nevengiama ir interpretacijos. Dauguma šiame darbe analizuojamų muziejų tik struktūrinę dalį skiria žiemgalių reprezentavimui, o šio muziejaus visa veikla į tai orientuota. Tai jį išskiria iš kitų muziejų.

Dobelės kraštotyros muziejus. Muziejaus ekspozicija „Kadaise Dobelėje“ siūloma susipažinti su Dobeles piliakalnio ir miesto istorija nuo 13 a. iki 1940 m. Ji pradama struktūrine ekspozicijos dalimi, kurioje pasakojama apie Dobelėje gyvenusius žiemgalius. Taigi mus dominanti ekspozicijos dalis yra „Dobelės žiemgaliai“ (**Žr. 8 priedą**).

Bendri statistiniai duomenys. Muziejaus ekspozicija „Kadaise Dobelėje“ vaizduoja miestelio protėvių gyvenimą, religinės minties ir visuomeninio gyvenimo, švietimo, medicinos ir karinę istoriją Dobelėje. Kadangi ši ekspozicija ganėtinai plati, apima keletą temų, taip pat apie joje

pateikiamų eksponatų skaičių nepavyko rasti domenu, tai galiu pateikti tik struktūrinės ekspozicijos dalies „Dobelės žiemgaliai“ eksponatų skaičių, kuriame pateikiama apie 100 eksponatų.

Ekspozicijos pavadinimų suderinamumas su eksponatūra. Ekspozicijos struktūrinėje dalyje „Dobelės žiemgaliai“ ganėtinai gausu papildomos ekspozicinės medžiagos. Ekspozicijos pradžioje pateikiama informacija apie Dobelėje gyvenusius žiemgalius, kurioje pabrėžiamas bendravimas su Tervetėje gyvenusiais žiemgaliais. Ekspozicija užbaigiama 1254 m. Žiemgalos žemių padalinimo sutarties kopija bei Kuršo ir Žiemgalos kunigaikštysčių ribų žemėlapiu. Taip pat rodoma žiemgalių keturių narių „šeima“. Jos aprangos kostiumai atkurti remiantis Tervetėje vykdytais tyrinėjimais. Kaip interjero detalė panaudojama ir medinės pilies piešinys. Gausu įvairių fotografijų, kuriose vaizduojami vėlgi žiemgaliams būdingi aprangos kostiumai. Taigi ekspozicijos tematika puikiai dera su joje pateikiama eksponatūra. Tiek pavadinimu, tiek eksponatūra stengiamasi reprezentuoti Dobelėje gyvenusią žiemgalių bendruomenę.

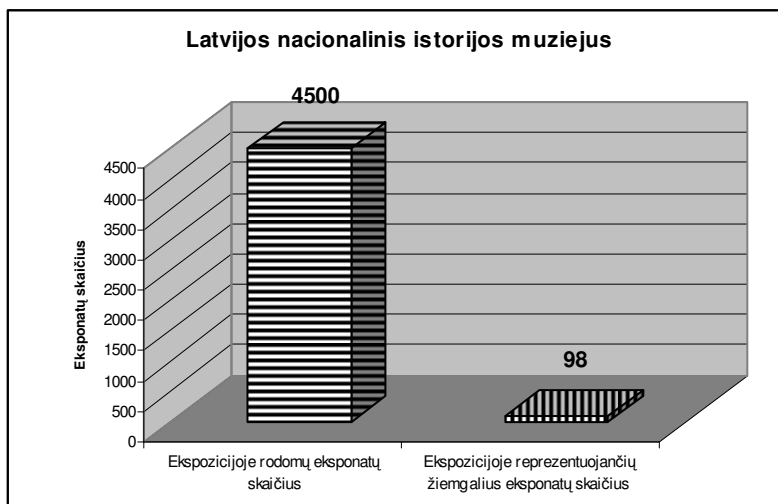
Ekspozicijos raiškos formos. Įvairūs archeologiniai dirbiniai pateikiami dvejose vitrinose. Jie klasifikuojami kaip ir kituose muziejuose - pagal paskirtį, tipą, laikotarpį. Papuošalai skirstomi į kaklo, krūtinės ir t.t. Pagal šį suskirstymą pateikiami tam tikromis grupėmis. Kita eksponatūra (rekonstruoti aprangos kostiumai, piešiniai ir nuotraukos, žemėlapiai) labai pagyvina ekspoziciją. Pusę ekspozicijai skirtos erdvės užima minėtoji žiemgalių „šeimos“ rekonstrukcija. Taip pat sąlyginai bandoma aplink juos sukurti kuo artimesnę tam laikotarpiui aplinką. Ant žemės ratu sudėti akmenys, kurie simbolizuoja laužavietę, o aplink ją stovi žiemgalių „šeima“. Už „šeimos“ matosi per visą sienos plotį nupiešta medinė pilis. Tai muziejaus lankytojui leidžia susipažinti su žiemgaliams būdinga apranga, gyvenviečių struktūra bei supančia aplinka su buities elementais.

Apibendrinant Dobelės kraštotyros muziejaus ekspozicijos „Kadaise Dobelėje“ struktūrinę dalį „Dobelės žiemgaliai“ galima teigti, jog ekspozicijos rengėjai stengiasi reprezentuoti Dobelės regione gyvenusią žiemgalių bendruomenę. Pati ekspozicijos koncepcija remiasi formaliu ir analitiniu požiūriu. Eksponatas čia vis dar labai svarbus, tačiau pati pateikimo forma interpretuojama. Analitiniu požiūriu yra pateikta ta ekspozicijos dalis, kurioje rodoma žiemgalių „šeima“, o formaliu vitrinose pateikti eksponatai.

Latvijos nacionalinis istorijos muziejus. Muziejaus ekspozicijos pasakoja Latvijos istoriją nuo seniausių laikų iki 1941 m. Ekspozicijos išdėstytos 20-yje Rygos pilies salių. Mus domina archeologijos ekspozicija „Latvijos istorija 9 a. pr. Kr. - 12 a.“, kuri yra įrengta 5 salėse. Tiesiogiai dominantai yra 3 salė, įvardijama „400-1000 po Kr.“, kurioje dėmesys yra skiriamas ir žiemgaliams, tačiau likusios ekspozicinės salės bus aptartos bendrais bruožais su intencija, kad tai padės išsiaiškinti

kaip yra skirstomos gentys ir ar jos yra pristatomos tolygiai, per daug nei vienos neišskiriant (**Žr. 11 priedą**)

Bendri statistiniai duomenys. Latvijos nacionalinio istorijos muziejaus archeologinėje ekspozicijoje rodoma daugiau nei 4500 eksponatų. Vien tik genties reprezentavimui skirta apie 100 eksponatų. Visgi reikėtų paminėti, jog šie duomenys yra apytiksliai, nes tokio pobūdžio statistinių duomenų muziejus neteikia. Pateikti tikslius eksponatų skaičiaus negalėjau. Tam sukliudė eksponatų pateikimo

7 pav. Latvijos nacionalinis istorijos muziejus

ekspozicijoje būdai. Pavyzdžiui, į vieną vietą viena ant kitos sudėta daug iečių antgalių, todėl sunku pasakyti kiek dar yra iečių antgalių po pirmuoju jų sluoksniu. Ekspozicijoje tokių analogiškų situacijų gausu.

Ekspozicijos pavadinimų suderinamumas su eksponatūra. Ekspozicijos struktūrinėje dalyje „Vėlyvasis geležies amžius. Žiemgaliai“ pateikiamas tik vienas piešinys, kuriame vaizduojamas žiemgalių karys su jam būdinga ginkluote. Visos kitos ekspozicijoje pateikiamos papildomos ekspozicinės priemonės suteikia bendrą informaciją apie visas gentis arba apie tam tikrą siaurą sritį t.y. karybą, amatus ir pan. Vienas iš įdomesnių stendų buvo skirtas genčių laidosenos ypatybėms atskleisti. Jame pateikiamos visų genčių kapų schemas, kuriose pabrėžiami tik tai genčiai, kuriai vienas iš vaizduojamų kapų priklauso, būdingi laidojimo bruožai: įkapių komplektai, jų situacija kape ir pan. Atkurti trijų genčių aprangos kostiumai, tačiau nė vienas iš atkurtų kostiumų nepriklauso žiemgaliams. Ekspozicijos struktūrinės dalyje „400-1000 po Kr.“ pateiktas žemėlapis, kuriame pavaizduota visų Latvijos teritorijoje gyvenusių genčių teritorijos, tarp jų ir žiemgalių. Nors eksponatūra ir negausi genties atžvilgiu, tačiau ji orientuota į temos atskleidimą.

Ekspozicijos raiškos formos. Archeologinės ekspozicijos dalyse „400-1000 po Kr.“, „1000-1200 po Kr.“, „100-1400 po Kr.“ pristatomos Latvijos teritorijoje gyvenusios gentys (kuršiai, žiemgaliai, latgaliai, lyviai, estai, vendai)⁸². Ekspozicijos pradžioje kiekviena gentis pristatoma atskirai.

⁸² A. Radinš. *Guide to the national history museum of Latvia*. 2006. p. 11.

Žiemgalius reprezentuojantys eksponatai stenduose pateikiami remiantis tam tikra klasifikacija: dirbinio tipu, paskirtimi, chronologija bei teritorine priklausomybe. Didžiąją žiemgalius reprezentuojančių eksponatų dalį sudaro papuošalai. Taip pat minėtasis žiemgalio kario piešinys tiesiog pajvairina į vitrinas sudėtus ginklų fragmentus, suteikdamas jiems realistinį vaizdą.

Kitos ekspozicijos skirtos Latvijos teritorijoje gyvenusių genčių būdingos ginkluotės, gyvenviečių, ūkio, prekybos, verpimo ir audimo reprezentavimui. Šiose dalyse pateikti eksponatai nėra išskiriami pagal etninę priklausomybę, pagrindinis jų tikslas yra kuo geriau atspindėti materialinę kultūrą, verslus, gyvenseną.

Paskutinė ekspozicijos dalis „100-1400 po Kr.“ skirta pavaizduoti, kaip įvairūs kariniai konfliktai paspartino tarpusavio genčių asimiliacijos procesą, kuris nulėmė Latvijos valstybės susikūrimą.

Apibendrinant Latvijos nacionalinio istorijos muziejaus archeologinę ekspoziciją galima teigti, jog ji skirta parodyti Latvijos teritorijoje gyvenusių genčių istoriją. Gentis stengiamasi pristatyti tolygiai, nors kai kurioms gentims, pavyzdžiui tokioms kaip lyviai, paskutinėje ekspozicijos dalyje suteikiama daugiau dėmesio. Atkurti jų aprangos kostiumai. Tuo tarpu kitos gentys lieka nuošalyje. Ekspozicijoje stengtasi atspindėti genčių materialinę kultūrą. Tiesa, šiek tiek informacijos yra suteikiama ir apie genčių dvasinę kultūrą, tačiau jos pateikimas reprezentaciniu požiūriu netolygus materialinei kultūrai.

4. 1. Muziejų, neišskiriančių žiemgalių kultūros paveldo, ekspozicijų lyginamoji analizė

Ne visi analizuojami muziejai yra linkę išskirti žiemgalių genties kultūrinį palikimą. Iš 11 analizuojamų muziejų 3 ekspozicijos dalyse neįvardija žiemgalių. Tad šis skyrius skirtas būtent tokio tipo muziejų ekspozicijų analizei atlikti. Iš šios analizės turėtų paaiškėti, ar tikrai muziejai yra nelinkę pabrėžti žiemgalių svarbos jų regiono istorijai, ar jie tiesiog pasirinko bendresnę terminologiją įvardijant ekspozicijos struktūrines dalis.

Papilės Simono Daukanto vidurinės mokyklos kraštotyros muziejus. Papilės vidurinės mokyklos muziejaus rinkinyje sukaupti ir saugomi akmens ir žalvario amžių archeologiniai dirbiniai rasti Papilės apylinkėse. Muziejaus archeologijos ekspozicijoje „VIII- XIII a. Papilės pilkapyno ir Papilės apylinkės archeologiniai radiniai“ eksponatai pateikiami pagal tipus, paskirtį ir laikotarpį (**Žr. 6 priedą**). Šalia eksponatų pateikiami informaciniai lapeliai, kurie įvardija eksponato tipą. Taigi iš ekspozicijos patiekimo galima spręsti, jog ekspozicijos rengėjai nėra linkę analizuoti eksponatų etninės priklausomybės, o tiesiog pasirenkama akcentuoti, kur jie buvo randami t.y. Papilės miesto apylinkėse.

Bauskės pilies muziejus. Šis muziejus ekspozicijų pavadinimuose taip pat nemini žiemgalių (**Žr. 9 priedą**). Vis dėlto, išanalizavus pateiktą informaciją pastebima, kad joje žiemgaliai visgi yra minimi. Pavyzdžiui, informaciniame stende „Bauskės apylinkės ir jos gyventojai iki XV amžiaus“ rašoma, jog viduriniajame geležies amžiuje Bauskės rajone gyventa žiemgalių. Užsimenama apie jų kovas su Livonijos ordinu. Apie tai kalbama, todėl, kad Livonijos ordinas ir pastatė Bauskės pilį. Taigi pabrėžiama, kad pirmąsias gyvenvietes šiame regione įkūrė žiemgaliai, tuo pačiu parodant ir Livonijos ordino svarbą.

Pateikiamas dar vienas informacinis stendas „Čunkani - Drengeri kapinynas VIII-XI a.“ Šiame stende pateikiama informacija apie žiemgalių genčiai priskiriamo kapinyno radinius. Taip pat pateikiami įvairūs piešiniai, kuriuose vaizduojami rasti archeologiniai dirbiniai, atidengtų kapų situacinės schemos, t.y. orientacija pagal pasaulio šalis, kūno padėtį, įkapės ir pan.

Archeologiniai dirbiniai yra klasifikuojami kaip ir daugelyje muziejų - pagal tipą, paskirtį, pagaminimo medžiagą, tačiau jų priklausomybė kažkuriai genčiai nėra tiesiogiai įvardijama. Tad pasitelkus stenduose pateikiamą informaciją bei rodomų artefaktų tipus galima teigti, jog žiemgalių tema ekspozicijoje daugiau nuspėjama, nei pabrėžiama.

Taigi nors Bauskės pilies muziejus ekspozicijos pavadinimuose nemini „Žiemgalos“ ar „žiemgalių“ terminų, tačiau pateikta tekstinė informacija susiejama su gentimi. Iš to galima daryti išvadą, kad ekspozicijos rengėjai suvokia žiemgalių svarbą Bauskės regiono istorijai, nors vis dėlto, didesnis dėmesys tolimesnėse ekspozicijos dalyje teikiamas Livonijos ordinui, kaip pilies įkūrėjui.

G. Eliaso Jelgavos istorijos ir meno muziejus. Muziejaus archeologijos ekspozicijos struktūrinių dalių pavadinimuose taip pat nėra minima su gentimi susijusi terminologija. Ar tikrai muziejui neaktualus genties kultūrinis paveldas gali padėti išsiaiškinti išsamesnė ekspozicijos analizė.

Informaciniuose tekstuose užsimenama apie atliktus tyrinėjimus žiemgalių genčiai priskiriamuose kapinyuose, juose rastus dirbinius. Rodomos įvairios fotografijos, kuriose vaizduojamos žiemgalių aprangos kostiumo rekonstrukcijos (**Žr. 10 priedą**). Šalia jų pateikiami įvairūs papuošalai. Fotografijose pavaizduota jų dėvėjimo specifika. Pateikiamas Tervetės pilies maketas. Kaip žinome, Tervetė buvo vienas iš svarbesnių žiemgalių administracinių ir politinių centrų.

Taigi nors struktūrinių dalių pavadinimuose žiemgaliai nereprezentuojami, vis dėlto, jų materialinė kultūra pristatoma. Visgi čia neakcentuojami etniniai bruožai, kaip kitų muziejų ekspozicijose, o kaip tik, genties gyvenimas, kultūrinis palikimas suliejamas su geležies amžiui būdingomis savybėmis.

Apibendrinant galima teigti, jog tiek Bauskės pilies muziejus, tiek G. Eliaso Jelgavos istorijos ir meno muziejus netiesiogiai, bet skiria dėmesio genties reprezentacijai. Bauskės pilies

muziejaus prioritetas yra atskleisti pilies istoriją, tad jis labiau orientuojasi į Livonijos ordino įtakos atskleidimą ir pan., tačiau tuo pačiu suvokiama, jog būtina pabrėžti, kokioje istorinėje žemėje pilis yra pastatyta. G. Eliaso Jelgavos istorijos ir meno muziejus taip pat skiria dėmesio genties kultūrai pristatyti, tačiau tai nėra ekspozicijos tikslas. Papilės Simono Daukanto vidurinės mokyklos kraštotyros muziejus vienintelis, kuris net netiesiogiai neužsimena apie žiemgalių egzistavimą Papilės apylinkėse.

4.2. Žiemgalių kultūrinio paveldo atspindžio ekspozicijoje bendrasis modelis

Atlikus istorinės Žiemgalos muziejų ekspozicijų analizę paaiškėjo muziejaus kaip vieneto požiūris į genties paveldą. Remiantis apibendrintais duomenimis, galima sudaryti formalų žiemgalių kultūros paveldo reprezentavimo ekspozicijoje modelį, kuriame yra pateikiamos būdingiausios analizuojamų muziejų ekspozicijose žiemgalių paveldo raiškos formos.

Taigi žiemgalių kultūrinio paveldo atspindžio ekspozicijoje bendrasis modelis apima: ekspozicijos pavadinimo formulavimą (būtiną genties pabrėžimą), papildomos ekspozicinės medžiagos derinimą su ekspozicijos turiniu bei būdingų genčiai archeologinių dirbinių pateikimą, kurie geriausiai sugeba pabrėžti etniškumą.

Ekspozicijos ar jos struktūrinių dalių įvardijamas genties vardu. Istorinės Žiemgalos regiono muziejų ekspozicijų analizė parodė, jog didžiajai daugumai muziejų, vis dėlto, rūpi genties paveldas ir jį stengiasi reprezentuoti. Iš 11 analizuojamų muziejų 9-ioose muziejuose ekspozicijų pavadinimuose ar jų struktūrinėse dalyse vartojama terminologija susijusi su gentimi. Trys muziejai formuluojant ekspozicijos pavadinimus pasirinko bendresnius pavadinimus. Išsamiau paanalizavus šių muziejų ekspozicijų turinį, pastebima, jog muziejai savo archeologijos ekspozicijose sąlyginai pristato gentį. Žinoma, šių muziejų ekspozicijose pagrindinis dėmesys nebėra skiriamas genties reprezentavimui. Genties paveldas pristatomas kitų įvykių kontekste. Vienintelis Simono Daukanto vidurinės mokyklos kraštotyros muziejus išvis net neužsimena apie gentį.

Galiausiai iš 11 analizuojamų muziejų net 10 daugiau ar mažiau dėmesio skiria genties kultūriniam paveldui. Taigi remiantis šia informacija, muziejus orientuotas į žiemgalių kultūros reprezentaciją, būtinai turėtų tai pabrėžti jau ekspozicijos pavadinimo formulavime. Kitaip tariant, į pavadinimo formuluotę turėtų būti įtraukti tokie terminai kaip „Žiemgala“, „žiemgaliai“ ir pan.

Papildomos ekspozicinės priemonių pasitelkimas atskleidžiant temą. Dauguma muziejų nevengia gausiai naudoti papildomos ekspozicinės medžiagos. Ji ne tik pagyvina muziejų ekspozicijas, tačiau puikiai pasitarnauja ir ekspozicijos esmės atskleidimui. Galima būtų išskirti keletą dažniausiai naudojamų papildomų ekspozicinės raiškos priemonių tipų:

- *Įvairūs informaciniai tekstai*, kuriais galima išsamiau pristatyti gentį arba apibūdinti tą genties gyvenimo sritį, kurią sunku vizualiai parodyti, pvz. dvasinė kultūra.
- *Žemėlapiai* ganėtinai dažnai pasitelkiami kaip papildoma ekspozicinė priemonė ekspozicijoje. Dažniausiai muziejai ją pasitelkia norėdami parodyti genties gyvenamosios teritorijos ribas bei šioje teritorijoje esančio miesto lokalizaciją, kuriame yra įsikūręs muziejus.
- *Fotografijos* - dažniausiai jose vaizduojamos akimirkos iš įvairių archeologinių tyrinėjimų, atkurti aprangos kostiumai bei piliakalniai.
- *Rekonstrukciniai piešiniai*. Juose stengiamasi pavaizduoti tai, ką įprastai ekspozicijoje būtų sudėtinga pavaizduoti dėl didelės erdvės reikalingumo arba dėl didelių lėšų sąnaudų ir pan. Taip pat dažnai vaizduojamos žiemgalių pilys, tokio tipo piešiniai suteikia informacijos apie žiemgalių gyvenvietės struktūrą.
- *Schemas* pasitelkiamos genties dvasinei kultūrai atspindėti, pavyzdžiui, pavaizduojant įvairius kapus su jiems priklausančiais įkapių komplektais, jų specifine lokalizacija kape, pačių mirusiojo kūno orientavimu pagal pasaulio šalis ir pan.
- *Aprangos kostiumų rekonstrukcijos* nėra labai dažnos, tačiau visgi kaip matote iš **15 priedų lentelės** trys muziejai jas pasitelkia. Tai suteikia informacijos ne tik apie žemgaliams būdingą aprangą, bet tuo pačiu suteikia vizualinį įspūdį lankytojams.
- *Maketai* analizuojamose ekspozicijose buvo naudojami atkuriant įvairias žiemgalių pilies. Pasvalio krašto muziejuje yra eksponuojamas Migonių pilies maketas, Tervetės istorijos muziejuje - dveji Tervetės pilies maketai, G. Eliaso Jelgavos istorijos ir meno muziejuje taip pat rodomas Tervetės pilies maketas. Šie pilių maketai suteikia informacijos apie žiemgalių kultūrą, taip pat prisideda prie ekspozicijos vizualinio vaizdo pajvairinimo.

15 priedų lentelėje išskirti įvairių papildomų ekspozicinių priemonių tipai bei tai, kokie iš šių tipų yra pasitelkiami tam tikruose muziejuose. Kaip matome, iš **15 priedų lentelėje** pateiktų duomenų, daugiausia papildomų ekspozicinių priemonių pasitelkia Tervetės istorijos muziejaus. Tai nestebina, nes surengta ekspozicija yra viena iš didžiausių analizuojamų ekspozicijų, kuri skirta genties reprezentavimui. Muziejuje stengiamasi sukurti konceptualią ekspoziciją, o tam reikalinga nemažai papildomų ekspozicinių priemonių. Šio muziejaus ekspoziciją būtų galima laikyti pavyzdžiu, kaip būtų galima atspindėti genties kultūrą ekspozicijoje pasitelkus tie formalų tiek analitinį požiūrius.

Taip pat iš **15 priedų lentelėje** pateiktų duomenų galima teigti, kad viena dažniausiai muziejų ekspozicijose naudojamų priemonių tipų yra žemėlapiai. Tai suprantama, nes, mano manymu, juos

pasitelkiant, galima puikiai atspindėti tiek genties gyvenamosios teritorijos ribas, tiek muziejaus lokalizaciją. Taip pat gana gausiai naudojami įvairūs informaciniai tekstai bei piešiniai.

Eksponatų raiškos formos. Ekspوناتai klasifikuojami pagal datą, funkciją, įtraukiami į stilistinę arba technologinę panašių objektų seką. Didžiausią muziejų ekspozicijose pateikiamų eksponatų dalį sudaro papuošalai. Šie skirstomi pagal tai kaip jie buvo nešiojami: kaklo, rankų, krūtinės, galvos. Dažniausiai eksponatai pateikiami pagal F. Waidacher išskirtą formalųjį požiūrį į eksponatą. Reprezentatyviausi eksponatai ir dažniausiai aptinkami ekspozicijoje yra platusis kovos peilis, įmoviniai ietigaliai, peliukas lenkta viršūnėle. Išskirti dažniausiai aptinkamų papuošalų tipą beveik neįmanoma, nes ekspozicijose vyrauja didžiulė šių dirbinių įvairovė.

Reiktų paminėti ir tai, kad vis dėlto analizuojamoms ekspozicijoms trūksta įvairumo. Daugelyje muziejų vyrauja formalusis požiūris į eksponatą. Archeologiniai dirbiniai, kurie yra tiesiog gražiai išdėlioti vitrinose, ekspoziciją padaro monotoniška. Tačiau yra muziejų, kurie stengiasi sukurti ekspoziciją, kuri būtų sukurta tarpusavyje derinant formalųjį ir analitinį požiūrius. Šitokią tikslą įtakoja tai, kad ekspozicijoje siekiama sukurti tokią aplinką, kuri būtų ir įdomi ir informatyvi.

Apibendrinant galima teigti, jog tie muziejai, kurie tikrai stengiasi reprezentuoti Žiemgalių kultūrinį gyvenimą, būtinai tai pabrėžia ir ekspozicijos pavadinime, įtraukdami įvairius terminus susijusius su gentimi. Taip pat muziejai nevengia gausiai naudoti papildomas ekspozicines priemones, kurios yra tiesiogiai susietos su genties kultūros pristatymu. Ekspонатų pateikimo formos visuose muziejuose labai panašios. Ekspوناتai klasifikuojami pagal tipą, paskirtį, chronologiją, medžiagą iš ko yra pagaminti ir t.t. Taip pat būtų galima pridurti, kad daugelyje muziejų trūksta modernaus požiūrio į patį ekspozicinį perteikimą naudojant modernias priemones (šiuolaikiškas patalpų įrengimas, naujoviški standai, vitrinos ir pan.). Taigi genties kultūros paveldas susilaukė nemažai dėmesio iš muziejininkų ir archeologų. Galbūt šis susidomėjimas gentimi, bei žmonių tapatinimasis su ja, ekspozicijų rengėjus ir skatina ekspozicijose reprezentuoti žiemgalių kultūrinį paveldą.

IŠVADOS

1. Aptarus žiemgalių materialinės kultūros ypatumus galima pastebėti jos panašumą su kitomis baltų gentimis. Šį panašumą galima sieti su tuo, jog žiemgaliai kaip ir kitos baltų gentys yra kilusios iš bendro baltų kamieno, tad šis tarpgentinis materialinės kultūros panašumas nėra atsitiktinis. Visgi, tokios laidosenos ypatybės, kaip įkapių dėjimo tvarka, mirusiojo kūno padėties orientacija gentį išskiria iš kitų baltų genčių.
2. Žiemgalos regione priskaičiuojama apie 80 muziejų. Šiam ratui susiaurinti buvo išsikleti keli kriterijai, kurie padėjo išsiaiškinti muziejų ekspozicijų tinkamumą analizei. Pirmiausia buvo išsikeltas teritorinis reikalavimas. Tai padėjo nustatyti muziejus, kuriuos galima priskirti istorinės Žiemgalos teritorijai. Kadangi muziejai išsidėstę dvejuose valstybėse, analizei pasirinktos ir nacionalinių muziejų ekspozicijos, kurios reikalingos išsiaiškinti valstybių požiūrį į žiemgalių genties svarbą valstybių susikūrimo istorijai. Antrasis išskirtas kriterijus – muziejaus profilio tinkamumas. Tokiu būdu tyrimui buvo pasirinkti istorijos ir kraštotyros profilio muziejai. Ir trečias kriterijus – archeologijos ekspozicijos muziejuje buvimas. Remiantis šiais kriterijais iš 80 istorinės Žiemgalos regione esančių muziejų buvo pasirinkta 11, kurie atitiko išsikeltus reikalavimus.
3. Ekspozicijos pavadinimo pasirinkimas labai svarbus ekspozicijos turinio atskleidimui. Iš 11 aptartų muziejų tik 3 muziejai ekspozicijoje nevartoja su gentimi susijusių terminų. Visi kiti muziejai, jeigu ne pagrindiniame ekspozicijos pavadinime, tai bent smuklesnės ekspozicijų dalims įvardinti linkę įvardyti šiais terminais. Taigi ne maža dalis muziejų yra linkę į ekspozicijų pavadinimus įtraukti tokius terminus kaip „Žiemgalos kraštas“, „žemgaliai“ ir pan. Tai leidžia manyti, jog Žiemgalos krašto istorijos atskleidimas jiems yra svarbus uždavinys.
4. Istorinės Žiemgalos regiono muziejų ekspozicijų analizė parodė, jog didžiajai daugumai muziejų vis dėlto rūpi genties paveldas ir jį stengiasi reprezentuoti. Muziejai stengiasi sukurti ekspoziciją, kuri būtų sukurta pagal formalųjį ir analitinį požiūrius. Visgi, galima teigti, kad dauguma, tyrimui atrinktų muziejų renkasi formalųjį požiūrį, todėl jų surengtose ekspozicijose jaučiamas eksponatų raiškos formų pateikimo įvairovės trūkumas. Eksponatų pateikimo formos visuose muziejuose labai panašios. Eksponatai klasifikuojami pagal tipą, paskirtį, chronologiją, medžiagą iš ko yra pagaminti ir t.t. Pateikiami genčiai būdingi archeologiniai dirbiniai, kurie geriausiai išsaugoje etniškumo parametrus.

5. Žiemgalių kultūrinio paveldo atspindžio ekspozicijoje bendrasis modelis apima: ekspozicijos pavadinimo formulavimą (būtiną genties pabrėžimą), eksponatūros derinimą su ekspozicijos turinio atskleidimu bei būdingų genčiai archeologinių dirbinių pateikimą, kurie geriausiai sugeba pabrėžti etniškumą. Ši formalųjį ekspozicijos modelį galima rasti beveik visuose tyrimui atrinktuose muziejuose. Visiškai šio modelio taikyti negalima tik Simono Daukanto kraštotyros muziejaus ekspozicijai, o Bauskės ir Jelgavos muziejams šis modelis gali būti taikomas tik jį transformavus.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Nepublikuoti šaltiniai

1. Bauskas pils muzejs ekspozīcija „*Bauskas pils vēsture*“ .
2. Biržų krašto muziejus „Sėla“ *proistorės ekspozicija*.
3. Dobeles Novadpētniecības muzejs ekspozīcija „*Reiz Dobelē...*”.
4. Ģederta Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas muzejs ekspozīcija „*Aizvēsture un Livonijas periods*“ .
5. Latvijas Nacionālais vēstures muzejs ekspozīcija „*Latvijas senākā vēsture. 9. g.t. pr.Kr. – 1200. g.*“ .
6. Lietuvos Nacionalinio muziejaus priešistorės ekspozicija „*Lietuvos proistorė*“.
7. Pakruojo krašto muziejaus „Žiemgala“ archeologinė ekspozicija „*Akmens (iki 1700 m. pr Kr.) ir įvairių laikotarpių geležies amžiai*“ . Vilnius 2000.
8. Papilės Simono Daukanto vidurinės mokyklos kraštotyros muziejaus archeologinė ekspozicija „*VIII- XIII a. Papilės pilkapyno ir Papilės apylinkės archeologiniai radiniai*“ .
9. *Papilės Simono Daukanto vidurinės mokyklos apžiūros apskaita* (informacija gauta kompiuterinio varianto forma).
10. „Pasvalio krašto muziejaus“ *archeologijos ekspozicija* .
11. Šiaulių „Aušros“ muziejaus ekspozicija „*Šiaulių krašto praeitis nuo seniausių laikų iki XVII a.*“ . Šiauliai. 2004.
12. Tērvetes vēstures muzejs ekspozīcija „*Zemgali 13.gs. -14.gs.*“ .

Publikuoti šaltiniai

1. „*Academia Petrina*“ parodos aprašas (Jelgavos istorijos ir meno muziejaus surengtos laikinosios parodos aprašas, publikuojamas pačioje ekspozicijoje).
2. *Atdzimstoša Bauskas pils aicina* (leidinys lankstinuko forma, leidėjas, leidimo vieta ir metai nenurodyti).
3. *Bauskas rajons vieta, kur satikties*. (leidinys lankstinuko forma, leidėjas, leidimo vieta ir metai nenurodyti).
4. „*Best Practice*“ *examples of cultural tourism development in Bauska* (leidinys lankstinuko forma, leidėjas, leidimo vieta ir metai nenurodyti).

5. Griciuvienė E., Grižas G., Steponaitis V.. *Lietuvos proistorė. Archeologijos ekspozicijos vadovas*. Lietuvos nacionalinis muziejus. 2000
6. Radinš A.. *Guide to the national history museum of Latvia*. Riga. 2006.
7. Seibutis A.. *Kunigaikščių Radvilų biržų tvirtovė* (leidinys lankstinuko forma, leidėjas, leidimo vieta ir metai nenurodyti).
8. Razgus P. *Pakruojo krašto muziejus "Žiemgala"*. Šiauliai, 2007.
9. *Šiaulių krašto praeitis nuo seniausių laikų iki XVII a. ekspozicijos aprašas*. Šiauliai. 2004.
10. *Zemgalės ir Šiaurės Lietuvos muziejų katalogas*. Jelgava. 2007.
11. *Žiemgaliai. Baltų archeologijos paroda. Katalogas*. Vilnius. 2005.
12. *В Довельском краеведческом музее. Когда-то в Довеле..* (leidinys lankstinuko forma, leidėjas, leidimo vieta ir metai nenurodyti).
13. *Когда-то в Довеле.* (leidinys lankstinuko forma, leidėjas, leidimo vieta ir metai nenurodyti).

Internetiniai šaltiniai

1. *Bauskas pils muzejs*. Internetinė prieiga per: <http://www.muzeji.lv/museum/show/44>; žiūrėta 2010-12-28.
2. *Biržų krašto muziejaus „Sėla“ internetinė svetainė*. Prieiga per: < <http://www.birzumuziejus.lt/lt/istorija>>; žiūrėta 2010-12-20.
3. *Dobeles Novadpētniecības muzejs*. Prieiga per: <http://www.muzeji.lv/museum/show/55>, žiūrėta 2010-12-28.
4. *Ģ.Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas muzejs*. Prieiga per : <http://www.jvmm.lv/index.php?id=54>; žiūrėta 2010-12-10.
5. *Latvijos Republikos muziejų įstatymas*. Prieiga per: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=124955>; žiūrėta 2011-05-19d.
6. *Latvijas Nacionālais vēstures muzejs*. Prieiga per: <http://www.history-museum.lv/english/pages/par-mums/muzeja-vesture.php>; žiūrėta 2011-01-10d.
7. *Lietuvos nacionalinio muziejaus internetinis puslapis*. Prieiga per: <http://www.lnm.lt/ekspoziciniai-padaliniai/senasis-arsenas/ekspozicija.html?task=view>; žiūrėta 2011-05-19 d.
8. *Lietuvos Republikos muziejų įstatymas*. Prieiga per : http://www.muzejai.lt/Prev_vers/Informacija/Teisiniai_aktai_a.htm; žiūrėta 2011-05-19d.

9. *Papilės Simono Daukanto vidurinės mokyklos internetinis puslapis*. Prieiga per:
http://www.papile.akmene.lm.lt/new_ISTORIJA_1.htm. Žiūrėta: 2010-12-20
10. *Pasvalio muziejaus internetinė svetainė*. Internetinė prieiga per:< <http://www.pasvaliomuziejus.lt/index.php?cid=154>>. Žiūrėta 2010-11-10.
11. *Tērvetes vēstures muzejs*. (Internetinis puslapis). Prieiga per:
<http://www.lielkenins.lv/parmums.html>, žiūrėta 2011-05-22 d.
12. *Šiaulių "Aušros" muziejaus internetinė svetainė*. Internetinė prieiga per: <
<http://www.ausrosmuziejus.lt/Apie-muzieju/Muziejaus-istorija>>, žiūrėta 2010-10-30.

Literatūra

1. Anderson G. *Reinventing the museum. Historical and contemporary perspectives on the paradigm shift*. 2003m.
2. Balza R. *Šiaulių „Aušros“ muziejus*. Šiauliai, 1998.
3. Būčys Ž. Lietuvos nacionalinio muziejaus ištakos. *Lietuvos muziejai*. Prieiga per:
http://www.muziejai.lt/prev_vers/Informacija/LNM_istakos.htm, žiūrėta 2010-12-28.
4. Gudavičius E.. Žagarė XIII a. Žiemgalos įvykių fone. *Žiemgala*. 2002. T. 2. Internetinė prieiga per:<:[://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala/ziemgala-2002/zagare-xiii-a-ziemgalos-ivykiu-fone](http://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala/ziemgala-2002/zagare-xiii-a-ziemgalos-ivykiu-fone)>; žiūrėta 2011-04-22d.
5. Guščika E., Lazdiņa I., Ušpelis O., Vasks A.. Latvijas pilskalnu arheoloģiskā izpēte un tās rezultāti. *Latvijas universitates raksti. Zemes un vides zinatnes Pilskalni Latvijas ainava*. Nr. 695. 2006. Prieiga per: <http://www.lu.lv/materiali/apgads/raksti/695.pdf>; žiūrėta 2011-04-02d
6. Jakobsonė I.. Nacionalinis Latvijos istorijos muziejus pradeda renginius, skirtus jo 140 metų jubiliejui. 2009. Prieiga per:
http://www.travelnews.lt/?m_id=18119&i_id=2&pub_id=46985&i_ctr=51; žiūrėta 2011-03-21d.
7. Janavičienė B, Žąsytienė R. Papilės Simono Daukanto vidurinė mokykla 1945–2003 metais. *Papilė*. T. 1. Versmė. 2004.
8. Jarockis R.. Dar kartą apie žiemgalių migraciją geležies amžiuje. *Senosios Žiemgalos istorinis ir etnokultūrinis paveldas*. Vilnius 2004m. p.37-42.
9. *Muziejaus "Žiemgala" įsteigimas ir jo veikla*. Internetinė prieiga per:<
<http://zeimeliovm.siauliai.lm.lt/?menu=Apie...>>, žiūrėta 2010-11-01.

10. Povilionienė V. Pasvalio krašto muziejuje. *Žiemgala*. 2008. Nr.2. Prieiga per:
<http://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala/ziemgala-20082/pasvalio-krasto-muziejuje>; žiūrėta 2011-01-11.
11. Razgus P. Juozas Šliavas- mokytojas ir muziejininkas. *Senosios Žiemgalos istorinis ir etnokultūrinis paveldas*. Vilnius, 2004. p. 11-16.
12. Salatkienė B. Juozo Šliavo archeologiniai tyrinėjimai. *Senosios Žiemgalos istorinis ir etnokultūrinis paveldas*. Vilnius, 2004. p. 21-27.
13. Salatkienė B. Papilės archeologijos paminklai ir jų tyrinėjimai. *Lietuvos lokaliniai tyrimai 2002-2005m. archeologija*. Prieiga per: http://www.llt.lt/pdf/archeologija_050-099.pdf; žiūrėta 2011-04-02.
14. Seibutis E. Biržų krašto muziejui „Sėla“-80. *Žiemgala*. 2009. Nr.1.Prieiga per:
<http://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala/ziemgala-20091/birzu-krasto-muziejui-sela-80>;
žiūrėta 2011-01-10.
15. Stapulionis A. Kronika. Pasvalio krašto muziejus. *Žiemgala*. 1988. Nr.2. Internetinė prieiga per:
http://www.ziemgala.lt/saugykla/pdf/06_kronika.pdf, žiūrėta 2010-11-10.
16. Stundiņš J. *Kurzemes provinces muzejs*. Prieiga per:
http://www.zz.lv/portals/foto_video/raksts.html?xml_id=25976; žiūrėta 2011-01-10.
17. Šiukščienė V. Šiaulių „Aušros“ muziejui- 75-eri. *Žiemgala. Žiemgalos krašto praeitis*. T. 1. 1998m. Internetinė prieiga per: < http://www.ziemgala.lt/saugykla/pdf/2_Siukstiene.pdf > žiūrėta 2010-12-20.
18. Šiukščienė V. Šiaulių „Aušros“ muziejus: tarp tradicijų ir šiuolaikiškumo. *Žiemgala*. 2008. Nr. 1. Prieiga per: <http://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala/ziemgala-20081/siauliu-ausros-muziejus-tarp-tradiciju-ir-siauolaikiskumo>; žiūrėta 2011-01-11.
19. Vasiliauskas E.. *Žagarės II (Žvelgaičio) piliakalnio ir kapinyno radiniai*. Prieiga per:
<http://www.minfolit.lt/arch/17501/17635.pdf>; žiūrėta 2011-04-12d.
20. Vasiliauskas E.. *Kuršo muziejus ir Šiaurės vidurio Lietuva*. *Žiemgala*. 2010m. Nr.1. Prieiga per:
<http://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala/ziemgala-20101/kurso-provincijos-muziejus-ir-siaures-vidurio-lietuva>; žiūrėta 2011-01-10.
21. Vaškevičiūtė I.. *Žiemgala ir jos gyventojai V-XII amžiuje. Žiemgala. Žiemgalos krašto praeitis*. T. 2. Kaunas. 1999m. p. 7-30.
22. Vaškevičiūtė I.. *Žiemgališka Gruzdžių žemė. Lietuvos lokaliniai tyrimai. Archeologija*. 2000. Prieiga per: http://www.llt.lt/pdf/gruzdziai/ziemgaliska_zeme.pdf; žiūrėta 2011-01-12d.

23. Vaškevičiūtė I. Etnokultūrinė žiemgalių sritis. *Lietuvos archeologija*. T. 20. Vilnius. 2000m. p. 141-157
24. Vaškevičiūtė I. *Žiemgaliai V-XII amžiuje*. Vilnius. 2004 m.
25. Vaškevičiūtė I. Pavirvytės bendruomenės karių ginkluotė ir jos atspindžiai laidojimo papročiuose. *Lietuvos archeologija*. T.28. 2005. p. 97-114.
26. Vaškevičiūtė I. Laidosenos ypatumai vakarų Žiemgaloje (Pavirvytės kapinyno duomenys). *Lietuvos archeologija*. T. 26. 2006. p. 29-46.
27. Vaškevičiūtė I. Ginklai žiemgalių moterų kapuose. *Žiemgala*. Nr. 2. 2006m. Internetinė prieiga per: < <http://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala/ziemgala-20062/ginklai-ziemgaliu-moteru-kapuose> >, žiūrėta 2010-12-20
28. Vaškevičiūtė I. *Žiemgaliai ir jų kaimynai V-XIII amžiuje: baltų etnoso tyrimai priešistorės duomenimis*. Vilnius. 2010. Prieiga per: <http://www.vpu.lt/document.aspx?id=5395>; žiūrėta 2011-01-12d.
29. Vaškevičiūtė I. *Semigallian warrior weaponry and its reflection in burial rites in the fifth to the 12th century AD*. Prieiga per: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2007~ISSN_1392-5520.N_8.PG_214-222/DS.002.1.01.ARTIC; žiūrėta 2011-04-02d.
30. Šermukšnytė R.. *Istorija, muziejus ir didaktinė pateikimo problema: metodinė priemonė*. Vilnius. 2008.
31. Zabiela G.. Lietuvos piliakalniai: tyrinėjimų aspektas. *Lietuvos archeologija*. 2003. T.24. p. 33-55.
32. *XVI a. Bauskės pilyje atgijo hercogo šeimos gyvenimas*. 2009m. Prieiga per: http://www.zebra.lt/lt/laikas_sau/keliones/xvi-a-bauskes-pilyje-atgijo-hercogo-seimos-gyvenimas-160012.html; žiūrėta 2011-02-02d.
33. Waidacher F.. *Bendrosios muzeologijos metmenys*. Lietuvos nacionalinis muziejus. 2007.

SANTRAUKA

Lietuvos ir Latvijos muziejų misija yra kaupti, saugoti, restauruoti, tirti, eksponuoti bei populiarinti materialines, dvasines kultūros vertybes ir gamtos objektus. Šiame darbe siekiama aptarti siauresnes muziejaus veiklos sritis, tokias kaip eksponavimas bei populiarinimas, kurias būtų galima priskirti pažintinei muziejaus misijai.

Šiame darbe didelis dėmesys skiriamas priešistorės, kaip tam tikro laikotarpio perteikimui ir suvokimui. Reikėtų pažymėti, kad žiemgalių gentis istorinių aplinkybių įtakojama, palengva asimiliavosi su lietuvių ir latvių tautomis, todėl su jos kultūra įmanoma susipažinti tik archeologinių tyrimų dėka. Darbe nagrinėjama archeologijos mokslo (kaip šaltinio, suteikiančio informacijos apie tiriamąją gentį) ir muziejaus (kaip priemonės, padedančios atkurti žiemgalių genties materialinę bei dvasinę kultūrą) santykis.

Aptarus žiemgalių materialinės kultūros ypatumus pastebimas šios genties materialinės kultūros panašumas su kitomis baltų gentimis. Tai lemia bendra žemgalių ir kitų baltų genčių kilmė. Todėl tarpgentinis materialinės kultūros panašumas nėra atsitiktinis. Visgi, laidosenos ypatybės (įkapių dėjimo tvarka, mirusiojo kūno padėties orientacija) šią gentį išskiria iš kitų baltų genčių.

Siekiant išsiaiškinti Žiemgalos regiono muziejų požiūrį į genties paveldą buvo atlikta istorinės Žiemgalos regiono muziejų ekspozicijų analizė, kuriai, remiantis teritorinio atitikimo, profilio tinkamumo ir archeologinės ekspozicijos buvimo muziejuje kriterijais, iš 80 Žiemgalos regione esančių muziejų buvo atrinkta 11, kurių ekspozicijos ir buvo atrinktos tolesnei analizei.

Vienas iš esminių požymių, lemiančių muziejaus ekspozicijos turinį yra pavadinimas. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad 9 iš 11 tyrimui atrinktų muziejų savo rengiamoms ekspozicijoms renkas tokius pavadinimus kaip „Žiemgalos kraštas“, „žiemgaliai“. Tai leidžia manyti, kad Žiemgalos krašto istorijos atskleidimas jiems yra svarbus uždavinys.

Istorinės Žiemgalos regiono muziejų ekspozicijų analizė parodė, kad didžiajai daugumai muziejų yra svarbus žemgalių paveldas, todėl skiriamas dėmesio ir jo reprezentavimui.

Daugumą ekspozicijų vienija bendras žemgalių kultūrinio paveldo atspindėjimo modelis, kuris apima tokias ekspozicijos rengimo etapus: ekspozicijos pavadinimo formulavimą (būtinai genties pabrėžimas), papildomų ekspozicinių priemonių derinimą su ekspozicijos turinio atskleidimu bei būdingų genčiai archeologinių dirbinių, kurie geriausiai pabrėžia etniškumą, pateikimą.

THE REFLECTION OF THE SEMIGALLIAN CULTURE IN THE EXHIBITIONS OF LITHUANIAN AND LATVIAN MUSEUMS

Summary

The mission of Lithuanian and Latvian museums is to gather, save, renew, explore, exhibit and popularize the material and spiritual values of the culture and nature objects as well. In this research work the goal is to discuss more narrow spheres of museum activity, such as display and popularization. These spheres could be attributed to the cognitive museum mission.

A huge attention has been shown to the prehistory which was necessary in order to convey and understand a particular period. It should be noted that the tribe of semigallia, by the influence of historical factors, leisurely assimilated with lithuanian and latvian nations. Consequently, it is possible to familiarize with the culture of semigallian only by the help of archaeological research. The relation between archaeology and museum has been analysed in this work. The archaeology has been denoted as the source that provides the information about the tribe that is analysed and the museum is described as an implement that is needed to restore the material and spiritual culture of the tribe of semigallia.

After discussing the cultural peculiarities of semigallians it has been noted the similarities of material culture between this tribe and other balts tribes. It has been influenced by the same origin so the similarity of the intertribal material culture is not accidental. However, some burial features like the order of placing the shroud and the orientation of body position separates this tribe from other balts tribes.

The analysis of the region of Semigallia museums exposition has been accomplished in order to ascertain the attitude of the museums of the region of Semigallia towards the heritage of the tribe. This analysis was based on the criterias of the profile availability, archaeological exposition within the museum. We may conclude that there are 80 museums in the region of Semigallia and 11 of them and their expositions have been chosen for the further analysis.

The title is one of the most substantial feature that determines the content of the exposition. The analysis showed that 9 of 11 chosen museums select titles like „The land of Semigallia“ and „Semigallians“ for their expositions. The conclusion can be drawn that the revelation of the history of Semigallia region is quite an important task for them.

The analysis of the region of Semigallia museums exposition showed that the heritage of semigallians is very important for the most of the museums and this is the reason why a lot of attention has been shown to its representation as well.

Most of the expositions have been united by the common model of the reflection of semigallian cultural heritage. This kind of heritage involves a few stages of preparing the exposition, such as : the

formulation of the title of exposition (it is necessary to emphasize the tribe), the coordination between an additional means of exposition and the revelation of the content of it, moreover, archaeological ware that are typical to the tribe and emphasizes the notion of being ethnic.

1 lentelė. Žiemgaliams būdingų archeologinių dirbinių tipologinė lentelė

Papuošalai					
Galvos danga ir papuošalai					
Tipas	Potipis	Grupė	Datavimas	Būdingas tik žiemgaliams	
Apgalvis	iš ilgesnių įvijėlių ir siaurų skiriamųjų plokštelių		IV - XII a		
	iš trumpų įvijėlių ir plačių storesnių plokštelių		VI-VIII a.	+	
	iš ilgų įvijėlių ir skardelių, kurios apglėbia įvijų eiles		IX-X a.		
Įvijų vainikai			V-VI ir X-XI a.		
Kaklo papuošalai					
Tipas	Potipis	Grupė	Datavimas	Būdingas tik žiemgaliams	
Antkaklė	su kabliuku ir kilpele		VI-X a.	+	
	užkeistais storėjančiais galais		V-XII a.	+	
	pergniaužtinės		VI-VII a.		
	balnelinės		VI-XI a.		
	užkeistais keturkampiais galais		VIII-XI a.		
	ramentiniais galais		VIII-XI a.		
	vytinės kūginiais galais		VIII-XI a.		
	vytinės kilpiniais galais		X-XII a.		
	sudėtinės antkaklės		X-XI a.	+	
Krūtinės papuošalai					
Tipas	Potipis	Grupė	Pogrupis	Datavimas	Būdingas tik žiemgaliams
Segė	lankinės segės	lankinės segės lenkta kojele		III-IV a	
		lankinių ilgakoju segių		Va. 2 pusė-VII a. 1 pusė	+
		lankinės pelėdinės segės		VII-VIII a.	

		lankinės gyvulinės (zoomorfinė) segės		VIII-IX a.	
		lankinės skliutakojės segės		VII-VIII a.	+
		lankinės laiptelinės segės	su atvira įvija	VI-VII a.	
			su uždengta įvija	IX-XI a.	
		lankinės aguoninės segės		VII- XI a.	+
	Pasaginės segės	cilindriniais galais		VIII-XII a.	+
		daugiakampiais galais		VIII-XII a.	+
		keturkampiais galais		VIII-XII a.	+
		storėjančiais galais		VIII-XII a.	
		aguoniniais galais		VIII-XII a.	
		žvaigždiniais galais		VIII-XII a.	
		gyvuliniais (zoomorfiniais) galais		VIII-XII a.	
	Plokštelinės segės	Apskritos		XI-XII a.	
		Kryžinės		XI-XII a.	
		kiauraraštės		XI-XII a.	
Smeigtukas	lazdeliniai			V-XII a.	
	nuokamieniai			V-VII a.	
	trikampe galvute	su plona plokščia galvute smailiais kampais		V-VI a.	+
		su apskritomis plokštelėmis galvučių kampuose		VIII a.	+
		su pusrutulio formos buoželėmis kampuose		VIII-IX a.	+
	žiediniai			VIII-X a.	
	kryžiniai	kryžiniai smeigtukai		IV-IV a.	
		kiaurakryžiniai smeigtukai		VI-VII a.	
		kryžiniai smeigtukai su pusrutulio formos buoželėmis galuose		VI-VIII a.	
		kryžiniai smeigtukai su		VIII-IX a.	

		trumpa kryžma ir galais			
		smeigtukai su apskritomis plokštelėmis kryžmų galuose		VII-IX a.	
		apskrita kiaurarašte galvute		XI a.	
	rozetiniai			XI a.	+
Kabutis	kabučiai tiesiu apatiniu kraštu			VII- VIII a.	
	kabučiai su 3 nedidelėmis ataugėlėmis ir kilpelėmis			VI- VIII a.	
	kabučiai su ilgomis ataugėlėmis			VIII-XI a.	

Rankų papuošalai

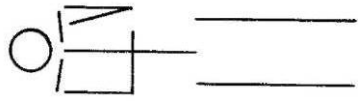
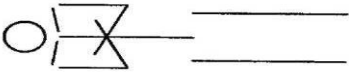
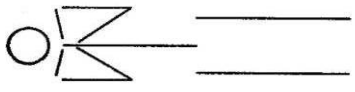
Tipas	Potipis	Grupė	Pogrupis	Datavimas	Būdingas tik žiemgaliams
Apyrankė	juostinės			VI-VIII a.	
	su iškilia trikampe briauna			V-VI a.	+
	rankogalinės			VII-VIII a.	
	storagalės			V-VI a.	
	įvijinės			VII-XI a.	+
	masyvios	kario apyrankės trapecinio skerspjuvio		X-XI a.	+
		paprastos masyvios		X-XI a.	+
	gyvuliniais (zoomorfiniais) galais			XI a.	
Žiedas				VI- XIII a.	

Darbo įrankiai

Tipas	Potipis	Grupė	Pogrupis	Datavimas	Būdingas tik žiemgaliams
Adata				XII a.	
Dalgis				V a.	
Kaplys				V-X a.	+
Kirvis	įmoviniai kirviai			V-X a.	
	pentiniai kirviai			X-XII a.	
Peilis	lenkta viršūnėle			V-XI a.	+
	tiesia nugarėle			VII-XI a.	
Pjautuvas				VI-XII a.	
Yla				V-XI a.	
Verpstukas				V-XII a.	
Peikenos (vedegos)				V-XI a.	

Akmeninės liejimo formelės				X-XI a.	
Ginkluote					
Tipas	Potipis	Grupė	Pogrupis	Datavimas	Būdingas tik žiemgaliams
Kovos peiliai	Platieji kovos peiliai - kalavijai			VIII- XII a	+
	Ilgi siauri kovos peiliai			V-XI a.	
	Siauri ilgi peiliai be rankenos apkaustų			V-XI a.	
Ietigalis	Įmoviniai antgaliai	su karklo lapo formos plunksna iečių antgaliai		VII-XII a.	+
		lauro lapo formos iečių antgaliai		VII-VIII a.	+
		su rombine plunksna ietigaliai	ietigaliai su ilga plunksna ir trumpa įmova	VI-VII a.	+
			ietigaliai su ilga įmova ir trumpa plunksna	VI-IX a.	+
		su profiliuota plunksna ietigaliai		VI-VII a.	
		su siaura ilga plunksna ietigaliai		XI-XII a.	
		juostiniai ietigaliai		IX-XI a	
	Įtveriamieji ietigaliai	su karklo lapo formos plunksnomis		VI-IX a.	
		su lauro lapo formos plunksnomis		VI-IX a.	

2 lentelė. Žiemgalių laidosenos bruožai

Kapai/ kapavietės			
Kapo tipas	Kapo duobės bruožai	Kapaviečių lokalizacija	Kapavietės bruožai
Nedegintini kapai	Kapų eilės truputi lenktos	Ant kalvos (dažniausiai)	Ilgalaikės laidotos kelis šimtmečius.
Plokštiniai kapinynai	Kapų duobės stačiakampio formos suapvalintais kampais	Šalia upelių ar ežerų	
	Negilios iki 1m.		
Mirusiųjų kūnų padėtis			
Bendri bruožai			
Kūnai susukti į drobę			
Priešpriešinė vyrų ir moterų orientacija pagal pasaulio šalis.			
Netaikomas hierarchinis ar socialinis principas			
Paguldyti ant nugaros			
Ištiestomis ir suglaustomis kojomis			
Rankų padėtis	Paveikslas (vaizduojantis murusiojo rankų padėtį)		
Sudėtos smailiu kampu♦			
Viena ranka sulenkta stačiu, kita smailiu kampu♦			
Abi rankos sukryžiuojamos per riešus ir padedamos liemens srityje			
Sulenkiamos per alkūnes taip, kad plaštakos siektų pasmakrę			

♦ **Rankų padėtis**- kuri dažniausiai aptinkama.

3 lentelė. Žiemgaliams būdingų įkapių tipologija

Įkapės						
Ginkluotė						
Tipas	Potipis	Grupė	Pogrupis	Vieta kape	Į kapą dėjimo tvarka	Datavimas
Kovos peiliai	Platieji kovos peiliai - kalavijai			Dedami skersai dubens kaulų.	Truputi įstrižai šlaunikaulių, kotu - rankena dešinės rankos link.	VIII- XII a
	Siauri ilgi peiliai			Kairėje kojų pusėje.	Kotu galvos link, ašmenys nukreipti į kapo duobės vidų.	V-XI a.
Ietigalis	Įmoviniai antgaliai	Su karklo lapo formos plunksna iečių antgaliai		Dešinėje mirusiojo galvos pusėje.	Guli ir vienas ant kito, ar vienas šalia kito. Jeigu randama keletas ietigalių, tai jie dažniausiai skirtingų dydžių ir net formų. Dėti į kapus kartu su mediniais kotais.	VII-XII a.
		Lauro lapo formos iečių antgaliai		Dešinėje mirusiojo galvos pusėje.		VII-VIII a.
		Su rombine plunksna ietigaliai	Ietigaliai su ilga plunksna ir trumpa įmova	Dešinėje mirusiojo galvos pusėje.		VI-VII a.
			Ietigaliai su ilga įmova ir trumpa plunksna	Dešinėje mirusiojo galvos pusėje.		VI-IX a.
Darbo įrankiai						
Tipas	Potipis	Vieta kape		Į kapą dėjimo tvarka		Datavimas
Kaplys		Dedamas šalia kairiojo blauzdikaulio ar šlaunikaulio.		Kotu galvos link, ašmenimis į kapo vidų.		V-X a.
Kirvis	Įmoviniai kirviai	Dešinėje galvos ar juosmens pusėje.		Ašmenys nukreipti į mirusįjį, kotas - kojų link.		V-X a.
	Pentiniai kirviai	Dešinėje galvos ar juosmens pusėje.				X-XII a
Peilis	Lenkta viršūnėle	Juosmens srityje.		Kartais dedami kartu su plačiuoju kovos peiliu.		V-XI a.
	Tiesia nugarėle	Kojų-juosmens srityje, o kartais būna padėti įstrižai šlaunikaulių .				VII-XI a
Papušalai						
Galvos danga ir papušalai						
Tipas	Potipis	Vieta kape		Į kapą dėjimo tvarka		Datavimas

Apgalvis	iš trumpų įvijėlių ir plačių storesnių plokštelių	Galvos srityje.	Randomi taip kaip buvo nešiojami.	VI-VIII a.	
Kaklo papuošalai					
Tipas	Potipis	Vieta kape	Į kapą dėjimo tvarka	Datavimas	
Antkaklė	su kabliuku ir kilpele	Kaklo srityje.	Randomi taip kaip buvo nešiojama.	VI-X a.	
	užkeistais storėjančiais galais	Kaklo srityje.		V-XII a.	
	sudėtinės antkaklės	Kaklo srityje.		X-XI a.	
Krūtinės papuošalai					
Tipas	Potipis	Grupė	Vieta kape	Į kapą dėjimo tvarka	Datavimas
Segė	Lankinės segės	Lankinių ilgakojų segių	Krūtinės srityje, vienoje ar kitoje jos pusėje.	Randomi taip kaip buvo nešiojama.	Va. 2 pusė-VII a. 1 pusė
		Lankinės skliutakojės segės	Krūtinės srityje, vienoje ar kitoje jos pusėje.		VII-VIII a.
		Lankinės aguoninės segės	Krūtinės srityje, vienoje ar kitoje jos pusėje.		VII- XI a.
	Pasaginės segės	Cilindriniais galais	Krūtinės srityje, vienoje ar kitoje jos pusėje.		VIII-XII a.
		Daugiakampiais galais	Krūtinės srityje, vienoje ar kitoje jos pusėje.		VIII-XII a.
		Keturkampiais galais	Krūtinės srityje, vienoje ar kitoje jos pusėje.		VIII-XII a.
Smeigtukas	Trikampe galvute	Su plona plokščia galvute smailiais kampais	Krūtinės rečiau-juosmens srityje.	Randomi taip kaip buvo nešiojami.	V-VI a.
	Kryžiniai	kiaurakryžmiai smeigtukai	Krūtinės rečiau-juosmens srityje.		VI-VII a.
		kryžiniai smeigtukai su pusrutulio formos buoželėmis galuose	Krūtinės rečiau-juosmens srityje.		VI-VIII a.
		smeigtukai su apskritomis plokštelėmis kryžmų galuose	Krūtinės rečiau-juosmens srityje.		VII-IX a.
	Rozetiniai		Krūtinės rečiau-juosmens srityje.		XI a.
Rankų papuošalai					
Tipas	Potipis	Grupė	Vieta kape	Į kapą dėjimo tvarka	Datavimas
Apyrankė	Su iškilia trikampe briauna		Rankos srityje.	Randomi taip kaip buvo nešiojama.	V-VI a.
	įvijinės		Rankos srityje.		VII-XI a.
	Masyvios	Kario apyrankės trapecinio skerspjūvio	Rankos srityje. Kairėje.		X-XI a.
		Paprastos masyvios	Rankos srityje.		X-XI a.

4 lentelė. Pakruojo krašto muziejus „Žiemgala“

Muziejaus įkūrimo istorija	Dabartinė muziejaus priklausomybė ir profilis	Muziejaus rinkiniai	Muziejaus ekspozicijų tematika
<p>Muziejus Pakruojo krašte įkurtas 1959m. rugsėjo 14d. Muziejaus įkūrėju buvo Juozas Šliavas. Pradžioje muziejus įsikūrė senojoje pradžios mokykloje. 1963 m. gegužės 16 dieną, jam kartu su 13 kitų pirmųjų Lietuvos muziejų, buvo suteiktos visuomeninio muziejaus teisės. 1965m. pavadintas „Žiemgala“, nes tuo metu tai buvo pirmas ir kurį laiką vienintelis muziejus žiemgalių gyventoje žemėje, tekusioje Lietuvoje. 1973 m. muziejuje jau buvo sukaupta apie 4000 eksponatų. Dėl patalpų stygiaus buvo galvota jį perkelti kitus miestus, tokius kaip Žagarę arba Joniškį. Mirus įkūrėjui J. Šliavui muziejus nesunykė tik dėl didelės reikšmės mokslui ir rinkinių gausumo. Muziejui 1993m. buvo atiduotos Mažosios smuklės patalpos, esančios miestelio centre. Tais pačiais metais muziejus tapo Šiaulių „Aušros“ muziejaus filialu, o 2005m. perduotas Pakruojo rajono savivaldybės administracijos Kultūros skyriui. Buvo pakeistas ir muziejaus pavadinimas- imtas vadinti Pakruojo krašto muziejumi „Žiemgala“. Muziejuje kaupiama medžiaga apie Žiemelį, jo apylinkes, Žiemgalių kraštą, iš ten kilusios žmonės.</p>	<p>Muziejus priklauso Pakruojo rajono savivaldybės administracijos Kultūros skyriui.</p> <p>Kraštotyros.</p>	<p><u>Muziejaus rinkinių sudaro-</u> apie 6000 eksponatų.</p> <p><u>Archeologijos rinkinių sudaro-</u>128 eksponatų.</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Akmens (iki 1700 m. pr Kr.) ir įvairių laikotarpių geležies amžiaus ekspozicijos. <ul style="list-style-type: none"> •Darbo ir buitines įrankių ekspozicija (XIX – XX a. pr.). •XX a. pr. Sukurtų skulptūrų ekspozicija. •Žemelio apylinkių kryžių viršūnių ekspozicija. •Dokumentų ir spaudinių ekspozicijos. •Švietimas Žemelio apylinkėse ekspozicija. •Latvių, Žydų, Rusų sentikių, bendruomenėms skirtos ekspozicijos. • Memorialinės ekspozicijos. •Žymaus Lietuvos grafiko V. Kalinausko dovanotų grafikos darbų ekspozicija.
<p>¹ P. Razgus. Juozas Šliavas- mokytojas ir muziejininkas. <i>Senosios Žiemgalos istorinis ir etnokultūrinis paveldas</i>. Vilnius, 2004. p.11.</p> <p>²B. Salatkienė. Juozo Šliavo archeologiniai tyrinėjimai. <i>Senosios Žiemgalos istorinis ir etnokultūrinis paveldas</i>. Vilnius, 2004. p. 21.</p> <p>³Muziejaus „Žiemgala“ įsteigimas ir jo veikla. Internetinė prieiga per:< http://zeimeliovm.siauliai.lm.lt/?menu=Apie...>, žiūrėta 2010-11-01.</p> <p>⁴ P. Razgus. <i>Pakruojo krašto muziejus „Žiemgala“</i>. Šiauliai, 2007. p.2.</p> <p>⁵ Šiaulių „Aušros“ muziejus. Šiauliai, 1998.</p>			

5 lentelė. Pasvalio krašto muziejus

Muziejaus įkūrimo istorija	Dabartinė muziejaus priklausomybė ir profilis	Muziejaus rinkiniai	Muziejaus ekspozicijų tematika
<p>Pirmieji muziejaus eksponatai buvo surinkti 1965 m. Jo pirmtaku buvo Pasvalio rajono visuomeninis kraštotyros muziejus, kuris 1998 rugsėjo 19 d. buvo pervadintas į Pasvalio krašto muziejų. Muziejaus pradininku ir iniciatoriumi laikomas istorijos mokytojas, kraštotyrininkas Juozas Velžys. Tai jo rūpesčiu dar 1965 m. prie parko, senojoje pradinėje mokykloje pradėtas kurti visuomeninis kraštotyros muziejus. Prie muziejaus kūrimo prisidėjo pasvalietis – kraštotyrininkas Antanas Stapulionis. 1987 birželio 21 d. visos muziejinės vertybės buvo išvežtos saugoti į Biržų krašto muziejų. Pasvalio rajono savivaldybės tarybos sprendimu 1991 m. lapkričio 29 d. buvo įkurtas Pasvalio krašto muziejus kaip Biržų „Sėlos“ muziejaus filialas, bet esantis Pasvalio Mariaus Katiliškio bibliotekos sudėtyje, o kabinetą turintis Kultūros namuose. Ir tik po septynerių metų pagaliau nuspręsta suteikti muziejui savarankiškos biudžetinės įstaigos statusą. Nuo to laiko iki šiol tvarkomi, klasifikuojami surinkti eksponatai, rūpinamasi jų rinkimu. 1997 m. Pasvalio krašto muziejaus ekspoziciją kurti buvusio „Svalios“ kino teatro patalpose, iš esmės rekonstravus jo vidų.</p>	<p>Muziejus priklauso Pasvalio rajono savivaldybės, kultūros skyriui.</p> <p>Kraštotyros.</p>	<p><u>Muziejaus rinkinių sudaro-</u></p> <p><u>Archeologijos rinkinių sudaro-</u> keli šimtai</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Geologinė ekspozicija. • Archeologijos ekspozicija. • Etnografijos ekspozicija. • Rajono bendrosios ir kultūros istorijos ekspozicija (nuo Pasvalio miesto įkūrimo 1497 m. iki XX a. pabaigos). • Memorialinės ekspozicijos. • Pasvalio krašto ryšiai su užsieniu (modernaus ir europėjančio Pasvalio miesto veidrodys).

¹A. Stapulionis. kronika. Pasvalio krašto muziejus. *Žiemgala*. Internetinė prieiga per: http://www.ziemgala.lt/saugykla/pdf/06_kronika.pdf, žiūrėta 2010-11-10.

² *Pasvalio muziejus*. Internetinė prieiga per: <http://www.pasvaliomuziejus.lt/index.php?cid=154>, žiūrėta 2010-11-10.

3. V. Povilionienė. Pasvalio krašto muziejuje. *Žiemgala*. 2008. nr.2. Prieiga per: <http://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala/ziemgala-20082/pasvalio-krasto-muziejuje>; žiūrėta 2011-01-11.

6 lentelė. Biržų krašto muziejus „Sėla“

Muziejaus įkūrimo istorija	Dabartinė muziejaus priklausomybė ir profilis	Muziejaus rinkiniai	Muziejaus ekspozicijų tematika
<p>Oficialus muziejaus atidarymas įvyko 1928 m. vasario 16 d. Muziejus turėjo septynis (numizmatikos, archeologijos, istorijos, žemės ūkio, gamtos, filatelijos, liaudies meno) skyrius, kuriems visuomeniniais pagrindais vadovavo patys muziejaus steigimo iniciatoriai (apskrities viršininkas Vladas Rozmanas ir kt.). II Pasaulinio karo mūšių metu (1944 m.) muziejaus veikla nutrūko, rinkiniai nukentėjo. Komisija konstatavo, kad dingo 1210 vertingiausių eksponatų (aukso ir sidabro monetos, medaliai, senovės ginklai ir leidiniai, etnografiniai daiktai). 1987 m. balandžio pabaigoje uždarius senose patalpose veikusią ekspoziciją, imta ruošti muziejaus perkėlimui į tvirtovės rūmus. Muziejus turėjo daugiau kaip 40 tūkst. eksponatų. Darėsi aišku, kad kraštotyros muziejaus tipinė ekspozicija nesiderins su paties restauruoto pastato istorine-kultūrine reikšme. Po diskusijų su Kultūros ministerijos Muziejų valdyba, buvo rastas kompromisas: 1989 m. birželio 22 d. muziejus tapo Biržų krašto (nebe kraštotyros) muziejumi „Sėla“, pirmuoju krašto muziejumi Lietuvoje. Muziejaus fonduose saugoma unikali Biržų krašto kultūros ir istorijos medžiaga.</p>	<p>Muziejus priklauso Biržų rajono savivaldybės, kultūros skyriui.</p> <p>Istorijos.</p>	<p><u>Muziejaus rinkini sudaro-</u> 120 tūkst. eksponatai.</p> <p><u>Archeologijos rinkini sudaro-</u>15121eksponatai.</p> <p><u>Informacija gauta iš</u> vyr. fondų saugotojos Tatjanos Niedvarienės</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Archeologijos ekspozicija. • Etnografijos ekspozicija. • Ekspozicija skirta Biržų miesto, dvarų ir tvirtovės istorijai. • Sakralinės tematikos ekspozicija. • Biržai XIX amžiuje ekspozicija. • Biržai XX amžiuje ekspozicija.
<p>1. <i>Biržų krašto muziejaus „Sėla“ internetinė svetainė.</i> Prieiga per: < http://www.birzumuziejus.lt/lt/istorija>; žiūrėta 2010-12-20.</p> <p>2. E. Seibutis. Biržų krašto muziejui „Sėla“-80. Žiemgala. 2009. nr.1.Prieiga per: http://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala/ziemgala-20091/birzu-krasto-muziejui-sela-80; žiūrėta 2011-01-10.</p> <p>3. <i>Zemgalės ir šiaurės Lietuvos muziejų katalogas.</i> Jelgava. 2007.</p>			

7 lentelė. Šiaulių „Aušros“ muziejus

Muziejaus įkūrimo istorija	Dabartinė muziejaus priklausomybė ir profilis	Muziejaus rinkiniai	Muziejaus ekspozicijų tematika
<p>1923m. kovo 11 d., švenčiant pirmojo lietuviško laikraščio „Aušra“ 40-metį, Šiauliuose buvo įsteigtas muziejus, pavadintas tuo pačiu vardu. Muziejaus įkūrimo iniciatorius ir ilgametis jo globėjas – Feliksas Bugailiškis. Pirmieji muziejaus eksponatai - muziejaus steigėjų ir Šiaulių inteligentų padovanotos asmeninės kolekcijos. Iki 1940m. "Aušros" muziejaus ir Šiaulių kraštotyros draugijos veikla buvo neatsiejamos. Tuo metu pradėtos rengti etnografinės ir archeologinės ekspedicijos. Naujoji Lietuvos vyriausybė 1940m. liepos 24 d. išleido Kultūros paminklų apsaugos ir kultūros muziejų įstatymą. Pagal šį įstatymą „Aušros“ muziejus buvo įpareigotas savo apygardoje – Šiaulių, Raseinių ir Mažeikių apskrityse – suregistruoti kultūros paminklus ir rūpintis jų apsauga. Muziejaus darbuotojai vyko į minėtų vietovių dvarus, registravo ir gabeno į Šiaulius kultūros vertybes. Tačiau muziejuje pritrūko vietos, visoms vertybėms sutalpinti, tad dalis vertybių buvo, tiesiog, užantspauduotos ir paliekamos dvaruose. Dėl šios priežasties nemaža dalis vertybių sunyko, kita dalis buvo išgrobstyta. 1953m. „Aušros“ muziejus perduotas Kultūros ministerijai. Šiuo metu muziejuje yra 6 specializuotų muziejinių rinkinių skyriai: archeologijos, etnografijos, istorijos, dailės, fotografijos, technikos istorijos.</p>	<p>Muziejaus steigėjas yra Lietuvos Respublikos kultūros ministerija.</p> <p>Bendro profilio.</p>	<p><u>Muziejaus rinkini sudaro-</u> apie 89430 eksponatai.</p> <p><u>Archeologijos rinkini sudaro-</u> 8629 pagrindinio fondo eksponatai ir 1682 pagalbinių fondo eksponatai.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • „Žydų paveldas Šiauliuose: pirkliai Frenkeliai“ • „Provincijos dvaras ir miestas XIX a. vid.–XX a. vid.“ • „Šiaulių krašto praeitis nuo seniausių laikų iki XVII a.“ • „Valstiečių butis ir būtis“ • „Dviratis ir Lietuva“ • „Garso ir vaizdo atkūrimo prietaisai“ • Žaliūkių vėjo malūno ekspozicija • „XX a. I p. knygynas“ ir „Poeto Jovaro gyvenamoji aplinka (XX a. 6–7 dešimt. interjerai)“
<p>1. V. Šiukščenė. Šiaulių „Aušros“ muziejui- 75-eri. <i>Žiemgala. Žiemgalos krašto praeitis</i>. T. 1. 1998m. Internetinė prieiga per: < http://www.ziemgala.lt/saugykla/pdf/2_Siukstiene.pdf>žiūrėta 2010-12-20.</p> <p>2. <i>Istaigos. Šiaulių „Aušros“ muziejus</i>. Prieiga per: http://www.menas.siauliai.lt/article/view/78/1/15; žiūrėta 2010-12-20.</p> <p>3. <i>Šiaulių „Aušros“ muziejus</i>. Internetinė prieiga per: < http://www.ausrosmuziejus.lt/Apie-muzieju/Muziejaus-istorija>, žiūrėta 2010-10-30.</p> <p>4. V. Šiukščenė. Šiaulių „Aušros“ muziejus: tarp tradicijų ir šiuolaikiškumo. <i>Žiemgala</i>. 2008. nr. 1. Prieiga per: http://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala/ziemgala-20081/siauliu-ausros-muziejus-tarp-tradiciju-ir-siuolaikiskumo; žiūrėta 2011-01-11.</p>			

8 lentelė. Papilės Simono Daukanto vidurinės mokyklos kraštotyros muziejus

Muziejaus įkūrimo istorija	Dabartinė muziejaus priklausomybė ir profilis	Muziejaus rinkiniai	Muziejaus ekspozicijų tematika
<p>1958 m. mokytojų Genovaitės Putinaitės ir Olijardo Vištackio iniciatyva pradėtas kurti mokyklos kraštotyros muziejus. Pirmuosius eksponatus surinko mokyklos mokiniai. Muziejus turi kraštotyrinio darbo tradicijas. Čia sukaupta daug medžiagos apie krašto istoriją, etnografiją ir kalbą. Papilės vidurinės mokyklos muziejaus rinkinyje sukaupti ir iki šiol saugomi akmens ir žalvario amžių archeologiniai dirbiniai, rasti Papilės apylinkėse. Muziejaus patalpa yra nedidelė, tai daug surinktos rašytinės medžiagos laikoma muziejaus saugykloje. Tai aplankai „Liaudies medicina“, „Duona ir žmonės“, „Tautiniai valgiai“, „Vestuviniai papročiai“, „Smulkioji tautosaka“, „Vietovardžiai“. Yra aplankų apie 1918-1940 m. Papilės ir jos apylinkių gyvenimą, karo ir pokario metus Papilėje. Mokyklos muziejui nuo 1991 m. vadovauja istorijos mokytoja R. Žąsytienė. Muziejus turi tvarkingas informatyvias eksponatų knygas (pirmosios rašytos muziejaus įkūrėjos mokytojos G. Putinaitės), kuriose informacijos rado ekspedicijos Papilėje 2002 m. vasarą dalyviai B. Salatkienė, Algirdas Gaigalas, Vida Girininkienė. Muziejuje kaupiami ir mokyklos metraščiai, kurie pradėti rašyti nuo 1993 m. Per 2009-2010 m. muziejus beveik nepasipildė naujais eksponatais. Muziejuje vyksta tradiciniai renginiai. Tai pirmoji pažintinė istorijos pamoka penktoje klasėje, kūrybinių darbų rašymas „Ką byloja senieji muziejaus daiktai?“ Čia sukaupta medžiaga panaudojama per istorijos pamokas. Mokyklos kraštotyris muziejus bendradarbiauja su miestelyje įsikūrusiu S. Daukanto muziejumi. Muziejus įtrauktas į Ventos regioninio parko lankytinų vietų objektų sąrašą.</p>	<p>Muziejaus įsteigėjas Papilės Simono Daukanto vidurinė mokykla.</p> <p>Kraštotyros.</p>	<p><u>Muziejaus rinkini sudaro-782</u> eksponatai</p> <p><u>Archeologijos rinkini sudaro- 59</u> eksponatai</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Juros periodo geologinė atodanga. • VIII- XIII a. Papilės pilkapyno ir Papilės apylinkės archeologiniai radiniai. • Buities įrankiai. • Darbo įrankiai. • Audiniai. • Tautodailė. • Liaudies skulptūra. • Numizmatika. • Senieji spaudiniai. • Stendas „Jie baigė mūsų mokyklą“ • Mokyklos istorijos akimirkos.
<p>1. <i>Papilės Simono Daukanto vidurinės mokyklos internetinis puslapis</i>. Prieiga per: http://www.papile.akmene.lm.lt/new_ISTORIJA_1.htm. Žiūrėta: 2010-12-20</p> <p>2. B. Salatkienė. Papilės archeologijos paminklai ir jų tyrinėjimai. <i>Lietuvos lokaliniai tyrimai 2002-2005m. archeologija</i>. Prieiga per: http://www.llt.lt/pdf/archeologija_050-099.pdf; žiūrėta 2011-04-02.</p> <p>3. <i>Papilės Simono Daukanto vidurinės mokyklos apžiūros apskaita</i>. Gautas iš mokytojos prižiūrinčios muziejų.</p> <p>4. Bronislava Janavičienė, Regina Žąsytienė. Papilės Simono Daukanto vidurinė mokykla 1945–2003 metais. <i>Papilė</i>. T. 1. Versmė. 2004.</p>			

9 lentelė. Lietuvos Nacionalinis muziejus

Muziejaus įkūrimo istorija	Dabartinė muziejaus priklausomybė ir profilis	Muziejaus rinkiniai	Muziejaus ekspozicijų tematika
<p>Lietuvos nacionalinis muziejus vienas seniausių šalies muziejų. Jis tęsia 1855 m. gegužės 11 d. Vilniuje įkurto Senienų muziejaus istoriją. Po 1863 m. sukilimo muziejaus veiklą nutraukė beatodairiškai vykdoma rusifikavimo politika. Didesnė dalis vertingų eksponatų buvo išvežta į N. Rumiancevo muziejų Maskvoje, o pertvarkytas muziejus 1865 m. buvo atidarytas kaip Vilniaus viešosios bibliotekos dalis. 1919 m. kovo mėn. Vinco Mickevičiaus- Kapsuko vyriausybė įkūrė Istorijos-etnografijos muziejų, kurio pagrindą turėjo sudaryti likusieji Senienų muziejaus ir Lietuvių mokslo draugijos rinkiniai.¹ Muziejaus direktoriumi paskirtas Jonas Basanavičius. Žinomam muziejininkui, kultūros istorikui Vincui Žilėnui 1952m. pavyko juos sujungus atkurti Senienų muziejaus struktūrą.² Atsižvelgiant į tai, kad muziejuje sukauptos pagrindinės Lietuvos archeologijos, istorijos ir etninės kultūros kolekcijos. 1992 m. jis pavadintas Lietuvos nacionaliniu muziejumi. Muziejus įsikūręs Vilniaus pilių komplekso pastatuose.³ Muziejuje saugomi ir kaupiami pagrindiniai Lietuvos istorinę raidą atspindintys archeologijos, istorijos ir etninės kultūros rinkiniai.</p>	<p>Muziejaus steigėjas yra Lietuvos Respublikos kultūros ministerija.</p> <p>Bendro profilio.</p>	<p><u>Muziejaus rinkini sudaro-</u> daugiau kaip 998 tūkst. eksponatų</p> <p><u>Archeologijos rinkini sudaro-</u> beveik 130 tūkst. eksponatų, neskaitant titnago nuoskalų ir keramikos šukių.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Senasis arsenalas: • <i>Lietuva iki Kristaus.</i> • <i>Lietuva iki valstybės susidarymo.</i> • Gedimino pilies bokšto ekspozicija • Dailininko Kazio Varnelio kūrybos ir kolekcijos ekspozicija • Signatarų namų ekspozicija • Vinco Kudirkos muziejaus ekspozicija • Jono Basanavičiaus gimtinė • Jono Šliūpo memorialinės sodybos ekspozicija
<p>¹ B. Kulnytė. Lietuvos nacionalinis muziejus Prieiga per: http://www.1000metu.lt/images/presentations/9KYK22-014.pdf, žiūrėta2010-12-20.</p> <p>² Ž. Būčys. Lietuvos nacionalinio muziejaus ištakos. <i>Lietuvos muziejai</i>. Prieiga per: http://www.muziejai.lt/prev_vers/Informacija/LNM_istakos.htm, žiūrėta2010-12-28.</p> <p>³ Lietuvos nacionalinio muziejaus internetinė svetainė. Prieiga per: http://www.lnm.lt/muziejus/istorija.html, žiūrėta 2010-12-28.</p>			

10 lentelē. Tērvetēs istorijas muzejus

Muziejaus ģkūrimo istorija	Dabartinē muzejaus priklausomybē ir profilis	Muziejaus rinkiniai	Muziejaus ekspozicijū tematika
<p>Tērvetēs istorijas muzejus ģsteigtas 2000 metais. Siekē parodyti Tērvetē priešistoriniai laikais, kuomet ji užēmē svarbiā vietā Baltijos regione, kaip vienā iš žiemgaliū administraciniū centrū. Muzejus orientuojasi ģ Žiemgaliū genties reprezentacijā. Tad muzejaus ekspozicija pasakoja apie istorinēs Žiemgalos gyventojū ir Tērvetēs istorijā, siūloma apžiūrēti du Tērvetēs pilies maketus, istorinēs Žiemgalos piliakalniū skaitmenines nuotraukas. Čia išdēstyta Žiemgalos gyventojū geležiniū papuošalū rekonstrukcijū kolekcija Latvijoje. Iš netoli esančio apžiūros bokšto atsveria platus vaizdas ģ Tērvetēs gamtos parkā ir supančias apylinkes.</p>	<p>Privatus.</p> <p>Muziejaus profilis primena archeologiniū profilį, tačiau pats muzejus vadinasi istorijos.</p>	<p><u>Muziejaus rinkiniū sudaro-</u> rinkinys susideda tik iš archeologinio rinkinio.</p> <p><u>Archeologijos rinkiniū sudaro-</u> apie 2000 eksponatū.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Žiemgaliai 13-14 amžiuje.
<p>1. Žiemgalos turizmo centro informacinis puslapis. Internetinė prieiga: http://www.zemgaletourism.lv/dobele_lt?id=195; žiūrēta 2010-12-28.</p> <p>2. Tērvetēs istorijos muzejus. Prieiga per: http://www.lielkenins.lv/parmums.html; žiūrēta 2010-12-28.</p>			

11 lentelė. Bauskės pilies muziejus

Muziejaus įkūrimo istorija	Dabartinė muziejaus priklausomybė ir profilis	Muziejaus rinkiniai	Muziejaus ekspozicijų tematika
<p>Bauskės pilis tai XV-XVII amžiaus karinių statinių architektūros pavyzdys. Pilies kompleksą sudaro 15 amžiaus viduryje tvirtovė pastatyta Livonijos ordino ir 16amžiaus II pusė Kuršo kunigaikščių, pastatyta rezidencija. 1706m. karo metu Šiaurės Rusijos kariuomenė susprogdino pilį dalies. 1973m. dalis pilies rekonstruota. Iki mūsų dienų yra išlikę tvirtovės griuvėsiai, rezidencijos dalis yra atnaujinta ir joje įrengtas muziejus. Šiuo metu galima apžiūrėti XVIII a. pradžios įtvirtinimų pylimus, esančius aplink pilį, ordino pilies griuvėsius ir apžvalgos aikštelę centriniame pilies bokšte. Bauskės pilies muziejus, įkurtas 1990 m. Pirma ekspozicija buvo surengta iš Bauskės kraštyros ir meno muziejaus rinkinių, iš jų buvo atrinkti su pilies istoriją susiję eksponatai.</p>	<p>Muziejus priklauso Bauskės rajono savivaldybės, kultūros skyriui.</p> <p>Istorijos.</p>	<p><u>Muziejaus rinkinį sudaro</u>- apie 20000 eksponatų.</p> <p><u>Archeologijos rinkinį sudaro</u>- 90 eksponatų.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Bauskės pilies istorija. • Rūbai ir papuošalai Kuržemės hercogystėje 1562-1620m. • Bauskės pilis-militarinis įtvirtinimas.
<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Latvijos muziejai</i>. Internetinė prieiga per: http://www.muzeji.lv/museum/show/44; žiūrėta 2010-12-28. 2. <i>Bauskės pilies muziejaus internetinė svetainė</i>. Prieiga per :http://www.bauskaspils.lv/en/castle-and-museum/museum; žiūrėta 2010-12-28. 3. <i>Zemgalės ir šiaurės Lietuvos muziejų katalogas</i>. Jelgava. 4. <i>Turizmo skatinimo programa</i>. Bauska. (Lankstinukas). 5. <i>Atdzimstoška Bauskas pils</i>. (Lankstinukas). 6. Bauskas rajons vieta, kur satikties. (Lankstinukas). 			

12 lentelė. Dobelės kraštotyros muziejus

Muziejaus įkūrimo istorija	Dabartinė muziejaus priklausomybė ir profilis	Muziejaus rinkiniai	Muziejaus ekspozicijų tematika
<p>Duobelės kraštotyros muziejus įsteigtas 1985 metais, čia galima susipažinti su Duobelės miesto ir krašto istorija. Muziejuje surengta ekspozicija vaizduoja religinės minties ir visuomeninio gyvenimo, šveitimo, medicinos ir karinės istoriją Dobelėje. Stilistiškai parodyta kaimiečių ir miesto gyventojų aplinka.</p>	<p>Muziejus priklauso Duobelės rajono savivaldybės, kultūros skyriui.</p> <p>Kraštotyros</p>	<p><u>Muziejaus rinkinį sudaro</u>- 20000eksponatų</p> <p><u>Archeologijos rinkinį sudaro</u>-?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kadaise Dobelėje- siūlo susipažinti su Dobeles piliakalnio ir miesto istorija nuo 13 amžiaus iki 1940m.
<p>1. Latvijos muziejai. Prieiga per: http://www.muzeji.lv/museum/show/55, žiūrėta 2010-12-28.</p> <p>2. <i>Zemgalės ir šiaurės Lietuvos muziejų katalogas</i>. Jelgava.</p>			

13 lentelē. G. Eliaso Jelgavas istorijas ir meno muzejus

Muziejaus ģkūrimo istorija	Dabartinē muzejāus priklausomybē ir profilis	Muziejaus rīnkīnīai	Muziejaus ekspozīcijū tematīka
<p>1818m. Kuršo literatūros ir meno draugīja ģkūrē Kuršo provincījos muzejū. Beveīk šīmā metū muzejus sklāndžīai dirbo. Tačīau 20 a. politīnē suīrutē - karai, kova dēl valdžīos, autorītarīzmas, sutrīkdē jo veīklā. Pasīkeītusī šalīes valdžīa pradējo represījas. 1935m. īš muzejāus buvo konfīskuoti ģvairūs archīvīnīai dokumēntai, muzejīnēs vertybēs. 1940m. Sovīetū valdžīa nacionalīzavo visā muzejāus turtā. Pīrmosīos sovīetū okupacījos laīkotarpiu muzejāus statusas nebūvo tiesīogīai ģteisīntas. 1944m. vasarā karo metu pastatas, kurīame buvo ģsīkūrēs muzejus, buvo sugrīautas. Kas atsītko su muzejāus rīnkīnīais nēra īšlīkē duomenū. Žīnoma tik tiek, kad kuomet ģ mīestā sugrīžo civilīai, vīenas īš mokytoju, Marijas Akermanes, nuējo pīe grīuvēsīū. Kadangī nīeko tarp ju nerado daroma Pīrlaīda, kad īš mīesto besītraukdama Vokīečīū kariuomenē muzejāus ekspōnatus pasīēmē kaip karo trofēju. Sugrīautas muzejus buvo atkurtas. Tačīau apīe muzejāus tolīmesnē veīklā tēra īšlīkē fragmentīškī dokumēntai. Vēlīau sudaryta valstybīnē komisīja nustatē, kad ģ Vokīetījā karo metu buvo īšvežta apīe 6500 archeologīnīū ekspōnatū kolekcīja, kurī XX a. 6 dešīmtmetī grāžīnta. Taip dīdžīojī dirbīnīū dalīs dīngo, kītū metrīkos pasīmetē. 1952m. Jelgavos istorījos ir meno muzejus ģsīkūrē „Academia Petrīna“ pastate. Tai, kad muzejus tēsē savo veīklā, o ne buvo naujai ģkurtas parodo 1968m. vykusi Kuršo provincījos muzejus 150 metū jubīlīejaus šventē. Per sovīetmetū rīnkīnīai vis papīldomī naujais.</p>	<p>Muziejus pīrīklauso Jelgavos rajono savīvaldīybēs, kultūros skyrīui.</p> <p>Istorījos.</p>	<p><u>Muziejaus rīnkīnī sudaro-</u> apīe 90000 ekspōnatū.</p> <p><u>Archeologījos rīnkīnī sudaro-</u> daugīau nēi 4000 ekspōnatū.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pīrīestorījos ir Līvōnījos pīerīods. • Jelgavos krašto Kuržemēs ir Žīemgalos hercogystēs (1561-1795). • Jelgava šīmtmečīū bēgyje. • Ģedertas Elīasas (1887 - 1975)
<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Jelgava ir jos apylīnkēs.</i> Internētīnē pīrīeiga per: < www.jelgava.lv/viesiem/index.php?cmd=get&cid=46128>; žīūrēta 2010-12-10. 2. <i>Jelgavos istorījos ir meno muzejāus internētīnē svetainē.</i> Pīrīeiga per : http://www.jvmm.lv/index.php?id=54; žīūrēta 2010-12-10. 3. E.Vasīlīauskas. <i>Kuršo muzejus ir Šīaurēs vīdurīo Līetuva.</i> Žīemgala. 2010m. nr.1.p.7. Pīrīeiga per: http://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala/ziemgala-20101/kurso-provincijos-muziejus-ir-siaures-vidurio-lietuva; žīūrēta 2011-01-10. 4. Jānis Stundīņš. Kurzemēs provinces muzejs. Pīrīeiga per: http://www.zz.lv/portals/foto_video/raksts.html?xml_id=25976; žīūrēta 2011-01-10. 5. <i>Zemgalēs ir šīaurēs līetuvos muzejū katalogas.</i> Jelgava. 6. <i>Laīkīnosīos parodos „Academia petrīna“ aprāšas.</i> 			

14 lentelē. Latvijas nacionalinis istorijas muzejus

Muziejaus jkūrimo istorija	Dabartinē muzejaus priklausomybē ir profils	Muziejaus rinkiniai	Muziejaus ekspozicijū tematika
<p>1869 m. Rygos miesto bendruomenē īsteigē muzeju, kuris tapo šiandieninio nacionalinio muzejaus pirmtaku. Muzejaus rinkiniū skaičius palengva didējo. 1890 m. kadangi truko vietas ekspوناتai buvo saugomi spintuose, dėžēsē. Ši problema buvo išsprēsta 1983 m. kuomet buvo nutarta, jog muzejus turi rinkti tik tuos artefaktus, kurie atspindētū baltū tautū istorija ir etnografija. 1920 m. muzejus īsikūrē Rygos pilyje. 1924 m. muzejaus gavo nacionalinio muzejaus statusā. Nuo 1920 m. iki 1940 m. muzejaus veikla šiamē laikotarpyje buvo sēkminga. Buvo praturtinti muzejaus rinkiniai, taip pat padidējo darbuotojū skaičius. Tačiau 1940-1944 okupācijas metasi muzejau veikla buvo sustabdyta. 1944 m. Vokiečijū armijai traukiantis iš Rygos kaip karo trofējus pasiēmē daugelē eksponatū. Tačiau Mary Greenbergos dėka beveik visi muzejaus ekspوناتai buvo susigražinti. Rusū okupācijas laikotarpiu 1944-1991m. muzejaus pavadinimas buvo pakeistas keletā kartū, tačiau jo funkcijas liko tokios pat: rinkti, saugoti, eksponuoti eksponatus. Muzejus aktyviai īsitraukē ī tautinio atgimimo veiklā. 2005m. naujai patvirtintas nacionalinio muzejaus statusas.</p>	<p>Muzejaus steigējas yra Latvijas Republikos kultūros ministerija.</p> <p>Istorijos.</p>	<p><u>Muziejaus rinkini sudaro</u>- 1mln. eksponatū.</p> <p><u>Archeologijos rinkini sudaro</u>- 400 tūkst. eksponatū.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Latvijos istorija 9 a.pr.kr.-12 a. • Latvijos istorija nuo viduramžijū iki naujū laikū 13-18a. • Ryga ir Cesies pilis 13-20a. • Valstiečijū gyvenimas Latvijoje 18-20a. • Bajorai ir dvarai 18a. pradžioje- 19a. pabaigoje. • „Nouveau“ interjeras ir papuošalai 19a. pabaigoje- 20a. pradžioje. • Latvijos Respublika 1918-1940m. • Latvija 1939-1940metai.
<ol style="list-style-type: none"> 1. Latvijos istorijos nacionalinis muzejaus internetinis puslapis. Prieiga per: http://www.history-museum.lv/english/pages/par-mums/muzeja-vesture.php. žiūrēta 2011-01-10. 2. Guide to the National history Museum of Latvia. Ryga.2006. 3. Latvijos nacionalinio istorijos muzejaus ekspozicijū aprašas. 			

15 lentelė. Žiemgalos regiono muziejuose naudotos papildomos ekspozicinės priemonės tipai

Papildomos ekspozicinės priemonės tipas	Pakruojo krašto muziejus „Žiemgala“.	Pasvalio krašto muziejus	Biržų krašto muziejus „Sėla“.	Šiaulių „Aušros“ muziejus	Papilės Simono Daukanto vidurinės mokyklos kraštotyros muziejus	Lietuvos Nacionalinis muziejus	Tervetės istorijos muziejus	Bauskės pilies muziejus	Dobelės kraštotyros muziejus	G.Eliaso Jelgavos istorijos ir meno muziejus	Latvijos nacionalinis istorijos muziejus
Informaciniai tekstai	+	+	+	-	-	-	+	+	+	+	-
Žemėlapiai	+	+	+	+	-	+	+	-	+	-	+
Fotografijos	-	+	-	-	-	+	+	-	+	+	-
Rekonstrukciniai piešiniai	-	+	+	-	-	-	+	+	+	+	+
Schemas	-	-	+	-	-	-	-	+	-	+	+
Aprangos kostiumų rekonstrukcijos	-	-	-	-	-	+	+	-	+	-	-
Maketai	-	+	-	-	-	-	+	-	-	+	-
<p>+</p> <p>-</p>											

+

-

1 priedas. Pakruojo krašto muziejaus „Žiemgala“ archeologijos ekspozicijos fotofiksacija

Fotografijose vaizduojama: „Akmens (iki 1700 m. pr Kr.) ir įvairių laikotarpių geležies amžių“ antroji struktūrinė dalis įvardijama kaip „Žiemgaliai viduriniajame (400-900 m. po Kr.) ir vėlyvajame (900-1300(1400) m. po Kr.) geležies amžiuje“.

2 priedas. Pasvalio krašto muziejaus archeologijos ekspozicijos fotofiksacija

Fotografijose vaizduojama: Archeologijos ekspozicijos struktūrinė dalis „Žiemgalių kraštas“, kuri apima geležies amžių. 2 fotografijoje vaizduojamas Migonių pilies maketas (spėjamas).

3 priedas. Biržų krašto muziejus „Sėla“ fotofiksacija

Fotografijose vaizduojama: 1 fotografijoje Biržų krašto muziejaus „Sėla“ proistorės ekspozicijos struktūrinės dalys: akmens amžius, žalvario amžius bei geležies amžius (sėliai ir žiemgaliai). 2 fotografijoje vaizduojama ekspozicijos struktūrinės dalies „Žiemgaliai“ fragmentas.

4 priedas. Šiaulių muziejaus „Aušros“ archeologijos ekspozicijos fotofiksacija

Fotografijose vaizduojama: „Šiaulių krašto praeitis nuo seniausių laikų iki XVII a.“ ekspozicijos struktūrinės dalies „Baltai I-XIII a. po Kr.“ dalį, kuri yra skirta žiemgalių reprezentacijai.

5 priedas. Lietuvos nacionalinio muziejaus archeologijos ekspozicijos fotofiksacija

Fotografijose vaizduojama: „Lietuvos proistorė“ ekspozicijos struktūrinės dalies „Lietuva iki valstybės susidarymo“ skirtos žiemgalių genčiai reprezentuoti ekspozicijos fragmentai. 1 fotografijoje vaizduojamos žiemgalių aprangos kostiumų rekonstrukcijos. 2 fotografijoje vaizduojami žiemgalių genties materialinei kultūrai skirti ekspozicijos fragmentai.

6 priedas. *Papilės Simono Daukanto vidurinės mokyklos kraštotyros muziejaus archeologijos ekspozicijos fotofiksacija*

Fotografijose vaizduojama: Papilės Simono Daukanto vidurinės mokyklos kraštotyros muziejaus ekspozicija „VIII- XIII a. Papilės pilkapyno ir Papilės apylinkės archeologiniai radiniai“.

7 priedas. Tervetės istorijos muziejaus archeologijos ekspozicijos fotofiksacija

Fotografijose vaizduojama: ekspozicijos „Žiemgaliai 13-14 amžiuje“ fragmentai. 1-2 fotografijose vaizduojami žiemgalių genčiai būdingi vyrų ir moterų aprangos kostiumai su jiems būdinga atributika. 3 fotografijoje - Tervetės pilies maketas. 4 fotografijoje pateikiamas vienas iš ekspozicijos fragmentų, kaip joje yra pateikiami įvairūs genčiai būdingi dirbiniai.

8 priedas. Dobelės kraštotyros muziejaus archeologijos ekspozicijos fotofiksacija

Fotografijose vaizduojama: Vaizduojami „Dobelės žiemgaliai“ ekspozicijos fragmentai. 1 fotografijoje vaizduojama žiemgalių „šeima“ su rekonstruotais aprangos kostiumais ir jiems būdinga atributika ir jiems už nugaros esantis medinės pilies piešinys. 2 fotografijoje vaizduojamas vienas iš ekspozicijos fragmentų, kaip yra pateikiami įvairūs genčiai būdingi artefaktai.

9 priedas. *Bauskės pilies muziejaus archeologijos ekspozicijos fotofiksacija*

Fotografijose vaizduojama: Bauskės pilies muziejaus ekspozicijos „Bauskės pilies istorija iki Livonijos karo“ fragmentai.

10 priedas. G. Eliaso Jelgavas istorijos ir meno muziejaus archeologijos ekspozicijos fotofiksacija

Fotografijose vaizduojama: „Priešistorijos ir Livonijos periodas“ ekspozicijos fragmentai. 1 fotografijoje vaizduojami žalvario ir geležies amžiaus standai. 2 fotografijoje pavaizduotas Tervetės pilies maketas.

11 priedas. Latvijos istorijos nacionalinio muziejaus archeologijos ekspozicijos fotofiksacija

Fotografijose vaizduojama: „Latvijos istorija 9 a. pr. Kr. - 12 a.“ ekspozicijos struktūrinės dalies „400-1000 po Kr.“ fragmentai, kurie skirti žiemgalių genties reprezentavimui.